

The background features a light gray color with several abstract, wavy line patterns. On the right side, there is a stylized map of Estonia composed of many thin, overlapping lines. The text is positioned on the left side of the page.

EESTI
KEELETOIMETAJATE
LIIDU
AASTARAAMAT

2022

EESTI KEELETOIMETAJATE LIIDU
AASTARAAMAT 2022

Tartu 2023

Aastaraamatu väljaandmist on toetanud Haridus- ja Teadusministeerium.

Aastaraamatu kolleegium Helin Kask, Helika Mäekivi, Airi Männik, Rita Niineste, Ann Siiman

Peatoimetaja Svea Tarkin

Keeletoimetaja Piret Joalaid

Küljendaja Mirell Šmidt

Trükk Grano Digital

ISSN 2674-1644 (trükis)

ISSN 2674-1652 (elektroniline väljaanne)

SISUKORD

Saatteks

Svea Tarkin 5

Kogemus kõneleb

Sinustki võib saada keeleteoimetaja 7

Katrin Kern

Toimetajaseminar

Miks ma vihkan keeleteoimetajaid? 15

Tiit Hennoste

„Viska korra pilk peale!“ Toimetaja kogemused:
kas keeleteoimetaja teevad edukaks silmapaistvad
teadmised või hoopis oskuslik suhtlemine? 24

Sirje Maasikamäe

Praktilist

Wordi funktsioon „Kuva kõik“ keeleteoimetaja abilisena 32

Riina Reinsalu

Wordi tabelite vormistamisest 38

Reili Argus

Vestlusring

Kuidas võita keeleteoimetamistalguid? 48

Ann Siiman

Saame tuttavaks

Mirel Püss 56

Praktikapäevik

Töö praktikantidega peitub detailides 62

Piret Põldver

Praktikakogemusest õpikukirjastuses Maurus 65

Karet Eesmäe, Elisabeth Kaukonen, Margit Kooser

Aktuaalsed

Mida kasulikku leidsin keeleteoimendamise õpikust? 69

Piret Joalaid, Mirjam Liivak, Kaspar Mürsepp

Toimetajatööga igav ei hakka 74

Kadri Rahusaar

Kampaaniast „Kutsu keeleteoimetaja külla!“ korraldaja pilgu läbi 77

Mirel Püss

Salapärase kutseksam. Küsimused ja vastused 86

Kristel Ress, Airi Männik

Kroonika

Keeleteoimetajate liidu kroonika 2022 92

Helika Mäekivi

Üliõpilastööd

Kuidas uurida keeleteoimetajate tööd? 99

Karet Eesmäe

Suhtumine õigekirjanormingutesse ja nende muutumisse 104

Heleri Piip

SAATEKS

Foto: Helen Kereme

SVEA TARKIN, aastaraamatu peatoimetaja

Seekordsesse aastaraamatusse on põimitud äratundmisrõõmu ja tuttavlikkust, aga ka juubelihõngulisust. Liidu kümnendat sünnipäeva tähistasime sel aastal senisest suurema sügiskonverentsiga, mille kaks esinejat jagavad oma mõtteid aastaraamatu kaante vahel. Kui ühel päeval tunneme end tsunfikesksete maksimalistidena, aitab hoogu pisut maha võtta Tiit Hennoste värvikas kirjutis kokkupuudetest keeleteoimetajate ja -toimetamisega. Kui aga januneme tänu-tunnustuse järele tehtud töö eest, tasub ette võtta Sirje Maasikamäe artikkel. 2022. aasta oli erakordne ka selle poolest, et ilmus esimene tõeline keeleteoimetamise õpik. Usinamad on õpiku juba otsast lõpuni läbi töötanud ning jagavad oma tähelepanekuid ja leide rubriigis „Aktuaalset“.

Ka Vikipeedia keeleteoimetamistalgud on nüüd toimunud juba viis aastat. Talgumuljeid jagan koos varasemate võitjate Mariin Pantelejevi ja Merily Šmidtiga, kellega innustame teisigi uuel aastal osa võtma. Veel saab lugeda nii traditsiooniks saanud küllakutsumiskampaaniast kui ka salapärasest keeleteoimetaja kutseksamist. Keeleteoimetaja töö võlust räägib toimetaja-auhinna tänavune laureaat Krista Mõisnik.

Rubriigis „Kogemus kõneleb“ räägib Katrin Kern oma armastusest sõna, keele ja raamatute vastu. Samuti tutvume tekstitohter Mirel Püssiga, kelle keeleteoimetaja teekonnast ja lõputust õpijanust saab lugeda rubriigist „Saame tuttavaks“. Loomulikult ei puudu aastaraamatust praktiline vaatenurk. Näpunäiteid meie igapäevase abivahendi Wordi kohta

jagavad Riina Reinsalu ja Reili Argus. Sellest, kui tähtsad on praktikantide juhendamisel peensused, räägib Mauruse kirjastuse keeleteoimetaja Piret Põldver. Tema mõtteid täiendavad praktikantide vaatepunktist Karet Eesmäe, Elisabeth Kaukonen ja Margit Kooser. Nagu ikka, raamistab sellegi aasta meie kroonika, mis on seekord sünnipäeva puhul uues kuues. Raamatule panevad punkti üliõpilastööde ülevaated tarbetekstide keeleteoimetaja tööst ning suhtumisest õigekirjanormingutesse ja nende muutumisse.

Aasta on toonud palju uut, aga uus ongi põnev. Ka keelekorraldus on praegu muutuste tuules, kuid üks on ikka kindel: keeleteoimetajale tööd jagub ja meie selgitustel on üha suurem väärtus. Soovin meile jätkuvat üksteisemõistmist, teadmishimu ja toimetamissärtsu.

Sinustki võib saada keeleteoimetaja

Foto: Lauri Kulpsoo

KATRIN KERN, liidu tegevliige

Kunagi teismeeas vastasin küsimusele, kelleks ma saada tahan, vaid pooleldi ironiliselt, et pensionäriks – saaksin rahus kodus lugeda ega pea iga päev kusagil tööl käima. Nelikümmend aastat hiljem saan ma tõesti päris palju kodus lugeda ja see ongi minu töö või vähemalt osa sellest.

Selleks oli aga kõigepealt vaja lugemine ära õppida. Maalapsena, kellel polnud telekat ega ka suuremaid sotsiaalseid oskusi, et teiste lastega põnevaid mängu mängida, olidki raamatud üks väheseid võimalusi igavust peletada. Kooli minekuks kolisin linna ja siis tulid minu ellu raamatukogud, selleks et jääda. Olen veendunud, et need on inimkonna suurepärasemaid

Käin praegu vahel ülikooli raamatukogu avahoidlas ja tunnen, et tahaksin ise sinna riulitele elama asuda.

leiutisi, käin praegu vahel ülikooli raamatukogu avahoidlas ja tunnen, et tahaksin ise sinna riulitele elama asuda.

Esimene kool oli praegune Karlova kool, tollane Tartu 7. keskkool. Käisin muusikaklassis ja selle kõrvalt ka Tartu esimeses lastemuusikakoolis. Olin seal ilmselt kõige laisem klaveriõpilane läbi aegade. Muusikaklassist sai millalgi kooriklass ja tungist kooris laulda pole ma siiani lahti saanud. See

Klassikaaslastega paadimatkal, mina muidugi loen

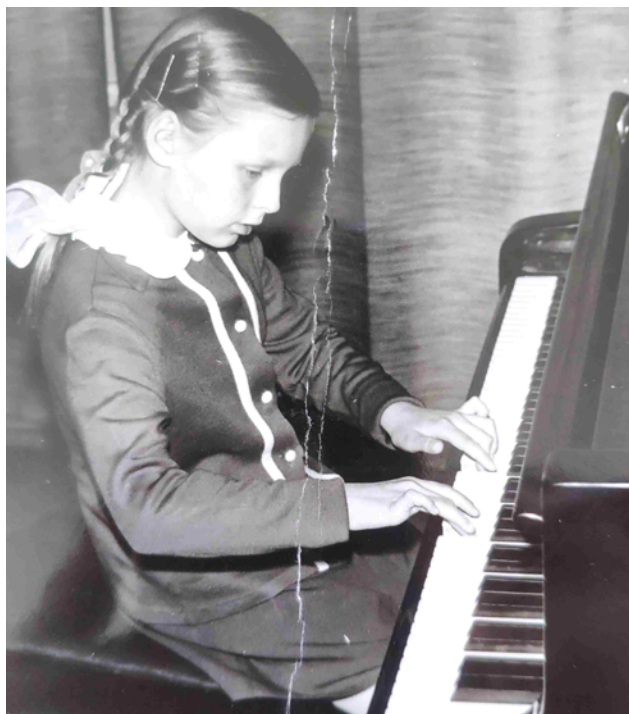
on mulle palju andnud, muu hulgas võimaluse laulda neli aastat maailma noorte kooris, mis oli tõeliselt elumuutev kogemus. Muusikaklassis sai käia aga ainult põhikooli lõpuni, siis tuli valida keskkoolis edasiõppimise suund. Populaarne kaubandusklass täitus nõukogude ajal igati praktilistel põhjustel ülikiiresti ja mul oli variant jätkata ajalooklassis, aga vahepeal olin vabariiklikul inglise keele olümpiaadil juhtumisi kolmanda koha saanud ja Miina Härma nimeline 2. keskkool pakkus tol aastal päris mitmele tava-koolist tulnule inglise keele eriklassis õppimise võimalust. Nii ma siis kooli vahetasingi.

MHG, nagu seda praegu tuntakse, aitas mõistagi inglise keeles üsna kenasti järje peale saada, lisaks omandasin seal kohustuslikes masinakirjatundides kümne sõrmega tippimise oskuse, mis on mind edasises elus palju aidanud. Kui keskkooli lõpp terendas, sattusime koolikaaslastega ülikooli psühholoogiakabineti huviorbiiti. Käisime seal IQ-testi tegemas ja minuga vestelnud tundmatuks jäänud psühholoog soovitas filoloogiat, sest verbaalne võimekus lubavat seda. Tõesti, üks ülesanne, mida mäletan, oli märgistada kõik *a*-d, mis on vokaalide vahel. Leidsin neid tõenäoliselt siis palju. Ise olin plaaninud teatriteadust õppida, aga see oli tollal võimalik vaid Moskvas. Oleksin oma tollase vene keelega osanud küsida „Gde GITIS?“, aga vastusest poleks võibolla aru saanudki. Mingil hetkel tõstis pead ka uinunud huvi muusika vastu ja kaalusin konservatooriumis muusikapedagoogika eriala, aga seal ähvardati, et peab õppima mitmesuguseid instrumente mängima, ja see ei õnnestunud mul ju juba esimesel korral. Niisiis, filoloogia. Aga milline? Inglise keele erikool, vahest siis inglise keel ja kirjandus? Vaatamata perestroikale ja avalikustamisele olid piirid aastal 1985 üsna

kõvasti kinni ning suhtlus ingliskeelsete maadega peaaegu olematu. Eesti filoloogias lubati aga, et peale tavapärase keele- ja kirjandusteaduslike ainete saab veel soome ja saksa ja ladina ja kes soovib, ka ungari ja liivi ja veel mõnd läänemeresoome või soome-ugri keelt õppida. See kõlas hästi.

Ka esimesel kursusel tundsid psühholoogid meie vastu huvi, oletan, et meile korraldati see klassikaline suure viisiku isiksusetest, kus tuleb paljudele isiklikele küsimustele vastata. Seekord sain kõige kõrgemad punktid abstraheerimisvõimes ja neurootilisuses. Kui ankeedis küsiti, kelleks saada tahan, kirjutasin vahest endalegi ootamatult „tõlkijaks“. Umbes kakskümmend aastat hiljem ilmuski mu esimene tõlkeramat. Tark ei torma.

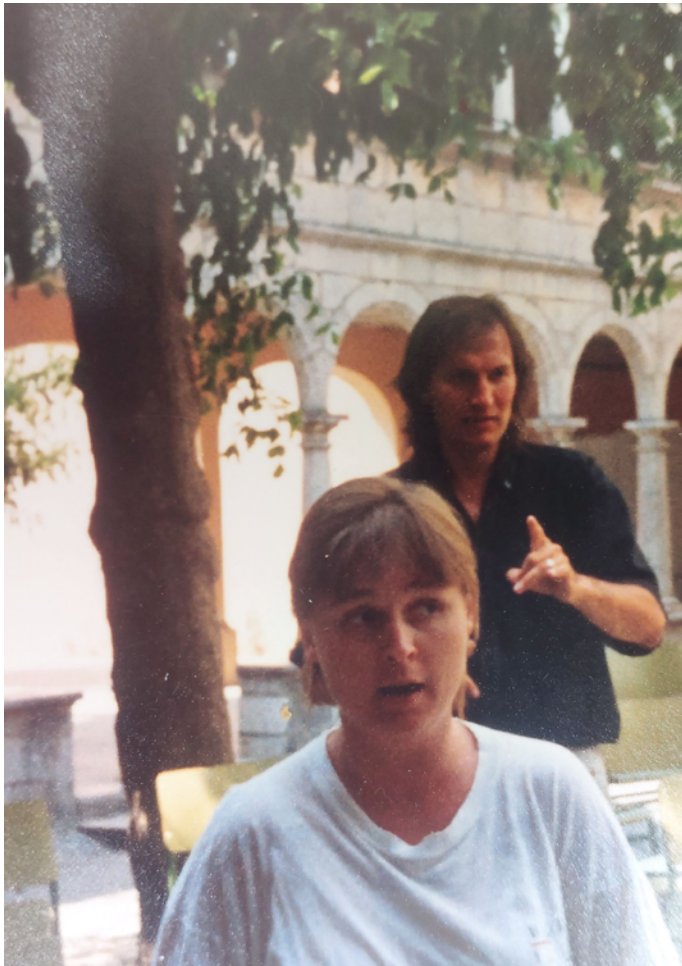
Ülikoolis oli tollal eesti filoloogiat õppides võimalik valida nelja eriharu vahel: eesti keel, kirjandus, rahvaluule ja soome-ugri keeled. Valisin eesti keele eriharu ega pidanud pettuma. Mulle meeldisid tõesti kõik erikursused ja ka kõigile kohustuslikud keeleteaduse ained. Huno Rätsep, kellest sai hiljem mu uurimistöö juhendaja, rääkis keele ajaloo nii põnevaks, et üritasime sõbrannaga kõigist ettejuhtunud sõnadest soome-ugri algkeele varianti tekitada. Kaks Rätsepa raamatut on mind palju mõjutanud: tema monograafia „Eesti keele lihtlausete tüübid“ pani aluse mu toimetajakreedole „Õeldis on lause kese“ ja artiklikogu „Sõnaloo raamat“ on minu jaoks sama põnev nagu detektiivjutud teistele. Erialaainetega sain

Lastemuusikakooli paraadpildilt on näha, miks minust teist Martha Argerichi ei tulnud: käte hoiak on täiesti vale!

tunnistus on ainus ametlik paber, mis mul keeleoskuse kohta kunagi on õnnestunud saada. Paberist tähtsam on mõistagi see, et mulle avanes uks hollandi ja flaami kirjanduse juurde, mida olen pisut tõlkinud ja üsna palju toimetanud. Veel olen olnud eesti keele lektor Greifswaldi Ülikoolis (mind paistab tõmbavat Gr-algusega ülikoolilinnadesse), julgesin seal saksa keeles suheldagi ja väidetavalt kõnelen nüüd kerge Angela Merkeli aktsendiga.

Tartu Ülikoolis sain õpetada kursusi, mille käigus õppisin enda teadmata tulevaseks toimetajaeluks. Näiteks lauseõpetuse põhjalik tundmine on korralikule toimetajale hädavajalik ja mina tegelesin selle nüanssidega kõige rohkem siis, kui pidin seda õpetama eripedagoogika üliõpilastele. Sattusin ka ajakirjanike eesti keele ja stilistika õppejõuks, sealjuures oli ja on stilistika võrdlemisi ähmaste piiridega distsipliin, aga selle aine nimetus oli selline ja tuli seega sisuga täita. Uurisin välismaa õpikuid ja käsiraamatuid

1992. aastal Kataloonias maailma noorte kooris Tõnu Kaljustel abiks teistest riikidest lauljatele selgitamas, kuidas „Raua needmise“ täishäälikutega toime tulla

Viimasel ajal on mulle röömsaid hetki pakkunud kammerkoor Kolm Lindu. Kui laulsime kontserdil, millega tähistati 30 aasta möödumist „Nukitsamehe“ linastumisest, sain esimest korda põsemikrofoni külge nagu staar!

ning jõudsin järeltulele, et kirjutama saab õppida ainult kirjutades ja toimetades. Sealt on edasi arenenud keeleteoimetamise mooduli kursuste materjal, kunagised keeleteoimetamise brošüürid keelehooldeskeskusele ja gümnaasiumi stilistikaõpik. Ajakirjanduse ligi on mind aga millegipärast alati tõmmanud ja mul on olnud ka võimalus käia Eesti Ekspressis Suve-Katiks ehk keeleteoimetaja Katrin Hallase puhkuseasendajaks. Nii saan praegu hoopis kindlamalt toimetamiskursustel meediast ja selle keelest rääkida.

Kuidas minust keeleteoimetaja sai, seda ma ausalt öeldes täpselt ei mäleta. Sellega pidi kuidagi olema seotud Tiit Kõnnussaar, kellega tutvusin ühes kooris lauldes. Ajakirja Pere ja Kodu algataja ja väljaandjana oli ta tähele pannud, et inimesed ei oska eriti suhelda, ning soovis seda viga raamatute abil parandada. Esimest raamatut ei suuda ma ESTER-is kindlaks teha, kahtlustan, et see võis olla kas „Emotsionaalne intelligentsus“ või „Suhtlemisuskused“. Igatahes on mul meelde jäänud valus kogemus üsna algusajast, et püüdsin innukalt sõnastusettepanekuid teha, mis keeras ühel raamatu psühholoogist erialakonsultandil närvid nii krussi, et osa tema pahameelest jõudis ka minuni. Miks tulevad inimesed, kes valdkonnast midagi ei tea, ja kukuvad kõike valeks parandama? Nutsin natuke ja lubasin endale, et enam nii ei tee ning leian maailmast endale jõukohase tüki, milles end pisut kindlamalt tunnen. Selleks sai paradoksaalselt just psühholoogia, õigemini inimeste käitumine. Õppisin mitut asja: kõigepealt muidugi toimetama, aga teiseks ka pisut paremini käituma. Endiselt hoidsin kõrvale ilukirjandusest, sest ülikool ei olnud veel meelest läinud. Kuni tundsin, et nüüd vahest võiks, sest toimetada pakutud raamat oli tõlgitud hollandi keelest ja selle tõlkijat Kerti Tergemit tundsin ma Groningenis riieieksamil käimise ajast. Nii see siis läks ja Kertiga teen endiselt hea meelega koostööd. Rõõm on olnud toimetada ka Veronika Einbergi, Malle Talveti, Aet

Variku ja Triin Taela tõlkeid ning kõike seda, mida pakub Rein Raud, olgu tegu algupärandi või tõlkega. Kui alguses sain toimetades piirduda tõlgetega keeltest, mida ise enam-vähem oskan (ja mis on tegelikult ainuõige), siis Loomingu Raamatukogus on mu silma särana pannud võimalus kasvõi pinnapealselt vaadata ka teisekeelseid tekste, toimetamiseks on enamasti mõni tuttavas keeles tõlge kõrval. Põnevad on maailma keeled! Näiteks sain teada, et poola keeles on *katarynka* 'leierkast' või 'vántorel' ja see on poola keelde jõudnud saksa keelest, kus vántorelite kaunistuseks oli sageli tantsiv nukk Kathrinchen. Kuna ligi kolmekümne aasta jooksul olen ülikoolis põhimõtteliselt igal semestril õpetanud mõnd õigekeelsuse kursust, tunnen ennast kohati leierkastina küll.

Tõlkimist pakkus mulle kursusekaaslane Monika Pais, kes töötab Ekspressi kirjastuses. Mulle tundus, et võiksin toimetatavaid tõlkijaid paremini mõista, kui seda tööd ise proovin. Esimene katsetus oli ilmselt üsna kohmakas,

Mulle tundus, et võiksin toimetatavaid tõlkijaid paremini mõista, kui seda tööd ise proovin.

aga eks ma jälle harjutasin ja vist olen ka natuke arenenud. Viimati tõlgitud noorsooramat „Õed hundid“ jõudis lastekirjanduse keskuse soovitatud raamatute nimekirja ja sain selle töö eest ka Paabeli Tornis auhinna.

Mul on valiku tegemiseks selline meetod, et kui midagi pakutakse, võtan esimese lehekülje lahti ja proovin teksti käigu pealt kohe eesti keeles ümber sõnastada, ei pane kirjagi. Kui see õnnestub ja autori hääli hakkab peas kõlama, võtan töö vastu, vahel isegi raamatut lõpuni lugemata. Viimasel ajal olen aga toimetamisega nii hõivatud olnud, et ei ole tõlkimise peale mõelnudki. Ilukirjanduse toimetamine on nüüd mu põhitöö ja tunnen, et nooruses rohkem ja vähem tolmuste köidete seltsis veedetud aeg ei ole raisku läinud. Mulle on pähe ladestunud näiteid, kuidas saab, kuidas tuleb ja kuidas kindlasti ei tohi kirjutada. Mul on meeles veidraid fakte ja ka näiteks inglise või saksa keele väljendeid koos kontekstiga, mida tõlkijal võib olla vaja teada, aga mida ta põlvkondlike või erialaste iseärasuste tõttu pole teada saanud. Hiidlaste kuulus lause „ehk läheb taris“ igatsugu kraami üleskorjamise ja säilitamise kohta peaks mul olema ristpistes seinalinikule tikitud, sest see on mu põhimõte: kui midagi saab õppida ja katsetada, siis miks mitte. Seda oskan soovitada ka algajatele keeleteoimetajatele: tuleb õppida

Hiidlaste kuulus lause „ehk läheb taris“ igatsugu kraami üleskorjamise ja säilitamise kohta peaks mul olema ristpistes seinalinikule tikitud, sest see on mu põhimõte.

võõrkeeli ja uurida kõike emakeele kohta, katsetada ühe ja teise valdkonna tekstidega toimetamise ja vahest ka tõlkimisega ning muidugi lugeda, lugeda, lugeda.

Ma ei saa päriselt öelda, et kõige eest, mis on minus head, võlgnen tänu raamatule – ka häid ja tarku inimesi on mu teele palju juhtunud –, aga ma elan meelsasti raamatute seas, olgu lugeja või toimetajana.

Sõnad on mind endaga sidunud, selles pole kahtlustki

Miks ma vihkan keeleteimetajaid?¹

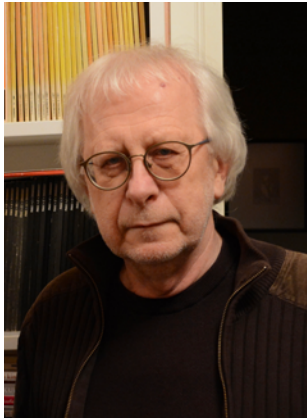

Foto: Oskar Hennoste

TIIT HENNOSTE, Tartu Ülikooli teadur

Ühel päeval astus koridoris mu juurde Ann Siiman ja ütles: „Sa ütlesid, et vihkad keeleteimetajaid. Tule ja räägi meie konverentsil sellest, miks sa vihkad.“ Ma vaatasin kalendrisse ja olin nõus.

Alustan pealkirjast. *Miks* viitab vajadusele põhjendada või seletada. Seda püüan teha.

Ma viitab sellele, et räägin läbi enda kogemuste. Millised need on? Filoloogi-keeleteadlase haridus. Kokku ligi 500 pikemat artiklit, 9 monograafiat ja 3 artiklikogu, keeleteaduslikud artiklid, kirjandusteaduslikud artiklid, kirjanduskriitika, esseed kirjandusest, ajakirjandusest, kultuurist ja elust. Jne. Toimetanud (mitte küll keeleteimetanud) 12 raamatut. Kirjutanud umbes 35 aastat ja puutunud selle aja jooksul kokku kümnete keeleteimetajatega vist kõigis Eesti kultuuriajakirjades, suurtes ajalehtedes ja mitmes kirjastuses.

¹ Artikkel põhineb 14. oktoobril 2022 konverentsil „Keeleteimetaja sõbrad“ peetud ettekandel.

Sõnal *vihkama* on mitu tähendust. Näiteks *vihkan mannaputru* ja *vihkan kommuniste* on kaks väga erinevat vihkamist. Seletussõnaraamatu järgi tähendab *vihkama* 'kellegi suhtes vaenulikult meelestatud olema, kellegi vastu sügavat viha tundma, midagi kirglikult mitte sallima, jälestama, millegi suhtes tugevat vastumeelsust tundma'. Minu suhetes keeleteoimetajatega kehtib vastumeelsus.

Sõnal *vihkama* on mitu tähendust. Näiteks *vihkan mannaputru* ja *vihkan kommuniste* on kaks väga erinevat vihkamist.

Miks *keeleteoimetajaid*, mitte näiteks keeleteoimetamist? Toimetamine ei toimu iseenesest, vaid selle taga on toimetaja. Isiklikult saan nende toimetajatega hästi läbi, keda ma tunnen. Keda ei tunne, nende kohta ei oska öelda.

Läheme asja juurde. Taustaks kolm punkti

- Esimene. Ma panen keeleteoimetajad skaaladele kahe tunnusekomplekti alusel.

Ühed on minimalistid, teised maksimalistid. **Minimalistid** teevad nii vähe parandusi kui vajalik ja võimalik. **Maksimalistid** teevad nii palju kui võimalik. Nende jaoks on töö valmis siis, kui nad on kõik ära toimetanud.

Ühed on autorikesksed ja teised tsunftikesksed. **Autorikesksed** toimetajad näevad oma rolli selles, et aidata autoril välja tuua või selgemaks kirjutada need mõtted, mis on miskipärast kuhugi kännu taha kinni jäänud. Ja säilitavad maksimaalselt autori omapära. **Tsunftikesksed** lähtuvad keeleteoimetajate tsunftist, selle reeglitest, häbist ja aust. Nende meelest on tekst hea siis, kui kolleegid-toimetajad ei saa ette heita, miks ta tegi nii või miks jättis tegemata selle või tolle. Tõsi, mõnikord räägivad nad ise sel puhul lugejakesksusest, aga see on teine asi ja paistab mulle mõnigi kord tsunftikesksuse kattevarjuna. Kokku saame kaks usutavat servakombinatsiooni, autorikeskne minimalist ja tsunftikeskne maximalist. Loomulikult paikneb osa toimetajaid kusagil skaalade keskel.

- Teine. Mu eesmärk pole kedagi seina äärde panna. Seetõttu ei pane ma siia kuigi täpseid näiteid. Asjad, millest räägin, on kordunud ja kordunud ning on mu jaoks põhimõttelisemad kui konkreetse keeleteoimetaja arusaam.
- Kolmas. Keel on väga keeruline ja mitmetasandiline nähtus. Selles on üksused, tasandid, nähtused jm, millest ma hoolin, ja hulk selliseid, millest mul on suuresti ükskõik. Arvan, et nii on igal professionaalsel tekstikirjutajal, kuigi hoolimise piirid võivad olla väga erinevad.

Alguses asjad, millega probleemi ei ole

1. Kui keeleteoimetaja väidab, et ta ei saa mõnest lausest (sõnast, lõigust) **aru**, siis loen selle tekstikoha hoolega üle ja proovin üldjuhul ümber teha. Aga mitte siis, kui mõte on just nii sõnastatud, nagu ma õigeks pean.
2. Eesti keeles on olemas normkirjakeelne õigekiri, morfoloogia ja osaliselt ka morfosüntaks. Kui toimetaja viib minu keele nende normingutega kooskõlla, aktsepteerin selle ära. Tõsi, harva ka mitte. Üks näide. Tegime koos abikaasa Roosmarii Kurvitsaga ajakirjandusraamatut. Ajakirjandusest kirjutamisel on väga olulised väljaannete nimed. Vaja on, et need tõuseks lugedes selgelt esile. Meie soovisime panna need kaldkirja. Toimetaja nõusse ei jäänud. Kuna selle raamatu puhul oli Roosmarii ka küljendaja, siis jäi meie arusaam peale. Aga sissejuhatusse tuli kirjutada vabandav lause, et ajakirjandusväljaannete nimed on esitatud kaldkirjas, kuigi eesti keele ortograafia reeglid seda ette ei näe. Nii läksid vastamisi meie arusaamad selgusest ja funktsionaalsusest ning õigekirjareeglid ja tsunfti au.
3. Viited ja tsitaadid peavad olema täpsed. Selge see. Sama selge on ka, et ükski autor ei taha vigaselt viidata-tsiteerida. Tegu on ikka tähelepanematus, lohakuse, laiskusega vms. Nii et aktsepteerin viitamist vigade parandused üldjuhul tänuga ära.

Aga minu mäta otsast on suur vahe eri teadusalade, žanride ja stiilide vahel. Keeleteadus on üldiselt range ja tõsiteaduslik nähtus ning viited ja tsitaadid peavad olema täpsed. Samas jääb kirjandusteadus enamasti kuhugi teaduse ja essee vahele. Ja päris essee on minu arvates päris vaba tekst. Ma kasutan kirjandusteaduses ja ennekõike esseedes üsna sageli varjatud tsitaate. Mõnikord täpseid, mõnikord vabamaid. See tähendab, et ma ei pane tsitaate jutumärkidesse ega tõsta ka muul viisil esile. Põhimõte on lihtne: kes aru saab, kes ei – pole kõigile helde Athena.

Ühes essees kasutasin fraasi „hästi **treneeritud** südametunnistus“. Kes teab, see teab, et tegu on Tiit Piibelehe tekstiga Eduard Vilde „Pisuhännast“. Keeleteoimetaja muidugi parandas *treneerituse treenituseks*. Sama teksti oma essee-kogus taastrükkides parandasin tagasi. Mulle tundub, et kui filoloogi haridusega kirjutaja rikub nii silmanähtavalt reegleid, peaks keeleteoimetaja

Mulle tundub, et kui filoloogi haridusega kirjutaja rikub nii silmanähtavalt reegleid, peaks keeleteoimetaja peas süttima lambike.

peas süttima lambike.

lambike. Ja ta peaks endalt või autorilt küsima, mis asi see nüüd siis on. Edaspidi olen pannud sellistele lausetele, fraasidele või sõnadele juurde märkuse, et see peab just niimoodi kirjas olema.

Nüüd see keeleteerrituum, mis on mulle tähtis

1. Norminguline kirjakeel on väga vajalik. Ilma selleta ei saa riik ja muud võimud toimida. Aga kohustus seda kasutada kehtib **ainult** neis valdkondades, mis on määratud keeleseaduse ja vajadusel ka muude aktidega. Selle kõrval on ka valdkonnad, mis on vabatahtlikult hakanud kirjakeelt kasutama. Näiteks ajakirjad ja ajalehed. Jah, nad võivad selle teha endale reegliks. Aga minu arusaamist pidi ei saa see olla kohustus autorile, kes kirjutab ajakirja või ajalehte esseed. **Võim ja võimu keel ei tohi usurpeerida teisi valdkondi.** Selle tulemuseks on totalitaarne keelesituatsioon, millest ma kirjutasin enam kui kakskümmend aastat tagasi.
2. Ma kirjutan tihti minevikust olevikus. Selle taustal on kaks ideed.
Esiteks kasutan olevikku siis, kui tahan näidata, et see, millest on jutt, **ei ole lõppenud.** Näiteks kui jutt on mõne autori seisukohtadest. Need on küll esitatud aastaid tagasi, kuid on autori tekstis alles.
Teiseks kasutan juba antiigist tuntud *praesens historicum*'i. See olevik toob sündmused lugejale **lähedale**, loob **kaasasolu**. Minevikus lähedust ja kaasasolu ei ole. Minevik on külm. Olevik on soe. Kord parandas keeleteoimetaja minu olevikus teksti minevikku. Ma tundsin seda lugedes lausa füüsiliselt, kuidas tekst oli läinud külmaks ja hakanud minust eemalduma. Ja ma ei taha seda teksti enam ise lugeda.
3. Ma olen kasutanud mõnikord *meie*-stiili. Ma tean sotsiolingvistina väga hästi, et *meie* on ohtlik nähtus, mis kõigele lisaks on üks klassikalise poliitilise demagoogia võtteid. Aga *meiel* on palju eri rolle. Ja kui ma kirjutan meievormis artiklit, siis see ei ole demagoogia ega autori suurus-hullustus, vaid ikkagi vaid **stiilivõte**. Lisaks, *meie* asemele ei sobi mitte alati minavorm.
Võtame lause „Meie teema seisukohast on oluline vaid üks küsimus...“. Minu meelest ei sobi siia mitte kuidagi „Minu teema seisukohast...“. Sobib umbisikustav „Siinse teema seisukohast...“. Aga kui see muudatus läbi kogu teksti viia, on tulemuseks bürokraatlik keel.
4. Keeleteoimetajad ei armasta lühikesi lauseid (nn hakitud stiili). Olen palju kordi lugenud mõtteid, mida armastavad eriti kooliõpetajad ja mille võib kokku võtta hetkel pähe torgatanud fraasiga „lühikesed laused,

lühike aru“. Sellel pole mingit seost tõega. Lausete pikkuse ja mõtete sügavuse vahel puudub igasugune seos.

Mina olen mitu korda kirja pannud „Hennoste reegli“: tee pooleks kõik laused, mis on pikemad kui 15 sõna.

Keeletoimetajad kuulutavad sujuvust. Sujuva teksti üheks loojaks on suhteliselt pikad laused. Niisiis, saagu kahest lühemast lausest üks põimlause. Mina olen mitu korda kirja pannud „Hennoste

reegli“: **tee pooleks kõik laused, mis on pikemad kui 15 sõna.** Ja tekst saab palju selgemaks.

Aga on ka kolmas asi. Lause on kirjalikus keeles mõtlemise ja ütlemise kese. Lausepiirid loovad **rütmi** ja võimaldavad erinevaid **esiletõsteid**. Üks näide. Lõpetasin oma essee kahe lausega: „Paluks tunnete asemel mõistust. Sest uinuv mõistus sünnitab koletisi koopa seinal.“ Loomulikult ilmus see trükis ühe lausena. Aga koos lausepiiriga kadus rütm ja eraldi lause abil esile tõstetud metafoorne lõpp muutus tavaliseks kõrvallauseks, mille rolliks on pakkuda teisejärgulist infot.

5. On üks koht, milles on mul alatasa keeleteoimetajatega erimeelsused. See on sõnajärg. Mille üle me vaidleme?

Mõnel juhul on erinevused **tähenduses**. Võtame laused „Ei saa öelda, et mudelikeskne lähenemine oleks tõrjunud objektikeskse uurimise kõrvale“ ja „Ei saa öelda, et mudelikeskne lähenemine oleks tõrjunud kõrvale objektikeskse uurimise“. Ühendverbi osa (siin: *kõrvale*) lause lõpus märgib ühte ja verbi kõrval teist.

Teisel juhul on oluline **rütm**. Keeleteaduslikus tekstis see mind eriti ei huvita, aga kirjandusteaduses ja essees huvitab väga. Milles see rütm õieti seisneb, pole kuigi kerge ütelda. Mõnel juhul tekib rütm siis, kui iga rõhulise silbi vahele jääb võrdne arv rõhutuid silpe. Lihtsalt öeldes, lause on rütmilt otsekui silbilis-rõhuline värsirida, aga loomuliku, mitte luulelise sõnajärgiga. Mõnikord on asi üsna intuiitivne. Siinses tekstis oli lause „Tsunftikesksed lähtuvad keeleteoimetajate tsunftist, selle reeglist, häbist ja aust“. Kui ma mõtleks loogiliselt, siis peaks au käima enne häbi. Aga lause rütm nõuab lõppu ühesilbilist sõna. Muidugi ei pruugi toimetaja minu rütmile alati pihta saada. Aga ei tasuks ka suvaliselt muutma minna.

6. Keeletoimetajad ei armasta partikleid ega pragmaatilisi markereid. Need on toimetaja jaoks tihti ülearused parasiitsõnad.

Jah, ma olen ka ise kirjutanud „Uudise käsiraamatus“ vajadusest neid maha tõmmata. Aga see nõue sobib paberil ajalehte, kus iga täheruum on tähtis, ja kõvasse uudisesse, mille autoritekst peab olema võimalikult hoiakuvaba.

Jah, need sõnad tulevad kergesti sisse spontaanses tekstis. Aga siin ma räägin muust. Ma tõmban oma teksti toimetades spontaansusega tulnud partiklid/markerid maha. Ja panen hiljem uuesti sisse sinna, kus on vaja. Mõnikord samasse, aga enamasti hoopis teistesse lausetesse.

Miks? Partiklid ja pragmaatilised markerid on teadupärast sõnad ja kinnisüksused, mis lisavad nüansse, suhtlevad lugejaga teda kaasa haarates või tõrjudes, teevad väiteid pehmendades autori enesekaitset. Ka siis, kui need pealtnäha paistavad tautoloogilised. Võtame kaks lauset.

„Selline üldine lause pole kahjuks piisav, sest lähtub eeldusest, nagu oleks olemas üks ja ainus eetika.“

„Selline üldine lause pole **mu arvates** kahjuks piisav, sest lähtub eeldusest, nagu oleks olemas üks ja ainus eetika.“

Möte on sama. Aga *mu arvates* lisab olulise nüansi, tõstab kirjutaja hoiaku eraldi esile. Ja sellel on lugejaga suhtlemisel oma roll.

Muidugi, mõnikord annab selline üksus lihtsalt ilusa pisikese nüansi: „Objektikeskne teadus on uurimine objekti pärast, seega siis eesti kirjanduse uurimine eesti kirjanduse **kui sellise** pärast.“

Kokkuvõttes aitavad partiklid/markerid kaasa sellele, et tekstist saaks **elav nähtus**.

Aga mõnikord käib toimetamismasin ka teistpidi. Nii tõuseb mus alatihti küsimus, miks peab olema aastaarvu juures alati *aastal*. Ja miks peab see tingimata olema arvu järel. Miks ei sobi *aastal 1986* või *1986*, kui ometi on selge, millega tegu.

7. Sõnadel on sõnaraamatus enamasti mitu sünonüümi. Üks neist on keskne, tavaliselt neutraalne ja kõige täpsema tähendusega. Toimetajad armastavad neid. Mõne toimetaja arvates on just need ainsana täpsed. Mina ei armasta. Sest sellise valiku tulemuseks on sõnaraamatutekst, mis sobib ametistiili, aga mitte esseesse ega ka mitte pehmesse teadusesse. See on igav ja tuim nullstiil, millest elu, vibreerimine, kõrvaltoonid, mäng on välja

Ma tahan kirjutada elavat teksti, mis vibreerib, milles on löövad, huvitavad, teravamad laused, mis alati ei pruugi olla väga täpsed. Aga nad on piisavalt täpsed.

redigeeritud. Ma tahan kirjutada **elavat teksti**, mis vibreerib, milles on löövad, huvitavad, teravamad laused, mis alati ei pruugi olla väga täpsed. Aga nad on **piisavalt** täpsed. Liiga õige keel on võimu keel. Mina ei kirjuta võimu positsioonilt.

8. Igal autoril on sõnu, konstruktsioone ja retoorilisi võtteid, mida ta armastab. Mina armastan **kordusi** ja nende abil loodud paralleelsusi mitu korda enam kui toimetajad. Neile on kordus samasugune kesise keele sünonüüm nagu lühike lause. Kust see tuleb, ei tea, aga kahtlustan kooli. Sest seal on aastakümneid drillitud sünonüümide vaheldamist.

Igal autoril on võtteid, mida ta ei kasuta või lausa **väldib**. Aga kui toimetaja paneb teksti sellise üksuse, siis ma tunnen selle eksimatult ära. Ja proovin tagasi parandada. (Leidsin täpselt sama arusaama Tõnu Õnnepalult tema ja Jaan Kaplinski kirjavahetusest.)

9. Kõige huvitavamad on need juhtumid, kus autor avaldab teist korda sama teksti. Selle on keeleteoimetaja X juba üle vaadanud ja nüüd teeb keeleteoimetaja Y asja põhjalikult ümber. Minu imestava küsimuse peale ütleb Y, et see pole kriitika eelmise toimetaja pihta, vaid igaühel ongi omad arusaamad. Usun. Aga siis on ju toimetamine suuresti suvaline?! Ja tekib väga suur küsimus, **miks siis autori arusaamad ei kõlba?**
10. Lõpuks, vägagi sageli leian parandusi, mille mõttest ma aru ei saa. Ei olegi neil kahel vahet, vastab keeleteoimetaja mu küsimusele... See on minu jaoks **kõige hullem vastus**.

Ja nüüd toimetamise teine pool, suhtlus autoriga

Hakatuses. Suhtluse seisukohast on muidugi vahe sõprade-tuttavate ja võõraste toimetajate vahel. Sõbraga suhtlen nagu argielus ja kui ta kirjutab mulle, et see lause on kakk, siis ma ei kavatsegi vihastada. Võõras toimetaja tähendab institutsionaalset suhtlust, kus ühel pool on institutsiooni (kirjastuse, ajakirja, ajalehe) esindaja, kellele kuulub võim. Ja teisel pool olen mina, autor, kellele kuulub tekst.

Nüüd ma kehastun vestlusanalüütikuks ja lähen suhtlemise normide juurde. Tegelikult pole autori ja keeleteoimetaja suhtluses mingeid erilisi jooni. Seal kehtivad tavalised suhtluse baasnormid, mille seletamiseks piisab tavalistest, vestlusanalüüsis ammu teada tõdedest.

1. Toimetaja saadab mulle punaseks parandatud teksti ja kui ma vihastan, siis ütleb, et need on ju ettepanekud. Vabandust, need **ei ole ettepanekud**. Need on **parandused**, mis osutavad, et minu tekstis on viga (sisuline, grammatiline, ortograafiline) või minu pakutu on selles tekstikohas halb. Parandamist juhhib suhtlusnorm, mille tuum on selles, et partner

juhhib probleemile tähelepanu ja **probleemi tekitaja teeb muudatuse.**

Parandamist juhhib suhtlusnorm, mille tuum on selles, et partner juhhib probleemile tähelepanu ja probleemi tekitaja teeb muudatuse.

2. Suhtluses on olemas eelistatud ja mitte-eelistatud reaktsioonid (näiteks eelistatud vastus soovile on selle täitmine ja vastupidi). Kindlasti on autoreid, kes ootavad võimalikult palju parandusi. Neile on parandused eelistatud reaktsioonid. Ja sama kindlasti on autoreid, kellele teatud **parandused on mitte-eelistatud nähtus.** Eelnevast on näha, et mina kuulun sellesse rühma. Toimetaja peab seda vahet teadma või selle endale kohe toimetamissuhtluse alguses selgeks tegema. Ja autori arusaama aktsepteerima.
3. Mitte-eelistatud suhtlustegevuste vormistamisel on keeles omad normid. Mitte-eelistatud tegevusi **pehmendatakse ja/või seletatakse/põhjendatakse.** Muidu on tulemuseks **näoähvardus.** Näoähvardus võib olla teadlik või mitteteadlik. Aga ta rikub alati suhtluse sotsiaalseid norme ja partneri ootusi selles kontekstis, ähvardab ohvri nägu või sotsiaalset identiteeti ja tekitab temas negatiivseid emotsioone. Kõige rohkem kirjeldatakse neid emotsioone sõnaga **viha.**

See ei tähenda, et ohver alati seda viha väljendab. Üpris sageli jätab ta selle välja ütlemata, olgu põhjused missugused tahes. Mina mõnikord ütlen ja mõnikord vaikin. Aga lisan siia veel ühe Tõnu Önnepalu. Ta räägib, et kui on keeleteoimetajaga vaidluseks läinud, siis on ta järele andnud, kuigi **seesmiselt tighedana.** Aga me teame, et ükskord prahvatab vimm, mis kogunend salaja.

Ma proovisin seda lugu tehes mitte vaadata teiste kogemusi, arusaamu jm. Siiski rääkisin asjast mõne kolleegi ja tuttava humanitaariga. Välja tuli üks huvitav seik. Suhtumine keeleteoimetajatesse eristas selgelt palju- ja vähekirjutajad. Vähekirjutajad olid väga leplikud, paljukirjutajad aga hakkasid mu arusaamadele kiiresti kaasa noogutama. Kui aga läksime detailidesse, siis leidis siiski üks asi, mis häiris teravalt ka vähekirjutajaid. Viha tõusis, kui keeleteoimetaja oli teinud uusi parandusi **salaja**, pärast kõiki kokkuleppeid, kusjuures laused võisid selle tulemusel moonduda jamaks. Mõnikord olen ka mina parandanud keeleteoimetamisi salaja tagasi. Aga ma arvan, et erinevalt keeleteoimetajast on mul selleks õigus. See on minu tekst ja teksti all on minu nimi. Mina vastutan selle eest naha ja karvadega.

Võtame kokku

Keeletoimetajad on teinud mu teksti **korrektsemaks**, parandades sisulisi vigu. Ja see on väga hea. Nad on teinud keelt õigemaks, parandanud õige-kirja, morfoloogiat, morfosüntaksit. Ja seegi on üldjuhul hea. Aga väga harva on nad teinud teksti paremaks. Enamasti on tulemus sama hea kui varem. Või minu jaoks kehvem, igavam, elutum, keskmisem.

(Mulle tundub, et keeleteoimetajate ideaaliks on mingi imelik ülitäpsus, mida pole võimalik saavutada. Neid juhivad reeglid, mitte normid. Reegel on see, mida peab täitma. Norm on see, mida on kasulik täita, aga mida võib rikkuda. Reeglid peavad olema omavahel kooskõlas. Normid võivad minna risti ja seetõttu vajavad valimist.)

Nendes keele osades, mis mulle on ükskõik, võib alati muutusi teha. Ma aktseptin need ära. Ainult see **võtab aega**, sest muutuste seas võib olla näiteks mõni selline, kus asi läheb toimetajal viltu. See tähendab nt monograafia puhul tohutut tööd, et lugeda mõttega läbi need kaks tuhat parandust.

Tegelikult on sõna *vihkama* ikkagi **vale**. Vihkamine on siiski aktiivne tegevus. Ma ei tegele keeleteoimetajate aktiivse vihkamisega, ma ei mõtle neile tegelikult üldse. Õige sõna on **masenduma**. Miks mõni keeleteoimetaja

Kui minult küsitaks keeleteoimetamise hüüdlause, siis oleks see lihtne 3P reegel: paku, pehmenda, põhjenda.

mind masendusse viib? Sest nad tahavad teha minust keskmist kodanikku. Nad tahavad tappa minu elava sõna ja hävitada minu näo. Keeleteoimetaja territoorium lõpeb minu jaoks seal, kus algab minu nägu.

Ja viimane. Kui minult küsitaks keeleteoimetamise hüüdlause, siis oleks see lihtne **3P reegel: paku, pehmenda, põhjenda**.

PS. Kõiki mu artikleid, esseid, raamatuid on toimetatud rohkem või vähem. Ajalehes ei saagi teada, kes see toimetaja oli. Raamatutes on nimed sees. Vaatasin. Üks raamat on ilmunud ilma keeleteoimetusega, nimelt gümnaasiumi lisaõpik „Eesti keele allkeeled“. See on saanud selge sõnumi auhinna.

„Viska korra pilk peale!“ Toimetaja kogemused: kas keeleteoimetaja teevad edukaks silmapaistvad teadmised või hoopis oskuslik suhtlemine?²

SIRJE MAASIKAMÄE, liidu toetajaliige

„Viska korra pilk peale!“ Sellist lauset on kuulnud ilmselt paljud keeleteoimetajad, aga muidugi ka (sisu)toimetajad. Keeleteoimetaja hakkab tööpäeva lõpetama, paneb juba mantli selga, aga siis kõõlub keegi ukse peal ja palub mingi teksti veel kähku üle vaadata. Või potsatab selline palve kirjakasti või sõnumitesse.

Sellel lausel on ka variatsioone, näiteks:

„Siin ei ole tegelikult midagi teha, aga viska korra pilk peale, kas on okei.“

² Artikkel põhineb 14. oktoobril 2022 konverentsil „Keeleteoimetaja sõbrad“ peetud ettekandel.

„Vaata, kas on enam-vähem okei!“

„Vaata korra üle!“

„Vaata, kas komad on paigas.“

Aga tekst, kuhu pilk peale visata, võib olla 30 lehekülje pikkune, väga oluline dokument või kiri, kus puuduvad või ülearused komad on kõige väiksem mure.

Need laused on mulle varem pigem nalja teinud, aga eks need ole oma-moodi tragikoomilised. Need ju väljendavadki seda, millest oleme ka keeleteoimetajate liidus kümne aasta jooksul rääkinud. Sageli ei väärtustata keeleteoimetaja tööd, tema teadmisi ega aega. Keeleteoimetaja tööd ei peetagi justkui tööks ja sageli pole seesuguse „pilguheitmise“ eest kavas ka maksta.

Palve esitaja ei pruugi selliseid lauseid öeldes üldse pahatahtlik olla, vaid ta lihtsalt ei oska näha keeleteoimetaja väärtust või vajadust.

Mida keeleteoimetaja siis teeb? Enamasti ta „viskabki pilgu peale“ ehk loeb ja süveneb — kas või selle pärast, et hoida häid suhteid. Võib-olla õnnestub tal läbi rääkida, et seda teksti on vaja siiski päriselt toimetada.

Kutsu keeleteoimetaja külla!

Hiljuti panin tähele üht rõõmustavat seika. Üks Õhtulehe ajakirjanik postitas Teamsi vestluslõnga ühe lause (kirjaviis muutmata):

„Alustatud 2020.a. lõpu poole e-suitsude maale toomine edukalt jätkas kasvu aastal 2021 ja hakkas olema oluline ettevõtte jaoks.“

Lause on pärit ettevõtte majandusaasta aruandest. Kui mitu korda lugeda, siis võib aimata, mida selle lausega taheti öelda. Ega vahet olegi, kas kohmaka lause koostas muukeelne inimene Google Translate'i abil või kirjutas selle eestlane. Ajakirjanik esitas suurele ringile küsimuse, kas majandusaasta aruannetel polegi keelenõudeid. Minu teada ei ole.

Ühelt toimetajalt tuli ka tore vastus: „Praegu käib kampaania „Kutsu keeleteoimetaja külla!“, äkki peaks neile soovitama?“

See oli tore ja lootustandev vestlus, kus oli märgatud keeleteoimetamise vajadust ja kohe oli ka lahendus pakkuda.

Ligi 30 aastat koostööd keeleteoimetajatega

Olen keeleteoimetajatega kokku puutunud ligi 30 aastat ja olnud eri rollides: olen olnud ametis ajakirjaniku, toimetaja ja peatoimetajana, töötanud aja-lehes, naisteajakirjades ja sisuturunduses. Olen koostanud ja toimetanud

ka hulga raamatuid ning kõiksugu kliendiväljaandeid, reklaami- ja turundusmaterjale. Praegu töotan Õhtulehes, kus toimetan terviseportaali, paberväljaande tarvis koostan tervisekülg ja igakuist terviselisa.

Enamasti olen oma tööde puhul saanud kasutada ka keeleteimetajat, aga mitte alati.

See, et mina kui eesti keele ja kirjanduse eriala lõpetanud inimene saan kasutada ka keeleteimetajat, on mulle tundunud alati suur **luksus** ja ka mugavus. Keeleteimetajatele pole ju vaja selgitada, mida tähendab mis tahes teksti toimetades ainuüksi võimalus, et tekstiga töötab ka n-ö teine silm.

Veebis on asi lihtne: vead saab iga kell ära parandada. Aga kui suurt pinget ja vastutust olen tundnud, kui olen pidanud trükki saatma väljaande, mida keeleteimetaja või korrektor pole üle vaadanud!

See on juhtunud näiteks siis, kui keeleteimetajat pole peetud üldse vajalikuks palgata (eelarves pole raha, „see on ju nii lühike tekst!“, „sa oled ju ise eesti filoloog“ vm põhjusel), samuti siis, kui mõni tekst või viimased muudatused on saabunud nii hilja, et pole enam aega keeleteimetajale saata, sest ta on ära sõitnud, teatrisse läinud, magama heitnud, kuna töö pidi ju valmis olema.

Mugavus on mulle tähendanud seda, et ma pole alati vaevunud mingi keeleprobleemiga lõpuni minema. Olen küll juurelnud, kas panna nii või naa või mida see uuem norm nüüd ütlebki... Ja siis mõelnud: ah, las keeleteimetaja mõtleb ja otsustab.

Koormus on muutunud

Keeleteimetaja koormus ja ka ootused keeleteimetajale on aja jooksul palju muutunud. Muidugi on koormus kasvanud ja tempo tõusnud, vähemalt meedias. Vahel olen mõelnud, kuidas keeleteimetajad küll jaksavad, sest töö eeldab ju maksimaalset tähelepanu ja valvsust ning avarat silmaringi.

Mäletan, et näiteks 1990. aastatel oli igas ajakirjas tööl ka täiskohaga keeleteimetaja. Nüüd sellist luksust pole, iga keeleteimetaja loeb mitut väljaannet. Ega keeleteimetajal ole ka valikut, kui talle pannakse juurde veel üks väljaanne või eriprojekt.

Minu kogemus on olnud ka väga mitmesugune. Kunagi oli aega pidada keeleteimetajaga pikki arutelusid keeleküsimustes, arutada näiteks termine üle ja pidada üldkultuurilisi vestlusi haritud inimesega.

Praegu aga liiguvad tekstid toimetusesiseses süsteemis, kus täpselt ei teagi, kes su tekste keeleteimetab. Ajalehes on nii toimetajal kui ka keeleteimetajal nii kõva tempo peal, et kellelgi pole aega pidada pikki arutelusid ei keele- ega ka muudes küsimustes.

Pandeemia on pannud suhtlemisele keeleteimetajatega oma pitseri, sest töö on jäänud suures osas kodukontorisse – ma ei ole Õhtulehe paberväljaande keeleteimetajaid juba üle kahe aasta näinud!

Suhtlemisoskus võib olla määrav

Muidugi on keeleteimetaja puhul erialased oskused olulised, selles pole kahtlustki, kuid vahel võib suhtlemisoskus olla veel tähtsam. Kui keeleteimetaja on palgal mõne ajalehe või ajakirja juures, siis on ta ju kollektiivi liige ja klapp teistega on väga tähtis. Kui keeleteimetaja teeb tööd honorari eest või lepinguga, siis sõltub suhtlemisoskusest otseselt, kas ta edaspidi üldse tööd saab.

Toimetajad ja peatoimetajad suhtlevad omavahel ja uurivad tausta: „Kuule, kas see on normaalne keeleteimetaja?“ Ma ei mäleta, et keegi oleks kommenteerinud, et sellel või teisel pole teadmisi või ta ei tunne reegleid.

Küll aga olen kuulnud hinnanguid, et üks on ninakas, teine on liiga sõnakas, kolmas sekkub üleliia sisse, neljas ei konsulteerib toimetusega, kui teeb suuremaid muudatusi, viies kritiseerib kogu aeg teksti sisu jms. Selliseid hinnanguid olen kuulnud siiski harva ja pigem aastaid tagasi.

Meedias juhtub ikka nii, et firmad ja ettevõtted liituvad, väljaandeid liidetakse või pannakse kinni, inimesi jääb üle ja tuleb valida, keda jätta, kellele ulatatakse koondamisteade. Kui on teadmiste poolest kaks võrdset keeleteimetajat, siis valitakse pigem see, kellega on mõnusam ja lihtsam suhelda.

Keeleteimetaja töö kohta arvatakse sageli, et see on hea rahulik nokitsemistöö. Meedias tuleb kindlasti ette kiirustamist, tormamist, tööde kuhjumist ja pingelisi aegu. Siis ongi suhtlemisoskus väga oluline – loomulikult kehtib see ka toimetajate ja peatoimetajate kohta.

„Kus tekstid on????!“

Uuris ka mõnelt tuttavalt toimetajalt, mis on olulisem, kas suurepärased teadmised või suhtlemisoskus. „Muidugi suhtlemisoskus!“ ütles mulle üks peatoimetaja. „Ma annan pigem andeks, kui leian küljelt mõne näpuka. Ma tahan vaikset tegutsejat.“

„Mida siin on mõeldud?????“

„Kas sa arvad, et see tekst on normaalne????!“

„Millal tekstid tulevad?????“

Need keeleteimetaja küsimused ja kommentaarid võivad olla vahel isegi õigustatud, kuid keegi ei taha keeleteimetajalt saada märkusi ja küsimusi,

mis on sellises vormis. Eriti hull, kui need on veel punasega. Tõtt-öelda pole mina selliseid kirju saanud, aga näited on pärit siiski elust enesest.

Toon võrdluseks paar teistsugust näidet, kuidas murelikud keeleteoimetajad on minult uurinud, kas juba saaks tekste keeleteoimetada. Viisakalt, naerumärkidega.

„Tere! Ega ei ole veel lugusid silmapiiril? :)“

„Aeg kukub nii kiiresti, sestap igaks juhuks küsin: kas ülejäänud teksti tahab autor veel kooskõlastada? 22.–28. oktoobrini olen Tallinnast ja arvuti tagant ära, aga selleks ajaks pidi kõik vist juba valmis olema. Nii et küsin, ega sul nädalavahetuseks ei ole mulle midagi saata?:)“

Keeleteoimetaja võib vahel isegi hirmu nahka ajada. Mina ei ole legendaarse keeleteoimetaja Helju Valsiga koos töötanud, olen käinud vaid paaril koolitusel. Meeles on üks tore juhtum. 2000. aastal liideti kaks terviseajakirja, Tervis ja Tervisetrend, ja minust sai selle peatoimetaja. Pärast arutelusid ja vaidlusi sai ajakirja nimeks Tervis Pluss. Ju Vals oli Eesti Meedias kedagi koolitamas ja astus ka minu kabinetist läbi. (Vaatasin Vikipeediast, et ta oli Eesti Meedia keeleekspert, aga ma ei teadnud seda.)

Vals oli väikest kasvu, mina pigem suur. Istusin toolil ja siis Helju Vals justkui kõrgus minu kohale ja noomis, kui vale on see nimi: mida see üldse tähendab, kuidas seda käänata? Mina pobisesin vastu midagi sellist, et mina ju ei otsustanud seda üksi...

Õigupoolest olen Valsile näpunäidete eest muidugi tänulik, näiteks pärast üht tema koolitust õppisin tähele panema, kui palju meil liialdatakse sõnadega „lihtsalt“ ja „tegelikult“. Sageli pole need lauses ju üldse vajalikud. Kui palju tuleb neid välja rookida!

Nokitsemise plussid ja miinused

Enamik keeleteoimetajatest ongi pigem vaiksed tegutsejad ja nokitsejad, leplikud ja vahel ehk isegi allaheitlikud. Vaikne nokitsemine ja leplikkus on suur pluss, aga paradoksaalsel kombel ka miinus. Kuna keeleteoimetaja teeb kõik niikuinii nurisemata ära, peetakse teda vahel nagu masinaks ja unustatakse ära, et ta on ju ka inimene, kellel on pere ja oma vaba aeg.

Tekstid saadetakse liiga hilja, töödel lastakse kuhjuda, talle ei jäeta piisavalt aega süveneda, teda ei teavitata õigel ajal olulistest korralduslikest muutustest. Ei märgata tunnustada, ei maksta piisavalt.

Kui palju olen elu jooksul osalenud vestlustes, kus on kõlanud sellised laused:

„Miks siia on keeleteoimetajat üldse vaja?“, „Miks peab neile nii palju maksma?“, „Miks peab nende palka tõstma?“, „See küsib liiga palju, võtame kellegi teise!“, „Võtame mingi tudengi lugema, talle ei pea eriti maksma.“, „Miks me peame talle maksma üle turuhinna?“, „Mida nad teevad selle tekstiga nii kaua?“

Keeleteoimetaja on sageli nagu variisik, keda polegi olemas. Head teksti lugedes ju alati ei teadvustata, et seda on ka keeleteoimetaja lugenud, küll aga on aru saada, kui keeleteoimetaja pole lugenud.

Head teksti lugedes ju alati ei teadvustata, et seda on ka keeleteoimetaja lugenud, küll aga on aru saada, kui keeleteoimetaja pole lugenud.

Meedias on olnud aegu, kus keeleteoimetajaid pole peetud üldse vajalikuks, sest toimetajad ja ajakirjanikud peaksid olema ise piisavalt heal tasemel. Minu meelest tehti ajalehtedes

katsetusi töötada keeleteoimetajateta, aga lõpuks leiti ikka, et ilma keeleteoimetajateta hakkama ei saa.

Kliendiväljaannete omapärad

Koostas ja toimetasin ligi kümme aastat kliendiväljaandeid. Nende tegemine on täiesti omaette maailm, mis nõuab keeleteoimetajalt erilist paindlikkust, kompromissivalmidust ja valmisolekut vangerdada ning oskuslikku suhtlemist. Klienditöös tuleb olla rohkem valmis ka sisulisteks kompromissideks, mis on pikem teema.

N-ö tavaajakirjadel ja -ajalehtedel on väga kindel rütm, trükkimine on kellaajaliselt paigas ja üldjuhul see ei muutu. Kliendiväljaannetes võib kõik olla väga heitlik, eriti kui tegemist on ühekordse väljaandega: raamatu, ajakirja, brošüüri või muu trükisega. Muutuda võivad nii projekti algus kui ka lõpp, nii väljaande lehekülgede arv kui ka trükkimise aeg.

Kliendiväljaande tegemine võib näha välja näiteks nii. Uurid keeleteoimetajalt, kas tal on aega ja huvi teha mingit tööd, ning lepite töögraafikus ja tasus kenasti kokku. Lubad talle, et materjalid laekuvad kahe nädala pärast, aga tegelikult tulevad need kahe kuu pärast. Lepid kokku, et väljaanne tuleb 68 lehekülje paksune, aga tegelikult tuleb 94 või hoopis 32 lehekülge. Ütled talle, et trükitähtaeg on 1. septembril, aga tegelikult läheb väljaanne trükki 1. oktoobril. Ja need lõputud muudatused, mida palun keeleteoimetajal veel ja veel üle vaadata...

On ka variant, et lepid keeleteoimetajaga töö kokku, aga seda tööd ei tulegi. Ent keeleteoimetaja on aja kinni pannud ja arvestanud tasuga, võib-olla on ta mõne muu töö ära öelnud. Nii et keeleteoimetaja peab olema isegi riskivalmis!

Kas kõigea peab leppima?

Muidugi võib küsida, miks keeleteimetajad peavad sellise jamaga nõus olema. Ega peagi ja vahel nad ei ole ka, kuid sageli võib sedalaadi töö anda keeleteimetajale põhilise sissetuleku või olulise lisatasu. Alati on ka hirm, et kui ühest tööst keelduda või väga pirtsutada, siis teisi töid enam ei tulegi. Leitakse keegi teine keeleteimetaja, kes võtab iga töö rõõmuga vastu.

Kui tore, kui kõigi selliste muutuste ja vahel ka absurdsete palvete peale kõlab keeleteimetaja hääl telefonis ikka reipalt („Nojah, mis siis teha!“), sest ka toimetaja või peatoimetaja on niisugusest asjade käigust sageli nõrkinud ja kurnatud ning vajab ise lohutust ja tuge. Olen keeleteimetajatelt palju tuge saanud!

Kui palju olen just kliendiväljaandeid tehes pidanud pingutama, et kliendi tehtud muudatuste hulk jääks mõistlikesse raamidesse ja jääks aega ka keeleteimetamiseks ja korrektuuriks! See ei ole alati õnnestunud.

Näiteks koostas kunagi alkoholikataloogi, mis oli umbes 200 lehekülje paksune, A4-formaadis. Väga suur töö, lõputult pudeleid, lõputult muudatusi. Ettevõtte turundusjuht, kellega asju ajasime, oli väga mõistlik ja sai aru, kui rääkisin südamevaluga, et keeleteimetamiseks ja korrektuuriks peab ka aega jätma. Aga tegelikkus oli teine. Nägin, et projekt muudkui venib ja venib, korrektuuriks mõeldud aeg muudkui kahaneb ja kahaneb – kuni seda õieti ei jäänudki. Selliseid näiteid võiks tuua palju.

Hea keeleteimetaja

Muidugi pole mingit ülddist ootust, missugune peab olema keeleteimetaja. Loomulikult võib ka keeleteimetaja säilitada oma isikupära. Sageli kujunevad kindlad toimetaja-keeteimetaja paarid, kes klapiavad. Mõnele meeldib sõnakam, mõnele leebem keeleteimetaja, üks toimetaja tahab teksti üle arutada, teine ootab lihtsalt keeleteimetatud teksti tagasi. Mõni toimetaja on muudatuste suhtes väga tundlik, teine ütleb, et tee, mida pead vajalikuks.

Sama on tööajaga. Pole ilus koormata keeleteimetajat öötööga või sisustada ära kogu tema nädalavahetus või riigipühad, kuid mõnele sobivad paremini just sellised ajad.

Kui mulle tuli kevadel ettepanek, et võiksin konverentsil esineda, olin kohe nõus. Sügise saabudes hakkasid ligi hiilima kahtlused, kas mul on üldse midagi olulist öelda, kõik on nii tavaline. Kontrollisin oma mõtteid keeleteimetaja **Helin Kasega**. Rääkisin, mis mõtted mul peas keerlevad, tema muudkui kiitis: „Oi, kui huvitav!“ või: „Noortel oleks seda küll hea teada!“ See on ju musternäide keeleteimetaja suhtlemisuskusest: ootad, et temaga oleks rahulik rääkida, et ta julgustaks sind ja sa ei tunneks ennast lollina!

Armas keeleteimetaja, aita!

Toon mõne näite, missugusteks palveteks peab keeleteimetaja valmis olema. Mõne olen saatnud mina, mõne on saatnud teised toimetajad.

„Tere, loodan, et loed mul ikka ajakirja X. Seekord hakkasime väga hilja tegema, sa arvasid kindlasti, et enam ei tulegi seda. Nüüd hakkab lugusid tulema.“

„Kas saad teksti uuesti üle lugeda? Klient saatis nüüd uue variandi.“

„Viimane variant. Kas sa vaatad ka mingeid kriitilisemaid kohti veel üle?“

„Veel kiire asi. Mõtlesin, et seda teksti enam ei tule, aga tuli siiski.“

„Ma vahetasin siin lool pealkirja. See koma on seal õiges kohas?“

„Vaata, seal tekstis on pritskott. Kas pritskotist ainult pritsitakse või võib sealt tainast vormi ka vajutada?“

„Lubasin tänaseks, aga kas sulle sobib, et avalugu jääb järgmisesse nädalasse?“

„Korra veel tülitan. Kas kaanel on parem „Peleta autost hais jäädavalt“ või „Peleta jäädavalt autost hais“?“

„Võrgus on puhtad failid üle kirjutatud. Tundub, et peab uuesti lugema.“

„Siin on küsimus, kuidas kirjutada neid Süüria kohanimedid. Äkki oled lugenud mingitest kokkulepetest? „Za’atari või Zaatari, Dara’a või Daraa“?“

„No siin on traditsiooniliselt imelikke asju, aga ega siin väga muuta ei tohi.“

„Täna ma ei saada enam midagi. Eks siis nädalavahetusel jälle.“

Sellisteks lauseteks peab keeleteimetaja alati valmis olema, kuid toimetaja julgeb saata selliseid palveid vaid siis, kui ta teab, et kõigest hoolimata keeleteimetaja ei vihasta tema peale või vähemalt ei näita seda välja. Kui ta teab, et keeleteimetaja ei pane teda paika halva töökorralduse või muu asja pärast, sest toimetajal on niigi piinlik ja suur süütunne. Ja kui lõputu on toimetaja tänutunne, kui keeleteimetajalt tuleb ikka sõbralik vastus ja ta teeb töö nurisemata ära!

Aitäh teile, armsad keeleteimetajad!

Wordi funktsioon „Kuva kõik“ keeleteimetaja abilisena

RIINA REINSALU, liidu tegevliige

Igal keeleteimetajal on välja kujunenud omad harjumused, mis etapis ja kuidas ta teksti tehnilise poolega tegeleb. Paljud lülitavad esimesena sisse spelleri, et trükkivigu oleks lihtsam märgata. Kui speller on töös, suundutakse järgmise sammuna sageli **funktsiooni „Kuva kõik“** („Show/Hide“) juurde, mis võimaldab kuvada peidetud vormingutähiseid. Järgnevalt vaatamegi, mis kasu saavad keeleteimetajad sellest funktsioonist lõigata.³

Joonis 1. Funktsiooni „Kuva kõik“ asukoht menüüs „Avald“

³ Artikkel põhineb 18. mail 2022 Tallinna Ülikoolis toimunud toimetajaseminari vestlusringi arutletul.

väljale „Otsitav“ kaks tühikut ja väljale „Asendaja“ üks tühik ning valida seejärel „Asenda kõik“. Üleliigse tühiku eemaldamiseks lõigu lõpust tuleb pärast tühikut sisestada väljadele „Otsitav“ ja „Asendaja“ ka lõigumärk, mis eeldab paari lisaliigutust: „Rohkem“ → „Muud“ → „Lõigumärk“ (loendis esimene) → „Asenda kõik“ (joonis 3).

Tavalistele tühikutele lisaks võib tekstis olla **poolitamatud** tühikuid, mis kuvatakse funktsiooni „Kuva kõik“ korral nn mullikestena. Kuigi poolitamatud tühikud (Ctrl + Shift + tühikuklahv) võimaldavad näiteks arvu ja selle juurde kuuluvat sõna, lühendit või tähist sobivalt koos hoida, leidub tekste, kus need muudavad rööpjoondatud tekstis sõnavahetuseks (joonis 4).

Tõlketekstide puhul tuleb keeleteoimetajal tavaliselt kontrollida tõlke vastavust algtekstile, st seda, kas algteksti mõte on tõlkes õigesti ja midagi vahele jätmata edasi antud. See nõuab tõlketeksti toimetamine nii lähte kui ka tõlkekeele valdamist ning teadusliku tõlketeksti toimetajal peaksid olema teadmised vastavast valdkonnast. Ideaalne peaks keeleteoimetaja tegema iga teksti puhul koostööd autoriga (tõlketeksti puhul tõlkijaga), vältimatu on see aga **ilukirjandusteksti** toimetamisel. Siin jääb viimane sõna kindlasti autorile.¶

Joonis 4. Poolitamatud tühikute tarbetu kasutus

Nii nagu saab asendada tavalisi tühikuid, saab toimida ka poolitamatud tühikutega. Selleks tuleb väljale „Otsitav“ lisada poolitamatu tühik („Rohkem“ → „Muud“ → „Poolitamatu tühik“) ja väljale „Asendaja“ tavaline tühik ning vajutada kas „Asenda“ või „Asenda kõik“.

Veel üks nipp: funktsiooni „Asenda“ või „Asenda kõik“ abil on mugav muuta ka **vormingut**, nt vahetada paksus kirjas tekst tavalises kirjas teksti vastu välja (joonis 5) või panna kursiivi tsitaatsõnu, mis tekstis korduvad.

Nagu näha jooniselt 5, tuleb paksu kirja asendamiseks viia kursor väljale „Otsitav“, valida „Vorming“ ja seejärel fondi laad „Paks“ ning kinnitada valik nupuga „OK“. Väljaga „Asendaja“ on vaja toimida samamoodi, ainult et fondi laad on „Harilik“, mille korral ei kasutata ei paksu kirja ega ka kursiivi.

Taane

Funktsioon „Kuva kõik“ näitab kätte, kui **esireataane** on tehtud käsitsi ehk tühiku- ja tabulaatoriklahvi abil (joonis 6).

Kuna tühikutega tehtud taanded ei pruugi jääda ühtlased ja tabulaatoritega tehtud taanded võivad paigalt nihkuda, tuleb need asendada korrektsetega. Seda saab teha menüü „Avaleht“ dialoogiboksis „Lõik“, valides „Taanded ja vahed“, „Esireataane“ ja „OK“ (joonis 6, sinised ringid). Kes aga

Kriipsud

Kui teksti autor on poolitanud sõnu **sidekriipsu** abil, võib see osutada probleemiks, sest poolitatud sõna liikumisel rea lõpust mujale jääb sidekriips sõnasse alles. Seevastu **poolituskriipsuga** (Ctrl + miinus) seda muret pole: kui tekst nihkub, muutub poolituskriips nähtamatuks. Poolituskriipsu olemasolu märkab vaid siis, kui lülitada sisse funktsioon „Kuva kõik“ (joonis 7, sinised ringid). Kuna poolituskriipsud ei lähe tähemärkide arvestusse, ei pea keeleteimetaja neid ilmtingimata eemaldama ka juhul, kui autor on neid teksti heldelt lisanud.

Lisaks võimaldab „Kuva kõik“ järele vaadata, kas tekstis on kasutatud tavalist sidekriipsu või **poolitamatu kriipsu** (joonis 7, roheline ring), mis on tavavaates samuti sidekriipsu kujul. Poolitamatu kriipsu (Ctrl + Shift + sidekriipsuklahv) läheb vaja siis, kui tahetakse vältida olukorda, kus näiteks puuduvat sõnaosa märkiv sidekriips, mis kirjutatakse sõnaga kokku, võiks teksti nihkumisel jääda üksinda rea lõppu.

Tõlketekstide puhul tuleb keeleteimetajal tavaliselt kontrollida tõlke **vastavust algtekstide** st seda, kas algteksti mõte on tõlkes õigesti ja midagi vahele jätmata edasi antud. Seega nõuab tõlketeksti toimetamine nii **lähte** kui ka tõlkekeele valdamist ning teadusliku tõlketeksti toimetajal peaksid olema teadmised vastavast valdkonnast. Ideaalis peaks keeleteimetaja tegema iga teksti puhul koostööd autoriga (tõlketeksti puhul tõlkijaga), vältimatu on see aga **ilukirjandusteksti** toimetamisel. Siin jääb viimane sõna kindlasti autorile. ¶

Joonis 7. Poolituskriipsud ja poolitamatud kriipsud

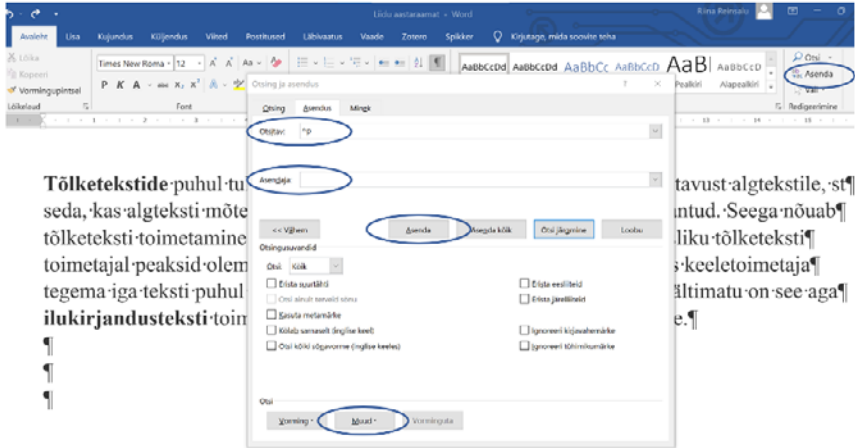
Reavahetus

Vasakjoondatud teksti korral jääb **reavahetus**, mis on tehtud rea lõpus klahviga „Enter“, tavavaates nähtamatuks. Niisama raske on märgata tarbetuid reavahetuskohti lõigu järel (joonis 8). Ka siin on „Kuva kõik“ abiks. Esimesel juhul saab taas kasutada funktsiooni „Asenda“, lisades väljale „Otsitav“ lõigumärgi ja väljale „Asendaja“ tühiku. Teisel juhul tuleb aga väli „Asendaja“ jätta tühjaks. Asendused on vaja teha ükshaaval (nupp „Asenda“), et mitte eemaldada tekstist asjakohaseid reavahetusmärke.

Tabelid, piirid jms

Vahel tekib keeleteimetamise käigus vajadus teksti küljendust muuta, kuid mingil seletamatul põhjusel tekst punnib justkui vastu. Põhjus tuleb sageli ilmsiks siis, kui „Kuva kõik“ sisse lülitada. Näiteks võib selguda, et on kasutatud ääristeta tabelit või **lehe- või jaotisepiiri** (joonis 9). Kui piiri saab

hõlpsalt eemaldada kustutusklahvi abil, siis tabeli eemaldamiseks sellest ei piisa: tuleb teha paremklõps ja valida „Kustuta lahtrid...“ või valida kogu tabel ja seejärel lõigata see välja.

Joonis 8. Reavahetusmärkide eemaldamine

Tõlketekstide puhul tuleb keeletoimetajal tavaliselt kontrollida tõlke vastavust algtekstile, st seda, kas algteksti mõte on tõlkes õigesti ja midagi vahele jätmata edasi antud. Seega nõuab tõlketeksti toimetamine nii lähte- kui ka tõlkekeele valdamist ning teadusliku tõlketeksti toimetajal peaksid olema teadmised vastavast valdkonnast. Ideaalis peaks keeletoimetaja tegema iga teksti puhul koostööd autoriga (tõlketeksti puhul tõlkijaga), vältimatu on see aga ilukirjandusteksti toimetamisel. Siin jääb viimane sõna kindlasti autorile.

Joonis 9. Ääristeta tabel ja leheküljepiir lõigu järel

Eeltooduga funktsiooni „Kuva kõik“ võimalused mõistagi ei piirdu, kuid olulisimad neist said nimetatud. Ülejäänud jäägu aga igaühe enda avastada.

Wordi tabelite vormistamisest⁵

Foto: Tiina Kõrtsini

REILI ARGUS, liidu tegevliige

Tabelite jm illustreeriva materjali keeleteoimetamine nõuab pisut teistsugust lähenemist kui tavalise teksti toimetamine. Vahel võib keeleteoimetajale näiteks tunduda, et tabel on justkui lihtne tekstiosa, sest kui arvud tabelis on autori vastutada ja nende korrektsust ei saa keeleteoimetaja alati kontrollida, ei olegi seal justkui kuigi palju sellist, mida parandada. Kogenumad toimetajad teavad aga, et selline suhtumine on ohtlik ja enamasti nõuab ka tabelite ja jooniste toimetamine hulga tööd.

Keeleteoimetaja töö illustreeriva materjaliga võib jagada väga üldiselt kaheks: parandused, mis on seotud sisuga, ning need, mis puudutavad vormistamist ja vormindamist.

⁵ Artikkel põhineb 18. mail 2022 Tallinna Ülikoolis toimunud toimetajaseminaril peetud ettekandel.

Illustreeriva materjali sisuparandused

Illustreerivat materjali saab edukalt keeleteoimetada ka siis, kui teksti teemaga väga täpselt kursis ei ole. Toimetajal tuleb võtta lugeja positsioon ja kõigepealt kontrollida, kas teksti sisu on joonise, tabeli või fotoga vastavuses. Foto puhul tähendab see veendumist, et fotol kujutatud on see, mis fotoalkirjas või tekstis kirjas. Tabelite ja jooniste puhul tuleb aga kontrollida, kas esitatud on see info, mida tekstis lubatud, ning kas see info ei räägi tekstile vastu. Näiteks kui tekstis on väidetud, et mingi näitaja on viimaste aastate jooksul tõusnud, tuleks vaadata tabeli või joonise andmeid ja veenduda, et see tõus on andmetest näha. Keeleteoimetaja peaks veenduma ka selles, et andmete esituslaad on arusaadav ja hõlbustab lugemist: näiteks illustreerib tulpdiagramm paremini hulka, joondiagramm dünaamilisemaid protsesse ehk arengut või muutumist, tabel esitab paremini absoluutarve ja nende erisust. Kui toimetaja arvates ei ole illustreeriva materjali esitus asjakohane ja selge, tuleb teha autorile muutmissetepanek.

Oluline on vaadata illustreerivat materjali ka sellise lugeja pilguga, kes ei loegi teksti üldse põhjalikult, ja kontrollida, kas tabel, joonis või foto on ka iseseisvana arusaadav (nt on lühendid ja värvikasutus selged, tingmärgid lahti seletatud). Lisaks peab illustreeriv materjal olema sisuga seotud tekstiliselt, st tekstis tuleb sellele materjalile viidata ja mitte pelgalt nimetades (halb stiil on, kui tekstis on tabeli pealkirja sõna-sõnalt korratud), vaid ka sisuliselt, nt juhitud lugeja tähelepanu sellele, mida võib tabelist leida, millele peaks eriti tähelepanu pöörama jne. Üle peaks vaatama ka illustreeriva materjali paigutuse, nt kas tabel, joonis või foto paikneb lugeja jaoks loogilises kohas, seal, kus lugeja peab tabelist esimest korda midagi otsima hakkama.

Kuigi võib mõelda, et tabeli või joonise arvandmeid keeleteoimetaja alati kontrollida ei saa, on ometi hulk üksikasju, millele keeleteoimetaja peab tähelepanu pöörama ja mida ta saab toimetada. Näiteks tuleb kontrollida, kas

- 1) lahtrid „Kokku“ on korrektsed, st kas arvud kokku liidetuna vastavad lahtris esitatule;
- 2) kõik arvud on samas suurusjärgus, nt sama arvu komakohtadega, või kas mõni arv ei ole äkki kuidagi ebaloogiline, st suurem või väiksem kui teised;
- 3) sektor- või tulpdiagrammil tuleb üksikute osakaalude summaks 100%.

Enamasti ei saa keeleteoimetaja arvandmeid ise parandada, ta peab lisama autorile kommentaari, kus on täpselt kirjas, mida kontrollida tuleb.

Keeletoimetaja peab autori tähelepanu juhtima ka sellele, kui illustratiivne materjal pärineb mõnest muust allikast ja sellele ei ole viidatud, näiteks on võetud arvandmed Statistikaameti kodulehelt, kuid viide puudub.

Pealkirjad-allkirjad. Üldjuhul on tabelil pealkiri ja joonisel, fotol või pildil allkiri. Tabeli pealkiri juhatab info sisse, joonise või foto allkirjast otsitakse pigem selgitust või lisainfot.

Pealkirja alustab tabeli number, selle järel on punkt. Seejärel esitatakse pealkiri (vt näide 1). Pealkirja või allkirja lõppu enamasti punkti ei panda. Kui mõnes väljaandes on see siiski tavaks, peab toimetaja seda tava järgima. Pealkiri võib koosneda rohkem kui ühest lausest, sel juhul kasutatakse eraldavat punkti.

Mõnikord on kombeks kirjutada illustreeriva materjali liiginimetus paksus või kaldkirjas (nt **Tabel 8. Puidu hind Euroopa riikides 2020. a**). Toimetaja ülesanne on siis veenduda, et selline vormistusviis on kasutusel kogu teksti piires.

Viide joonisele, tabelile vms teksti sees. Tekstis oleva viite puhul on mõnikord märgata inglise keelest üle kandunud kommet kasutada suurt algustähte. Tekstis kirjutatakse illustreerivale materjalile viitavad sõnad aga väikese algustähena, nt *Vanuserühmade tulemused on üldiselt sarnased (vt tabel 2). Seda tõusu kajastatakse joonisel 14.* Wordi tekstitöötlusprogrammis ei saa illustreeriva materjali automaatset ristviitamist kasutada just ülearuse suure algustähe tõttu. Kuigi oleks mugav, kui tekstis olevale sõnale *tabel* või *joonis* klõpsates jõuaks lugeja kohe konkreetse materjali juurde, tuleb automaatsel viitamisel kaasa ka ülearune suur algustäht, mis on tabeli pealkirjas ja graafiku või joonise allkirjas. Teksti sees sellise suure algustähe kasutus ei vasta eesti õigekirjareeglitele.

Korduva info vältimine. Tabelite koostamisel pannakse korduvad andmed pealkirja, lahtritesse paigutatakse aga üksnes see teave, mis erineb. Toimetamisel tuleks jälgida, et tabelisse ei oleks sattunud veerge, kus on ühed ja samad andmed. Nii tuleks näites 1 esitatud tabeli teise veeru info panna tabeli pealkirja ning näites 2 kustutada joonise sees olev pealkiri.

Näide 1. Korduva infoga tabel (Allikas: Argus jt 2022: 184)

Tabel 7. Direktiivide hulk lapse kõnes

Lapse vanus aastates ja kuudes	Lindistuse kestus minutites	Väljendite keskmine pikkus sõnedes	Direktiivide arv	Otseste direktiivide arv
1;7	60	1,2	12	12
1;8	60	1,4	18	18
1;9	60	1,4	17	17
1;10	60	1,5	19	18
1;11	60	1,9	23	20
2;0	60	1,8	31	24

Näide 2. Joonis, kus on esitatud pealkiri nii joonise all kui ka teksti sees

Joonis 8. Õpetajate hinnang õpilaste jutustamisoskusele 5-pallisel skaalal

Illustreeriva materjali vormiparandused

Enamasti on illustreeriva materjali vormindamisega seotu teksti küljendaja otsustada. Keeletoimetajal tuleb lihtsalt kontrollida, kas kõiki põhimõtteid on järgitud, ja vajaduse korral vormindust ühtlustada.

Tabeli joonestik. Üldjuhul on tabelis nähtavaks tehtud nii horisontaalsed kui ka vertikaalsed jooned, kuid vajaduse korral võib neid vähendada, st mõned jooned nähtamatuks muuta. Horisontaaljoonte ärajätmine parandab tihti loetavust, vertikaaljooned võib ära jätta siis, kui veergude vahel on piisavalt ruumi (vt näide 3). Keeletoimetaja peab jälgima, et tabelite joonestik on kogu teoses süsteemne.

Näide 3. Tabelis on jäetud nähtamatuks osa lahtreid eraldavaid horisontaaljooni ning kõik vertikaaljooned (Allikas: Argus jt 2022: 183)

Tabel 11. Tüveallomorfid eesti keele käändevormides
(aluseks Viitso 2003: 38–39, tabelid 19 ja 20)

Kääne	Nõrgeneva tüvega nimisõna vormid	Tugevneva tüvega nimisõna vormid
Nominatiiv	<i>'siil</i>	<i>hammas</i>
Genitiiv	<i>siili</i>	<i>hamba</i>
Partitiiv	<i>'siili</i>	<i>hammas-t</i>
Illatiiv	<i>'siili</i>	<i>hamba-sse</i>
Inessiiv	<i>siili-s</i>	<i>hamba-s</i>
Elatiiv	<i>siili-st</i>	<i>hamba-st</i>
Allatiiv	<i>siili-le</i>	<i>hamba-le</i>
Adessiiv	<i>siili-l</i>	<i>hamba-l</i>
Ablatiiv	<i>siili-lt</i>	<i>hamba-lt</i>
Translatiiv	<i>siili-ks</i>	<i>hamba-ks</i>
Terminatiiv	<i>siili-ni</i>	<i>hamba-ni</i>
Essiiv	<i>siili-na</i>	<i>hamba-na</i>
Abessiiv	<i>siili-ta</i>	<i>hamba-ta</i>
Komitatiiv	<i>siili-ga</i>	<i>hamba-ga</i>

Tuleb meeles pidada, et päris ilma nähtava joonestikuta tabelleid nimetatakse reastustabeliteks ja neid üldjuhul ei nummerdata (vt näide 4).

Näide 4. Reastustabel õpikus „Keeletoimetamine. Kõrgkooliõpik“

Teatestruktuuri seisukohast on oluline ka see, kus paiknevad rõhupartiklid (nt *ka*, *isegi*), liitega *-gi/-ki* sõnad või tõeväärtushinnangut märkivad määrsõnad (nt *arvatavasti*). Üldine reegel on, et rõhutusvahend paikneb vahetult selle sõna ees, mida ta rõhutab.

HALB

Tobreluts arvab, et lund tuleb arvatavasti minna otsima Soome

Metsas on isegi lõkke tegemine keelatud RMK puhkealadel

Rühmajuht tunneb ka puudust sellest mehest, kes pole veel laagrisse jõudnud

PAREM

*Tobreluts arvab, et lund tuleb otsima minna **arvatavasti** Soome*

*Metsas on lõkke tegemine keelatud **isegi** RMK puhkealadel*

*Rühmajuht tunneb puudust **ka sellest mehest**, kes pole veel laagrisse jõudnud*

Veergude joondamine. Arvud tuleb tabelis joondada nii, et järgujaotised oleksid kohakuti. Kui arvud on esitatud komakohtadega, tuleks need paigutada nii, et kümnelised ja ühelised jäävad üksteise alla, sest sellist andmes-tikku on lihtsam jälgida. Nii kümnendmurrud kui ka suuremad arvandmed on seepärast loetavuse mõttes parem joondada paremale. Neljakohalistes arvudes on niisuguse joondamise korral tava kasutada erandlikult tühikut, et kolme tagumise numbriga ees olev vahe jookseks ühtlaselt ülevalt alla (vt näide 5). Kui samu neljakohalisi arve käsitletakse aga tekstis, kirjutatakse need ilma tühikuta.

Näide 5. Numbrite rühmitamine tabelis (Allikas: Argus jt 2022: 183)

Tabel 18. Täienduskoolitustel osalenute arv 2019–2021

Aasta	Osalenute arv
2019	12 099
2020	10 112
2021	9 987

Märkus. 2021. aasta andmed on esitatud 1. septembri seisuga.

Kui tabeli arvud on aga erisuguste mõõtühikutega või kuuluvad eri suurusjärgudesse, joondatakse need lahtri keskele (vt näide 6).

Näide 6. Keskele joondatud andmetega veerg (Allikas: Argus jt 2022: 183)

Tabel 5. Biokütuse kaubanduslike vormide tüüpilised näited

Kütuse nimetus	Tüüpilised osakeste mõõtmed	Levinud ettevalmistuse viis
Briketid	Ø > 25 mm	Mehaaniline kokkupressimine
Pelletid	Ø < 25 mm	Mehaaniline kokkupressimine
Tolmkütus	< 1 mm	Jahvatamine
Saepuru	1–5 mm	Puidu töötlemine terava löikeriistaga
Hakpuit	5–100 mm	Puidu töötlemine terava löikeriistaga
Purustatud puit	Varieeruvad	Puidu purustamine nüri seadmega
Halupuit	100–1000 mm	Puidu tükeldamine terava löikeriistaga (saega)
Puukoor	Varieeruvad	Palkide koorimine. Koor võib olla purustatud
Pressitud öled väikestes pakkides	0,1 m ³	Kokku pressitud ja seotud kandilisteks pakkideks

Allikas: Villu Vares, Ülo Kask, Peeter Muiste, Tõnu Pihu, Sulev Soosaar, Biokütuse kasutaja käsiraamat. Tallinna Tehnikaülikool 2005.

Tabelipea. Tabelipeas olev info peaks olema selge ja täpne, kuid võimalikult lühike, nt mitte *Tegevuste nimetused*, vaid *Tegevused*. Kui võimalik, esitatakse tabelipeas olevad sõnad ainsuses. Exceli tabelis võib juhtuda, et programm lisab protsendimärgi või muu tähise või ühiku automaatselt igas lahtris oleva arvvärtuse järele. Kui tabel on Wordi formaati võetud üle Excelist, tuleb kaasa ka iga lahtri ühik. Selline kordamine ei ole vajalik ja autorile tuleb teha ettepanek lisada ühik kas pealkirja, tabelipeasse või esiveergu.

Tähise või lühendiga kirjutatud mõõtühikuid (kui sõnaga välja kirjutatult ei mahu) ei eraldata eelnevast tekstist komaga ega panda sulgudesse, samuti ei lisata neile käändelõppu (nt *Paberipuidu osakaal %*; *Palgi pikkus m ja läbimõõt mm*).

Tabelipeas ja esiveerus kasutatakse enamasti suurt algustähte (vt näide 7).

Algustäht ja kirjavahemärgid teksti sisaldavates tabelites. Olenevalt teksti iseloomust võib lahtrite tekst alata nii suure kui ka väikese algustähga. Kui lahtris on täislause, siis alustatakse suure algustähga. Kindlasti peab

suurt ja väikest algustähte kasutama järjepidevalt, st et kui üksikud sõnad on kirjutatud väikese algustähega ja lauseid alustatud suurega, peab see olema niiviisi kogu tabelis.

Näide 7. Tabel, mille lahtrites on tekst

Tekst A	<i>armas</i>	<i>kullakallis, tiburull</i>	<i>totukene, tibu, kallu, otu</i>	Käsklause algab deminutiivtuletisega, mis on lauseliikmelt üte, nt „ <i>Kullakallis</i> , kas sa siis tõesti arvad ...“
Tekst B	<i>kallis, armas</i>	<i>musirull</i>	<i>kullake, preilikene, issi, kätu</i>	Deminutiivliitega nimele on lisatud <i>kallikene</i> , nt <i>Prjidikene-kallikene</i> , kasutusel pöördumistes
Tekst C		<i>tobujuss</i>	<i>papu, musu</i>	Deminutiivtuletised on kasutusel pigem iroonilises kontekstis, nt „No oled sina ikka endale vägevad <i>papud</i> ostnud ...“

Lõpupunkti enamasti tabelilahtrites ei kasutata, sest eristajana toimivad tabeli piirjooned. Kui lahtris on mitu lauset, kasutatakse eraldavat punkti (vt näide 8).

Näide 8. Tabel, kus lahtrites on üks või mitu lauset (Allikas: Argus jt 2022: 185)

Tabel 9. Asutuse SWOT-analüüs

Tugevad küljed	Nõrgad küljed	Võimalused	Ohud
Asutuse eesmärgid on teada kogu kollektiivile	Puudub psühholoogi teenus. Lähijal ei ole psühholoogi palkamiseks võimalusi	Alustada saab koostööd valla teiste sama valdkonna asutustega	Töötajad võivad paremate töö-võimaluste tekkides lahkuda
Info on alati kättesaadav (e-post, koosolekud, koduleht)	Olmeruumid vajavad sanitaarremonti	Töötajatele saab korraldada üritusi, kuhu nad on oodatud koos perega	Vald võib lõpetada asutuse tegevuse
Oluliste dokumentide koostamisel osalevad kõik huvirühmad. Plaanid kooskõlastatakse töötajatega	Töötasu on alla Eesti keskmise		
Töötajatele pakutakse täienduskoolitusi. Iseseisvat enesetäiendamist arvestatakse täienduskoolitusena			

Kommentaariid ja märkused tabelites. Kui tabelis olevaid andmeid on vaja kommenteerida, võib vajalikku kohta lisada viitemärgi, korrata seda tabeli all ja kirjutada selle järele selgituse. Kui viitemärk käib kogu tabeli kohta, pannakse see pealkirja juurde, kui mõne lahtris oleva teabeüksuse kohta, siis selle järele.

Näide 9. Märkus tabelis (Allikas: Argus jt 2022: 181)

**Tabel. Keskmise maksumaksjate arv
Taheva vallas ajavahemikul 2006–2013**

Aasta	Maksumaksjate arv
2006	252
2007	254
2008	267
2009	294*
2010	260
2011	257
2012	256
2013	249

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.

* 2009. aastal on maksumaksjate hulka arvatud ka Plasteko Taheva tsehhis töötanud võõrtöölised.

Teine võimalus on kirjutada kommentaari ette sõna *märkus* koos punktiga. Ka märkuseteksti järel on enamasti punkt, kuid väljaandeti võib see tava erineda. Mõnikord läheb vaja korrata nii täpni kui ka märkust (vt näide 10).

Näide 10. Tabel, kus on nii ühe veeru kohta käiv täpni lisandus kui ka kogu tabeli kohta käiv märkus (Allikas: Argus jt 2022: 181)

Tabel 23. Kasvanduse marjasaak tonnides 2015.–2020. aastal

Aasta	Maasikas	Vaarikas	Mustikas*	Karusmari	Punased sõstrad	Mustad sõstrad
2015	52	24	–	9	15	20
2016	54	26	–	11	16	22
2017	61	29	2	12	16	23
2018	58	27	5	10	15	21
2019	62	29	9	12	17	22
2020	68	25	15	13	16	22

* Mustikat hakati kasvatama alates 2016. aastast.

Märkus. 2019. aastal suurendati maasikate ja mustikate alust maa-ala. Seepärast on nende saagi kasv 2020. aastal hüppeline.

Kui tekst on toimetatud, tasub veel üle vaadata tabelite ja jooniste numeratsioon ehk see, kas

- tabelite numeratsioon on korrektne;
- tekstisisesed viited tabelitele on korrektsed.

Samuti tuleb kontrollida ühesuguste elementide esitamise ühtlust ehk kas

- kõik ühesugused tekstiosad, nt pealkirjad, kommentaarid jms, on ühtmoodi esitatud nii sisuliselt kui ka vormiliselt;
- kõikide tabelite ja jooniste vormindus on ühesugune.

Lisalugemist

Argus, Reili, Katrin Kern, Helika Mäekivi 2022. Keeletoimetamine. Kõrgkooliõpik. Gigantum Humeris. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, osa 6.4.

Raadik, Maire 2014. Väikesed tarbetekstid: Käsiraamat. 2., täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Kuidas võita keeleteoimetamistalguid?

Foto: Lauri Kulpsoo

ANN SIIMAN, liidu tegevliige

Vikipeedia keeleteoimetamistalguid on peetud juba viis korda ja sel puhul saavad seekordses vestlusringis sõna talgute tublimatest tublimad. Kogemusi jagavad Postimees Grupi keeleteoimetaja-korrektor, 2018. ja 2021. aasta võitja Merily Šmidt, veterinaariatudeng, 2020. ja 2022. aasta talgute võitja Mariin Pantelejev ning Tartu Ülikooli keeleteoimetaja, 2019. aasta võitja Svea Tarkin. Loodetavasti leiavad kõik liidu liikmed intervjuust julgustust ise talgutel kätt proovida, alustamiseks tuleb vaid vajutada Vikipeedias lingile „Osale keeleteoimetamistalgutel!“.

Mille järgi valite artikleid, mida talgutel toimetada?

Merily Šmidt: See, mille järgi olen artiklid valinud, oleneb suuresti tujust. Mõnikord olen tahtnud toimetada ainult artikleid, mille sisu mulle päriselt huvi pakub, teinekord olen järjest valinud lühikesi artikleid, et oleks pidevalt tunne, et sain jälle midagi korda aetud. Läbi aastate on palju artikleid toimetatud, nii et tüdimus võib kiirelt peale tulla, aga selle peletamiseks olen välja mõelnud süsteeme, mille alusel uued artiklid valida. Ükskord näiteks otsisin

Otsisin järjest välja endale tundmatud kohad ja inimesed, kes kannavad mõne mu lemmikloomaga sama nime.

järjest välja endale tundmatud kohad ja inimesed, kes kannavad mõne mu lemmikloomaga sama nime – niiviisi moodustus nimekirj, millele on tore tagasi vaadata.

Mariin Pantelejev: Kuna õpin veterinaarmeditsiini, valin artikleid kõige parema meelega zoologia- ja meditsiinivaldkonnast, aga ka muudest loodusteadustest. Julgem on ette võtta artikleid, mille terminoloogiast ja sisust on mul juba mingi arusaam. Samas toimetan ka näiteks füüsikaartikleid, kuigi ma füüsikast mitte midagi ei tea, sest mulle näib, et keegi teine nendega nagunii hea meelega ei tegele, ja korrektse eestikeelse terminoloogia ülesleidmine on põnev ülesanne. Suurt osa terminitest ei leia lihtsalt terminibaasidest või erialasõnastikest, vaid tuleb otsida näiteks magistri- ja doktoritöödest, õpikutest või loengute slaididelt.

Svea Tarkin: Talguartikleid valisin üldiselt lihtsalt keeleteoimendamist ootavate artiklite hulgast. Teemasid ma seejuures eriti ei jälginud, pigem seda, et toimetaksin vaheldumisi lühemaid ja pikemaid artikleid, mille seas oleks nii mõiste- kui ka isikuartikleid. Kui aga mõnikord jäi silma endale südame lähedane või lihtsalt huvi pakkuv artikkel, valisin muidugi selle.

Mis artikli(te) toimetamine on eriliselt meelde jäänud ja miks?

MŠ: Ühtegi konkreetset ei oska ma paraku esile tõsta. Mulle on alati meeldinud loomadega seotud artiklid, sest nende sisu pakub huvi.

MP: 2021/2022. aasta talgutel toimetasin kolme omavahel seotud artiklit: „Röntgenfotoelektron-spektroskoopia“, „Fourier’ spektroskoopia“ ja „Infrapunaspektroskoopia“. Oma arust teadsin enam-vähem, mida spektroskoopia endast kujutab, ja hüppasin tundmatus kohas vette. Artiklid olid põhjalikumad, kui esmapilgul tundus, ja nii konarlikult kirjutatud, et kohati tuli lauseid ümber teha, aga see eeldas teema sisulist mõistmist. Lugesin parandamise käigus läbi terve spektroskoopiaõpiku ja tohtus koguses loengumaterjale. Väga pikka aega otsisin näiteks korrektseid termineid metüleenrühma aatomite võnkumise kohta (originaalis oli „kiikumise, paindumise ja liputamise võnkumised“, millele leidsin asemele „kiikvõnkumine, vankuvvõnkumine ja väändvõnkumine“).

ST: Miskipärast on meelde jäänud „Coca-Cola“ artikli toimetamine. Seal esines faktiviga kokaiinisalduse kohta, mille avastas alles siis, kui läksin ingliskeelset artiklit uudistama ja jõudsin algallikateni. See ajendas ka teiste artiklite puhul faktides kahtlema ja lisaks keelele tähelepanelikult sisu kontrollima.

Missuguseid keeleparandusi tuli kõige sagedamini teha? Mis parandusi tehes kõige rohkem pead mürdsite?

MŠ: Suured ja väikesed algustähed, lühikesed-pikad kriipsud, kantseliit – neid teemasid puudutavaid parandusi on vaja teha peaaegu igas artiklis. Kõige keerulisem on parandada tekste, mis on juba eos nii halvasti kirjutatud, et midagi head sealt lõpuks välja nagunii ei tule – mõnel juhul on targem lihtsalt uus artikkel valida.

Pead mürdma ei ole vikiartiklid enamasti pannud, sest liiga keerulisi tekste ei ole ma kunagi valinud. Kõige raskem on siis, kui tekstis on vaja teha parandus, mille tarvis võtaksin tavatöös ühendust autoriga – Vikipeedias ei ole seda võimalust. Sellisel juhul tulebki teha otsus, kas jätta pooliku/arusaamatu mõttega lause lihtsalt sisse või kustutada sootuks.

MP: Ülisage on „kõrge“ ja „madala“ kasutamine „suure“ ja „väikse“ asemel, nt „kõrge hapnikusisaldus“, „madal arvukus“ jmt. Kohati tundub, et „ningi“ peetakse ametlikumaks või teaduslikumaks kui „ja-d“ ja eelistatakse seda igas lauses. Väga paljud artiklid on ingliskeelsest Vikipeediast otse tõlgitud ja sellega koos üle võetud ingliskeelne lauseehitus ja väljendid, mida eesti keeles ei kasutata.

Mul endal on raske selgeks saada ja meelde jätta numbrite ja arvudega seotud ortograafiareegleid (kuhu panna tühik, kuhu käändelõpp, kas mõtte- või sidekriips jne). Neid on keeruline ka veebist otsinguga üles leida, kui ei oska konkreetset juhtumit keeleterminitesse ümber panna. Ilmselt teen nendega endiselt palju vigu. Raskusi on tekitanud näiteks „9+2-struktuur“, „sagedus 1 : 100 – 1 : 1000“, „vahemikus 660–1300 cm⁻¹“ jmt.

ST: Hästi enam ei mäletagi. Praegu tagasi mõeldes tundub, et kõige rohkem tuli tegeleda kirjavahemärgistusega, loetelude korrastamise ja muu kribu-krabuga. Palju tööd oli ka sõnajärgjega. Kõige rohkem aega võtsid lõpuks aga need laused, mida loed mitu-mitu korda, aga ikka ei saa mõttest aru. Kui nendest läbi ei närinud, lisisin mõnel juhul arutelulehele märke. Vikiartikli toimetamise puhul ongi tore see, et tehakse koostööd ja soovijad saavad tekstiga edasi tegeleda.

Mille poolest erineb Vikipeedia artikli toimetamine teie meelest mõnest muust tekstiliigist (mida olete toimetama harjunud), nt meediatekstist?

MŠ: Vikipeedia tekstil nagu igal muul tekstiliigil on enamasti kindel või vähemalt eeldatav ülesehitus, mida tuleb toimetamisel silmas pidada.

MP: Olen varem toimetanud näiteks kultuuriblogi ja see oli palju lihtsam, sest probleemid, mis esinesid, olid igapäevasemad. Teadustekstis on palju ortograafilisi erandjuhtumeid või lihtsalt harva esinevaid keelelisi olukordi,

2019. aasta talgute parimate väljakuulutamise. Vasakult: Merily Šmidt, Svea Tarkin, Liina Kahu, žürii esimees Ann Siiman ja Tartu Hansa Rotary Klubi president Sirje Ginter

mille kohta on näiteid veebist raske leida. Kuna Vikipeedia ei ole kunagi valmis, tekib artiklitele faktikontrolli tehes alati kiusatus üht-teist lisada, mis võib lõppeda tundidepikkuse uurimistööga. Filmiarvustuse puhul jällegi peetakse pigem halvaks tooniks, kui keeleteometaja ise paar lõiku või peatükki juurde kirjutab.

ST: Esiteks sellesama koostöö poolest. On tore teada, et pärast minu parandusi on tekst ikka pidevas muutumises ja inimesed töötavad ühiselt, et artikkel saaks kvaliteetne. Samuti peab Vikipeedia artiklit toimetades olema teadlik igasugu vikireeglitest: peatükkide õigest järjestusest, viitamisest, vormistuse omapäradest.

Mida olete õppinud teiste vikipedistide käest? Kas mõne artikli arutelulehel on teie tööd kuidagi kommenteeritud?

MŠ: Olen harjunud nägema, et sulgudes ingliskeelsele sõnale viidates kasutatakse lühendit *ingl.* Kord juhiti mu tähelepanu sellele, et Vikipeedias ei ole ruumipuudust, seega on eelistatud välja kirjutatud sõnad. Olen seda hiljem alati silmas pidanud.

MP: Olen saanud näpunäiteid vormistuse kohta ja üksikuid keelalisi kommentaare. Pigem ei tulda isiklikult õpetama, parem on õppida teiste kasutajate ja artiklite arutelusid lugedes. Olen ajaviiteks lugenud läbi palju pikki vaidlusi arutelulehekülgedel ja nendest ka targemaks saanud.

ST: Mäletan küll, et keegi vastas arutelulehel minu lisatud kommentaarile. Samuti juhtis üks vikipedist mu tähelepanu sellele, et Vikipeedias ei käi

pildiallkirjade lõppu punkti. Siis avasin ükshaaval kõik juba keeleteoimetatud artiklid ja asusin pildiallkirju parandama.

Kuidas on pärast sadade artiklite toimetamist muutunud teie suhtumine Vikipeediasse? Kas olete Vikipeediale kuidagi teistmoodi vaatama hakanud, midagi uut teada saanud?

MŠ: Näen nüüd rohkem Vikipeedia osa eesti keele hoidmisel. Pole saladus, et eestikeelsel Vikipeedial on raske ingliskeelsele järele jõuda, aga mida rohkem on eestikeelseid artikleid, seda vähem pean eelistama ingliskeelset. On ka palju eesti kultuurile omast, mille mõttes on omakeelne viki rikkam (vrd nt „Õnne 13“ eesti- ja ingliskeelse artikli sisu), seega on eestikeelsel Vikipeedial kindlasti väärikas staatus, mida uhkusega kanda.

Koolis ei tohtinud Vikipeediat isegi mainida, rääkimata selle kasutamisest. Tegelikult osati nimetada vaid Vikipeedia miinuseid. Vikipeedia kasutaja, kes on artiklitega ise tegelenud, teab, millele tähelepanu pöörata, et saada kätte kontrollitud info. Näiteks on Vikipeedia artiklid mind aidanud õigele teele juhtida – entsüklopeedias endas ei pruugi vajalikku infot olla, ent mõni pisike märksõna annab õige suuna, et otsinguid mujal jätkata.

MP: Vikipeedia tundub mulle loomulikult palju olulisem ja huvitavam kui enamikule inimestele, sest olen ise sellesse panustanud. Need, kes pole kunagi Vikipeediasse ise muudatusi teinud, peavad selle olemasolu sageli justkui iseenesestmõistetavaks. Vikipeedia lihtsalt on ja seda ei seostata reaalseste inimestega, kes vabatahtlikult vaeva näevad. Sageli öeldakse, et Vikipeediat ei saa usaldada, sest sinna saab ju igaüks kirjutada, või tuuakse näiteid halvadest artiklitest, aga samas ei võeta kätte, et ise midagi paremaks teha. Vikipeedia muutmine ja vormistus tunduvad keerulised, kuigi tegelikult on see mallide ja visuaaltoimeti abil kõigile jõukohane.

ST: Vaatan Vikipeediale kindlasti teistmoodi. Näen Vikipeediat hea õppimis- ja õpetamisvahendina. See, kui mitme inimese töö ja vaev artiklite sisse läheb, kasvatab minu hinnangul Vikipeedia usaldusväarsust. Vikipedistid hoiavad artiklitel silma peal ja nendest ei leia naljalt kaheldava väärtusega infot või faktivigu. See ei tähenda muidugi, et lugeja ei peaks olema allikakriitiline, sest veebis vabalt kättesaadavale teabele võiks ikka läheneda teatava ettevaatusega. Siiski on päris uhke tunne, et oma väikese keelega oleme artiklite arvult maailmas 44. keeleversioon. Vikipeedia on pidevas arengus ja mulle tundub, et aina enam pildis.

Kas ja missuguseid muudatusi olete Vikipeedias väljaspool talguid teinud?

MŠ: Kuna keeleteoimetamine on praegu minu täiskohaga töö, ei satu ma seda Vikipeediasse vabast ajast tegema. Samuti ei loe ma Vikipeedia tekste peaaegu kunagi tervikuna – püüan silmadega kiirelt üle lastes märksõnu ja konkreetseid aastaarve –, seega ei leia minu kontolt kuigi palju talguväliseid parandusi.

MP: Väljaspool talguid on kahjuks raske leida motivatsiooni ja võistluse määratud raamid aitavad eesmärke seada. Kuigi pidevalt tekib tahtmine mõnda artiklit kirjutada või parandada, leian selleks harva aega, kuna pole tähtaegu, kindlaid eesmärke jne. Rohkem tegelesin Vikipeediaga pühikooli ajal.

ST: Väljaspool talguid olen teinud mõningaid pisiparandusi, näiteks õigekirjas. Enamasti ei logi isegi sisse, vaid teen lihtsalt lugemise käigus kiire muudatuse. Enne talguid poleks vast ise nii julgelt parandusi teinud, aga nüüd, kui tean, kui lihtsalt ja kiirelt see käib, tundub patt parandus tegemata jätta.

Mida andis talgutel osalemine teile kui (tulevastele) keeleteoimetajatele?

MŠ: Minule on talgutel osalemine andnud palju kogemust ja sellest tulevvalt julgust tekste muuta. Samuti olen saanud kontakte ja tänu sellele põnevaid tööpakumisi.

Vikipeedias ei oska kunagi eeldada, missugune on teksti kvaliteet, seega õpetavad Vikipeedia artiklid tekstiga enne toimetama asumist tutvuma. Kui teksti keskel selgub, et kvaliteet läheb järsku väga halvaks (artikliil on mitu autorit) või käib sisu endal üle jõu, saab talguline töö pooleli jätta ning uue artikli valida. Mujal tehakse lõplikud kokkulepped tavaliselt enne tööle asumist, nii et Vikipeedia kogemus näitab piltlikult, mis põhjusel on vaja tööga näiteks enne hinnapakumise tegemist põhjalikult tutvuda.

MP: Kuigi minust ilmselt kutselist keeleteoimetajat ei saa, on see minu suur kirm ja talgutel osalemine annab võimaluse ette kujutada, mis tunne oleks seda tööd teha täiskohaga. Alati kordan talgute käigus üle keelereegleid,

Korrastatud artikli salvestamine ja avaldamine tekitab samasuguse rahuloluhunde nagu loodusest prügi ärakoristamine.

mida muidu igapäevaelus ei lähe vaja, ja õpin palju uusi. Toimetaksin tulevikus hea meelega teadustekste ja Vikipeedia artiklid sobivad harjutamiseks. Veterinaariasse puutuvaid artikleid toimetades saan ühtlasi end erialaselt täiendada. Korrastatud

artikli salvestamine ja avaldamine tekitab samasuguse rahulolutunde nagu loodusest prügi ärakoristamine.

Võiksime ka oma tavapärasest toimetustööd tehes endale nähtamatuid kohtunikke ette kujutada.

ST: Peamiselt andis talgutel osalemine julguse endas, tekstis ja parandustes kahelda. Kui tead, et sinu tehtud tööd hindab žürii, ei tõuse käsi nii kiiresti muudatusi tegema, aga teisalt sunnib olema eriti tähelepanelik. Võiksime ka oma tavapärasest toimetustööd tehes endale nähtamatuid kohtunikke ette kujutada. Usun, et see aitab end natuke kõrvalt näha ja parandused hoolega läbi mõelda.

Mida soovitate neile, kes pole talgutest osa võtnud, kuid kes kaaluvad seda teha?

MŠ: Vikipeedias keeleteoimetamine on nagu koristamine: mõnikord tahaks kogu maja põhjalikult ära koristada, mõnikord on isu väikesed sahtlid ühekaupa ette võtta. Vikipeedia paralleelid on pikad-põhjalikud artiklid ja lühikesed, mõnda parandust vajavad tekstid. Kes saab niisugustest saavutustest energiat, neil tasub talgutel kindlasti osaleda.

Foto: Kristel Ress

2022. aasta talgute võitjad. Vasakult: Sirje Tomiste, Inga Ritso, Mariin Pantelejev ja Eve Sooneste

MP: Soovitan sirvida toimetamist ootavate artiklite nimekirja, sest kui leida sealt teemad, mis endale põnevust pakuvad, tekib iseenesest tahtmine osaleda.

ST: Julgustan kindlasti osalema. Kogemus on väga kasulik ja annab võimaluse mõnusasti omas tempos toimetada. Üks soovitus on mul küll: kui juba osalemist kaalud ja soovid esikolmikusse püüelda, pane ajakava paika ja alusta kohe, nii jõuad rohkem.

Mariin ja Merily, mida peab tegema, et talgud kaks korda võita? Kas tahaksite talgutest veel osa võtta?

MŠ: Võitmiseks peab palju ja korralikult toimetama, muud kunsti vast ei olegi. Selleks et toimetada palju artikleid, tuleb leida sellised, mis motiveerivad tegutsema (ja neid kindlasti leidub!), ning selleks et korralikult toimetada, piisab huvist keele ja keeleteoimendamise vastu. Kool ja kogemus annavad palju juurde, ent ei ole määravad.

MP: Ilmselt tuleb kasuks, kui ei käi täiskohaga tööl, vaid oled näiteks tudeng ja talgud langevad kenasti eksamisessioonile, kui nagunii päevade kaupa kodus istud. Eelise annavad erialased teadmised, mis lasevad valida artikleid, mis teistele üle jõu käivad. Peab olema võistlushasarti ja tahtmist teistest ette jõuda. Loodan, et leian ka tulevikus aega talgutel (mitte ainult keeleteoimendamistalgutel) osaleda.

Mirel Püss

Kuidas jõudsid keeleteimetaja elukutse juurde?

Olen alati heas mõttes kadestanud inimesi, kes teavad juba varakult, kelleks nad suurena saada tahavad. Minu eneseotsingute tee on olnud aga väga käänuline ja teadmine keeleteimetaja elukutsest jõudis mulle kohale alles millalgi kolmekümnendate eluaastate keskpaiku, kui töötasin rahvusraamatukogus. Seal oli meil siseajalehes väike keelerubriik, kus kajastati toredaid keeleleide väikeste selgitustega. Vähehaaval taipasin, et paljudele ei pakugi see rubriik üldse huvi. Ent minu meelest oli see kogu lehe parim pala ja olin kergelt pettunud, kui see osa vahel ilmumata jäi.

Lisaks olen täheldanud, et „normaalsed“ inimesed loevad kiiresti ja nagu lendavad tekstist üle. Mina olen aga alati aeglane lugeja olnud, sest mulle

meeldivad detailid ja ma seedin igat sõna vist keskmisest kauem. Nii jäävad kirjavead paratamatult paremini silma.

Pikapeale nägid lähedased, et mul on keelega mingi eriline suhe ja tögasid heatahtlikult, kui jälle neile mõnest tobedast kirjaveast teepakil või seebivabast seebist teatasin. Ja nii see läks: üks taipamine viis teiseni ning lõpuks jõudsin kuidagi ka mõistmiseni, et minusugustele keelekiiksuga tegelastele on isegi amet välja mõeldud.

Milline näeb välja su igapäevatöö?

Ehkki pean end keeleteimetajana veel algajaks, olen peaaegu viie tegutsemisaasta jooksul näinud väga eripalgelisi tööpäevi. Magistrantuuri ajal alustasin töötamist tõlkebüroos tõlketoimetajana. Seal tuli olla valmis iga-sugusteks toimetamistöodeks, mille tähtaeg oli enamasti juba samal või järgmisel päeval. Ei olnud sugugi harvad korrad, kui tuli toimetada 10–13 tööd päevas. Teemadeks peamiselt tehnika, IT ja meditsiin. Hakkama tuli saada ligi paarikümne tõlkeabi- ja muu programmiga ning orienteeruda IT-maailmas paremini kui minu võimuses. See oli alustuseks küll karm, aga tohutult väärtuslik ja õpetlik kool, mille eest olen väga tänulik, kuna need peaaegu paar aastat andsid väga tugeva põhja ja julguse üksi edasi liikuda.

2019. aasta lõpus mängiski juhusega mulle kätte vajaduse luua oma ettevõtte [OÜ Tekstitohter](#) ja paar päeva enne riikliku eriolukorra kehtestamist 2020. aasta märtsis andsin tõlkebüroole lahkumisavalduse. Siis olin paar aastat vabakutseline, iseenda peremees.

Ettevõtja tööpäeva lahutamatu osa on lisaks põhitööle ka kõik see, mille eest otseselt palka ei maksta, kuid mis tuleb sellegipoolest ära teha: koduleht, turundus- ja müügitöö, hinna- ja tasuvuskalkulatsioonid, kliendisuhtlus, raamatupidamine, eneseareng. Olen pidanud end koolitama näiteks kodulehe, tõlkeabiprogrammide ja koolitusvideotega seotud tehnilistes küsimustes, muidugi ka raamatupidamise asjus.

2022. aasta märtsist detsembrini töötasin suurema osa ajast statistika-ameti heaks, toimetades peamiselt rahvaloendusega seotud tekste. Üldiselt oli sealne töö nagu kõige tavalisem keeleteimetajatöö ametiasutuses ikka: töötajad saatsid mulle oma artikleid, pressiteateid, blogipostitusi, tabeleid jm tekste ülevaatamiseks; küsisid mõne sõna, lause, kirjavahemärgi, algustähe vms kohta nõu, ja mina andsin endast parima, et kõik saaks sõnastatud siililegi selgelt. Lisaks vastutasin asutusesisese keelenõurubriigi ja töötajate keelelise koolitamise eest.

Ühe päeva nädalas jätsin Tekstitohtri toimetamisteks, sest statistikaameti leping oli tähtajaline ja ma ei tahtnud kaotada seniseid soojaks töötatud (püsi)kliente. Tekstitohtri tegemised pakkusid ka meeldivat vaheldust

statistikaameti omadele, sest klientide ampluaa ja tööde iseloom olid seinast seinale. Nii on peale tavapärase keeleteoimendamise tulnud olla ka keeleaudiitori nahas; luua peaaegu nullist uusi turundustekste; keerata eestikeelseid väga asjaliku sisuga küsitlustekste humoorikasse võtmesse; arutada poolteist tundi kahe ingliskeelse lause tõlke üle, mis eesti keeles kuidagi ladusalt ja lõõvalt kõlada ei tahtnud. Tagatipuks on tulnud ajastule omaselt video vahendusel anda mõned keelekoolitused, koostada koolitus-slaidid ja kirjutada juurde ka e-raamat. See kõik on olnud väga põnev ja arendav!

Mis valmistab sulle su töö juures rõõmu?

Mul on väga hea meel, kui mul on olnud võimalus päeva jooksul midagi uut keele või õigekirja kohta teada saada. Vahel oleks ju lihtsam asi kuidagi teisiti, turvalisemalt ümber sõnastada, aga ma kulutan teinekord päris palju aega selleks, et leida vastus mingile spetsiifilisele keeleprobleemile, sest eesti keele suhtes olen ma väga uudishimulik ja ainult nii on võimalik oma teadmiste piire nihutada. Õppepõld näib lõputu ja õppida mulle meeldib.

Hästi kirjutatud ja lihtsaid tekste on väga mõnus toimetada. Siis töö lausa lendab käes. Aga veel suurema rahulduse saan tööst ilmselt siis, kui tean, et olen kesisevõitu asjast palju parema suutnud teha. Kui selle eest veel vääriliselt makstakse ning ka klient mu panust ja pingutust hinnata oskab ning positiivset tagasisidet raatsib anda, siis on küll väga hea tunne.

Eriti hea meel on mul selle üle, et mõnest püsikliendist on saanud midagi palju enam kui lihtsalt klient. Kui mitte päris sõber, siis kindlasti vähemalt väga hea tuttav, kelle poole võib ka niisama oma tema pädevusse kuuluv murega pöörduda. Mõnega kohe tunned, et oled leidnud omasuguse (enamasti on nemadki vabakutselised), kõik klapib ja kõne alla tulevad nii tööasjad kui ka kõrvalised teemad. Ühega otsustasime lausa kohvikus kohutada, sest telefonikõned venisid juba tundidepikkuseks ja teemasid, mida mõlemal oli vaja ventileerida, jagus.

Milliste raskustega silmitsi seisad? Kuidas neid ületad?

No neid ikka jagub. Ilmselt pole kellelegi meist saladus, et keeleteoimetaja tööd ei väärtustata ühiskonnas just kõrgelt. Taldrikutäie kaunitult serveritud kõhupai eest ollakse valmis maksma üsna krõbedat hinda, aga leheküljetäit keelegurmeed üldiselt veel hinnata ei osata. Tellijad ei kujuta ette, kui palju eriteadmisi ning aega ühe mõtteselge ja nauditava teksti küpsetamiseks vaja läheb. Ent mina pole kunagi tahtnud vähempakkumisega töid võita. Minu moto on „Pigem vähem, aga paremini“. Seetõttu olen vähegi pikema-tele ja asisematele tööpakkumistele teinud väikese proovitöö ka. Esiteks

selleks, et oskaksin ise algteksti kvaliteeti ja tööle kuluvat aega paremini hinnata, teisalt selleks, et klient saaks minu toimetamisstiili ja parandustega juba enne tellimist tutvuda. See ühelt poolt põhjendab teistest võib-olla kõrgemat hinda ja teiselt poolt vähendab pärast töö valmimist tekkida võivaid erimeelsusi.

Oma firma alt tõlkebüroodele töötades on olnud vaja soetada mingite tõlkeabiprogrammide litsentse, mis on väga kallid, kuid ega keegi ju garantiid anna, et esimene töö viimaseks ei jää. Enamasti räägitakse ikka pikaajalisest koostööst ja stabiilsest töövoost, aga reaalsus kipub olema pigem see, et tööd jagatakse välja vähempakkumise korras ja kui soovid oma töö eest vähegi inimväärset tasu, pead leppima väheste pisitöödega.

Kogu see ettevõtluse juurde kuuluv sahmerdamine ja koolitamine on olnud minu jaoks paras eneseületus. Ühest küljest on jube põnev, hariv ja silmaringi avardav, teisest küljest aga tüütu ka ja võtab üksi pusijal amatööril paraku hirmus palju aega. Muidugi jääb siis selle võrra vähem aega tasustatavat tööd teha. Mingist harmoonilisest pereelust ja piisavast unest ei maksa üldse rääkidagi. Ka läbipõlemine pole mulle kaugeltki võõras. Kuid kuni mu tagala on kindel ja tervis üldiselt korras, ei kahetse ma midagi.

Kes on sind keeleteimetajaks kujunemisel kõige enam mõjutanud?

Ma ei oskagi niiviisi öelda, kas nüüd just mõjutanud, aga... Kõige sagedamini meenuvad mulle vist Reili Arguse ja Anne Lange õpetussõnad ülikooli päevilt: ikka need „koheselt“ ja „Seistes kõrgel paekaldal, ...“ ja toimetamisetapid. Helika Mäekivi kirjutised loen ka alati huviga läbi. Vikerraadio „Keelesaateid“ olen vahel jalutuskäigu taustaks kuulanud. Loen ja kuulan huviga kõike, mida keelest kirjutatakse-räägitakse ja mis parasjagu näppu satub.

Mis või kes on sinu igapäevased abimehed, milliseid abimaterjale enamasti kasutad ja kellega küsimuste korral nõu pead?

Minu number üks otsinguaken asub kindlasti veel e-keelenõu lehel. Olen harjunud seda kasutama ja leian sealt ka suurema osa vastustest. Järjest rohkem otsin abi EKI teatmikust ja sõnavormide vaatamiseks kasutan Sõnaveebi. Google'i otsingut koos märksõnaga „EKI“ kasutan palju ja muidugi on mul suur hulk igasuguseid keelekogusid ja abimaterjale töölauale lemmikute hulka salvestatud: IATE, Esterm, Ekilex, „Väikesed tarbetekstid“, keelehooldekeskuse väljaannete link jpm. Lisaks olen oma kodulehele⁶

⁶ <https://tekstiohter.ee/kiirabi>.

kogunud igasuguseid andmekogusid ja -killukesi eelkõige endale kiireks leidmiseks, aga ka teistele abiks. Siis on suure otsingu tulemus ka kusagile talletatud.

Kui ma ise oma murele piisavalt kiiresti lahendust ei leia, tahan mõne keeleküsimumuse üle arutada või tõekspidamisele tuge saada, siis tüütan mõnd kogenumat kolleegi või küsin Facebooki keeleteoimetajate grupist.

Mida on kampaania „Kutsu keeleteoimetaja külla!“ korraldamisel tagasisidest arvesse võetud ja kuidas võiks kampaania edasi areneda?

Üldiselt on tagasisidest jäänud mulje, et nii kliendid kui ka toimetajad on korraldusega alati rahule jäänud. Mõned uued ettepanekud on aga siiski tehtud ja võimaluse korral oleme nendega ka arvestanud.

Näiteks sooviti üle-eelmisel korral, et küsiksime klientidelt, millist hinda oleksid nad valmis maksuma keeleteoimetamise eest siis, kui see poleks neile tasuta. See küsimus sai eelmisel korral tagasisideankeeti ka lisatud.

Veel on soovitatud kasutada paremini ära sotsiaalmeedia võimalusi: laadida pildid kohtumistest kohe veebi, mitte neid enne kokku koguda, ning kasutada turunduses ka haaksõnu. Keegi tegi ettepaneku, et kampaanias osalevad toimetajad võiksid enne ja pärast kampaaniat ka video vahendusel kohtuda, kogemusi ja muljeid jagada. Kõik sellised lihtsasti teostatavad ideed leidsid viimase kampaania ajal ka kasutust.

Mida annab kampaania keeleteoimetajale ja asutusele? Mida annab konkreetselt selle korraldusega tegelemine sinule?

Olen kampaanias osalenud nüüd neljal korral: esialgu keeleteoimetajana ja kahel korral korraldajana (eelmisel korral olin õpipoiss Brita Kaasiku kõrval). Algaja toimetajana andis see mulle kindlasti võimaluse erilaadsete klientide ja tekstidega kätt proovida ning saada juurde väärt kogemusi. Alustavatele keeleteoimetajatele on see väga hea võimalus, seda enam, et toimetajad said töö eest minu hinnangul ka täiesti korralikult tasustatud! Mõni on omale kampaaniast ka püsikliente saanud.

Ka asutustel ja ettevõtetel tasub kindlasti osaleda, kui seni pole keeleteoimetamisega kokku puudet olnud. Tagasisidest on näha, et kliendid on meeldivalt üllatunud, nähes, kui põhjalikku tööd keeleteoimetaja tekstiga tegelikult teeb. Nii mõnigi peab keeleteoimetajat ekslikult vaid (aja)kirjandusega kokku käivaks ametimeheks, aga tegelikult on meist kasu kõigil, kes kasvõi ühe sõna kusagile jäädvustama peavad, olgu see siis hinna- või ukse-sildil, tootepakendil, mõnes pealkirjas, nimes või kus tahes.

Minule andis kampaania korraldamine kahtlemata jälle uusi väärtuslikke kogemusi: kirjutasin oma elu esimese pressiteate (selgub, et see polegi nii

lihtne, sest asju, mida silmas pidada, on omajagu), andsin „Terevisioonis“ oma esimese tele- ja „Vikerhommikus“ esimese raadiointervjuu ning kõigele lisaks sain veel ühe täiesti teistmoodi projektijuhtimis- ja koostöökogemuse. See on täpselt paras amps inimesele, kes soovib end projektijuhtimises proovile panna.

Kuidas näeb keeleteoimetaja töö välja kümne aasta pärast?

Oi, seda tahaks ise ka teada. Ennustamine pole aga minu tugevaim külg ja jään parem põnevusega ootama, mida tulevik toob. Igatahes loodan väga, et tehisintellekt meilt tööd veel päris ära pole võtnud ja keeleteoimetaja ametit osatakse siis ühiskonnas õiglaselt väärtustada ja tasustada.

Töö praktikantidega peitub detailides

PIRET PÕLDVER, Mauruse kirjastuse keeleteimetaja, vabal ajal luuletaja ja kirjanik

Maurus on õppematerjalide kirjastus, mis annab välja nii õpikuid, töövihikuid ja -raamatuid kui ka tegeleb veebiõppeplatvormiga TaskuTark.

Üheksa aasta jooksul, mil olen keeleteimetajana töötanud, on mul olnud neli-viis praktikanti nii Tallinna kui ka Tartu ülikooli keeleteoimendamise magistrantide seast. Toimetan peamiselt eesti algupärast ilukirjandust ja kooliõppematerjale ning minu kaudu saavad praktikandid selle valdkonnaga tuttavamaks.

Tähtsad detailid

Enamasti on praktikandid minuga ise ühendust võtnud ja andnud teada, kui palju praktikatunde on vaja teha, ning selle järgi olen valinud ka töö. Enne alustamist täidame ja allkirjastame mõlemad praktika kokkuleppe, milles paneme märksõnadena kirja kummagi ootused ja eesmärgid. Üldiselt

olen püüdnud leida praktikandile eri tekstiliike ja anda võimaluse läbida eri tööetappe, proovida nii keeleteoimetamist kui ka korrektuuri lugemist.

Mõlema puhul on vaja enne läbi rääkida, mis on minu ootused ja mil viisil tööd korraldada. Lisaks keeleteoimetamisele tuleb läbi arutada tehnilised üksikasjad. Kogenud toimetajal võib vahel meelest minna, et see, mis talle on elementaarne, võib üliõpilasele olla uus. Näiteks on vaja rõhutada, millises arvutiprogrammis teha tööd – on hea, kui praktikant töötab programmis, mis on mulle tuttav. Kasutan ise alati Wordi ning seepärast ootan, et praktikantki seda teeks. Kindlasti on võimalik edukalt toimetada ka mõnes muus programmis, kuid oluline on, et juhendaja tähelepanu läheks tekstile, mitte uue programmi tundmaõppimisele. Samuti palun alati sisse lülitada muudatuste jälitaja (*track changes*), sest ka see võib tudengil kergelt ununeda.

Suurem juhendamine tuleb ette võtta korrektuuri lugemisel. Kindlasti on ka siin igal toimetajal-korrektoril oma töövõtted ja lähenemine. Mina ei ole oma üheksa aasta jooksul kunagi pidanud esitama korrektuuri paberil, vaid olen alati märkinud parandused PDF-faili, mille kujundaja või sisutoimetaja – olenevalt töökäigust – on mulle edastanud.

Kuna PDF-failidega töötamiseks mõeldud programme on palju, oleme praktikandiga kohtudes vaadanud üle, millist programmi ta kasutab ja kuidas saab selles kommentaare lisada. PDF-i märkuste lugemine on alati olnud keeruline, ka koos uue kujundajaga töötades on vaja tema tööstiili tundma õppida. Mõni kujundaja märkab kõiki märke, mida PDF pakub, teine jätab väiksemad täpid ja märged aga kahe silma vahele. Olen enne korrektuuri tagasi saatmist püüdnud enamasti kindlaks teha, milline on kujundaja tööstiil, ning praktikandile olen samuti püüdnud seda tööaspekti rõhutada.

Praktikandid on erinevad. Kui esimese praktikandiga koostööd alustasin, oli mul illusioon, et ta teeb pool mu tööd ära ja elu läheb lihtsamaks – loomulikult pole see üldse nii! Praktikant toob alati tööd ja tegemist juurde, isegi kui ta toimetab suurepäraselt. Muidugi ei ole selles midagi halba – vastasel juhul ei oleks ma järgmisi praktikante enam võtnud.

Võimalus töötada kellegagi koos

Mul on põnev kuulda ja näha, mida ja kuidas ülikoolis õpetatakse. Samuti on huvitav keele ja teksti olemuse üle arutleda ning praktikantidega see võimalus tekib. Kuna keeleteoimetaja töö on üsna üksildane omaette nokitsemine, annab praktikandiga suhtlemine võimaluse oma mõtteid avada ja tööst rääkida. Ilmselt on igal keeleteoimetajal hulgaliselt nippe, kuidas tööd hõlbustada, tähelepanekuid, mis keeles toimub, mis on tüüpvead ja kuidas neid kaotada – ja on ainult rõõm, kui neid teadmisi saab kellegagi jagada. Teadmiste jagamine ei pea olema ühepoolne: ka minul on olnud huvitav

näha, mida õpetatakse praegu noortele keeleteoimetajatele ning millele tähelepanu pööratakse.

Mulle näib ka, et keeleteoimetaja oskused arenevad eelkõige seda tööd tehes ning seda ametit ei saagi õppida ainult koolis. Oluline on julgustus ja tähtis on suunata, kuidas keeleteoimetaja peaks suhtuma oma keeletajusse, mida selles usaldama ja mida mitte. Mulle näib, et enamikul mu praktikantidest on olnud väga hea keeletunnetus, nad teavad üldiselt vaistlikult, kuidas lauset korrigeerida, et see kõlaks selgemini. Keeleteoimetajaks saamise puhul on tähtis õppida seda taju usaldama.

Tähtis on suunata, kuidas keeleteoimetaja peaks suhtuma oma keeletajusse, mida selles usaldama ja mida mitte.

Samas olen märganud, et alati ei julge või ei oska nad keeletaju kuulata ning enamasti teevad toimetades vähem parandusi, kui tekst vajaks. See on ka loomulik: noorel toimetajal ei saagi olla sama suur enesekindlus kui kogunud tegijal. Keelereegleid on lihtne selgeks õppida, kuid teada, millal lause ümber kirjutada, kuidas see võiks kõlada, kuidas luua lauserütm – see on keerukas ning nõuab kogemust, tähelepanu ja eneseusaldust. Arvan, et sama palju on vaja ka kirjakeelekogemust. Seepärast olen praktikantidele andnud nõu lihtsalt lugeda algupärast eesti kirjandust, võtta selleks eraldi aega ning pidada seda oma õppetöö osaks. Soovitan lugeda autoreid, kellel on suurepärase lausepoeetika ja keeletaju – Maarja Kangro, Mehis Heinsaar, Eva Koff, Mudlum jt –, veeta palju aega eesti kirjakeele sees. Keelereeglite õppimine on üks asi, aga keeleteoimetaja ameti juurde kuulub ka hea keeletaju – ja see tuleb eelkõige lugedes.

On üks aspekt, mida mul ei ole olnud võimalik praktikandile tutvustada: suhtlemine autoriga. Hea tekst sünnib keeleteoimetaja ja autori koostöös ning ideaalses maailmas saaks keeleteoimetaja autoriga keerukamad kohad läbi arutada. Seda juhtub minu enda töös vähem, kui võiks. Praktikandiga on seda osa veel raskem ellu viia, sest arutelu võtab aega, mida praktikandil ehk olekski, kuid teksti autoril enamasti napib. Seepärast olen juhendajana vahendanud ka praktikandi suhtlust autori või sisutoimetajaga.

Olen julgustanud praktikanti mõtlema kaasa teksti tervikule, näiteks korrektoori lugedes märkama ka kujundust. See pole keeleteoimetaja ameti osa, kuid tekst moodustab lõpuks koos kujundusega terviku ning selle teadvustamine on tähtis. Eks parandame poolitusigi just seetõttu, et teksti oleks lihtsam lugeda. Samas on oluline rõhutada, et lõpliku otsuse teeb ikkagi kujundaja. Raamatu koostamine on koostöö.

Töö praktikandiga lõpetab praktikapäevik, kus võtame tehtu kokku. Täidame selle mõlemad ja tudeng esitab päeviku kursuse juhendajale. Koostöö praktikantidega on olnud väga huvitav ja arendav väljakutse.

Praktikakogemusest õpikukirjastuses Maurus

KARET EESMÄE, liidu noorliige

2021. aasta kevadel võtsin ühendust Piret Põldveriga, et minna praktikale Mauruse kirjastusse. Eelmisel semestril olin kätt proovinud teaduslikumate tekstide toimetamisel, nüüd tundus tore ka õppematerjalidega töötada.

Pean tunnistama, et mul vedas: sain tegeleda eesti keele ja ajalootundide materjalidega ega pidanud pead murdma näiteks füüsikaga, mis pole mulle kunagi meeldinud. See-eest ajalugu on mind huvitanud nii kaua, kui mäletan, ja ka eesti keelega on soojad suhted.

Praktika ajal sain toimetada nii õpetajatele kui ka õpilastele mõeldud tekste ja teha neile ka korrektuuri. Üsna pisikeste õpilaste asemel (nt lugesin 6. klassi ajalooõpiku korrektuuri) oli lihtsam end samastada ja arvestada pigem õpetajatega. Kõige suurem hirm oli see, et mina saan ülesandest ja tekstist aru, sest olen kuuendikest mitu korda kauem koolis käinud ja tean, mida võidakse tahta, kuid lastele jäävad need arusaamatuks.

Mida ma mäletan kogemusest? Õppematerjalide maailm on väga vastutusrikas: peale mure selle pärast, ega kogemus trumpa üle ülesandest päriselt arusaamist, tundsin rohkem kui muidu, kui suur kaal on kõige

kontrollimisel. Näiteks leidub mu praktikapäevikus sissekanne: „Pean järele vaatama, mis värk nende sumeritega on.“ Möödamattes olgu öeldud, et enam ma ei mäleta, mis sumeritest lõpuks sai. Leidub ka iroonilisi märkusi oma töömeetodi kohta: „On väga tore, et kui olen paberil korrektuuri lugenud, siis olen sinna teinud märkmeid, nagu *NB!* või *miks?*, aga nüüd ma ei saa aru, mispärast mul mingi kummaline tunne sisse [jäi].“

Kui ajaloomaterjale lugedes oli tore teadmisi värskendada (vanaaja kursusest ülikoolis on omajagu aega mööda läinud), siis 4. ja 5. klassi eesti keele töölehti toimetasin nii, et püüdsin ise harjutusi mõttes kaasa teha. Nii mõnigi kord sattusin raskustesse ja mõtlesin, kas lapsed tõesti oskavad nendele küsimustele vastata. Praktikapäeviku ülelugemisel meenub ka üks hingele jäänud asi: aastaegade antonüümid (kevad – sügis, suvi – talv). Ehkki need aastaajad on vastandlikud, ei ole ma kindel, kas tegu on just antonüümidega.

Selgus (ja olen hiljem niisamuti tundnud), et kellegi teise teksti puhul on raske korrektuuri lugeda. Teadupoolest võiks korrektuuris teha üksnes tõesti esmatähtsaid parandusi (trükivead, kirjavahemärgid, käänded, suur ja väike algustäht jms), ent kuidas siis end tagasi hoida, kui tahaks muuta ka sõnastust? Maadlen selle murega seniajani.

Kui ajalooõpikuid toimetasin ja toimetaksin edaspidigi hea meelega, siis töölehed ja õpetajaraamat ei pakkunud mulle tegelikult eriti suurt huvi: on seal ju väikesed ülesanded, fragmendid, kuid pikemaid tekstilõike on vähe. On aga rõõm, et sain õppematerjalidega tegeleda. Täna väga Piretit, et sain töötada eri sihtrühmadele mõeldud ja mitmesuguste tekstidega!

ELISABETH KAUKONEN, liidu noorliige

Minu praktika Mauruse keeleteoimetajana Tartus algas 2020. aasta juunis ning kestis septembri alguseni. Keeleteoimetajana olin varem mitmesuguste tekstide kallal nokitsenud küll, ent õppematerjalidega polnud kokku puutunud. Samuti oli see esimene sissevaade kirjastuse (täiskohaga) keeleteoimetaja igapäevaellu, mida praktikajuhendaja Piret Põldver mulle tutvustas. Mida ma sellest paarikuisest kogemusest õppisin?

Õigupoolest üsna paljut. Minu ülesanne oli keeleteoimetada näiteks 6. klassi eesti keele töövihikut, lugeda gümnaasiumi kunstiajaloo õpiku ning aabitsa korrektuuri, toimetada aabitsa töölehti ja -vihikut, 4. klassi eesti keele ja 5. klassi loodusõpetuse töölehti. Näiteks pidin tolle parajalt mahuka kunstiajaloo õpiku korrektuuri lugedes pidevalt meeles pidama autorite erinõudmisi (mõne kunstiteose pealkiri pidi olema paksus kirjas, aga mõnel mitte, et tähtsamad teosed oleks eristatud). Samuti tekkis mõningaid asutusenimetuste algustähe küsimusi ning kiivalt tuli jälgida pildiallkirjade ühtsust ja õigekirja.

Kõige keerukam on õppematerjalide toimetamise puhul ehk asjaolu, et kogu aeg tuleb arvestada lugejaskonnaga, kes on kas lapsed või (vara-) teismelised. Hakituna mõjuvaid lauseid tahaks ümber sõnastada ja sujuvalt kokku põimida, ent tuleb meeles pidada, et näiteks 5. klassi õpilasel võib olla lühikeste lausetega edastatud sõnumit lihtsam mõista. Iseäranis keeruline oli (1. klassi) aabitsa puhul pidada silmas, et laused oleksid lugeja arenguga kooskõlas ja talle jõukohased.

Kuna mul ei olnud taustateadmisi algklassiõpilaste keeleoskusest, ei teadnud ma ka seda, missuguses keelepakendis peaksid olema neile mõeldud tekstid. Ja mitte lihtsalt tavalised tekstid, vaid teosed, mille abil hakkavad nad sillutama oma haridusteed. Õppematerjalide toimetamine andis niisiis suurepärase kogemuse, kuidas arvestada sihtrühmaga.

MARGIT KOOSER, eesti ja soome-ugri keeleteaduse tudeng

Eesti ja soome-ugri keeleteadust õppima asudes ei teadnud ma veel päris täpselt, millele soovin spetsialiseeruda. Teadsin ainult, et mulle pakub huvi eesti keel ja sellega seonduv. Bakalaureuseõppe teise aasta kevadel tuli mul mõtte sooritada erialapraktika keeleteoimetajana. Praktikakoha valikul jäi sõelale õppekirjastus Maurus, kuna internetiavaruses leitav teave jättis neist sümpaatse mulje. Juba mõni päev pärast Maurusesse sooviavalduse saatmist sain Piret Põldverilt kõne, et olen neile praktikale oodatud. Esimesel kohtumisel selgitas Piret mulle, millised on tema kui keeleteoimetaja ülesanded, tutvustas tööks vajalikke programme ning jagas nippe.

Praktikal oli minu ülesanne korrigeerida ja toimetada mitmesuguseid kirjatükke, näiteks toimetasin internetipõhiseid töölehti ja lugesin põhikooli füüsikaõpiku korrektuuri. Kuigi füüsika ei olnud kooliajal minu lemmikaine, oli töö õpikuga praktika kõige põnevam osa. Sain omajagu korrata ja meelde tuletada, aga ka hulga uusi teadmisi. Põnev oli näha, kui palju põhikoolis õpitud on kusagil sügaval ajusopis tallel. Kuna õppekirjastuse sihtrühma kuuluvad eelkõige lapsed, aga ka õpetajad ja lapsevanemad, keskendusin sellele, et keelekasutus oleks kõigile sobiv ja mõtte üheselt arusaadav.

Enne praktikat oli keeleteoimetaja minu ettekujutuses keegi, kes lihtsalt loeb palju, märgib grammatikavigu üles ja teeb tekste ladusamaks. Pärast praktikat saan aru, et selle töö puhul on väga tähtsal kohal ka lai silmaring ja eri valdkondade teadmised. Samuti õppisin juba tuttavaid programme ja keeleallikaid tõhusamalt kasutama.

Keeleteoimetaja töö sobis mulle väga, sest see võimaldab töötada endale sobival ajal ja sobivas kohas. Ka töövahendid – arvuti või paber ja kirjutusvahend – on lihtne igale poole kaasa võtta. Kokkuvõttes andis praktika õppekirjastuses mitmekesise kogemuse ja kasvatas minu huvi keeleteoimetaja töö vastu.

Mida kasulikke leidsin keeleteoimendamise õpikust?

2022. aasta mais ilmus Reili Arguse, Katrin Kerni ja Helika Mäekivi sulest esimene tõeline keeleteoimendamise kõrgkooliõpik „Keeleteoimendamine“ ühes harjutustikuga (Tallinna Ülikooli Kirjastus 2022, sari „Gigantum humeris“). Mida kasulikke ja praktilist on keeleteoimendajad õpikust leidnud? Oma mõtteid jagavad keeleteoimendajad **Piret Joalaid** ja **Mirjam Liivak** ning tõlkija-keeleteoimendaja **Kaspar Mürsepp**.

Foto: Mihkel Maripuu

PIRET JOALAID, Postimehe keeleteoimendaja, liidu tegevliige

Reili Arguse, Katrin Kerni ja Helika Mäekivi kõrgkooliõpik „Keeleteoimendamine“ on ääretult tänuväärne materjal nii noortele keeleteoimendajatele kui sama väärtuslik ka vanematele. Kutselinegi keeleteoimendaja võib sellest endale kasulikke leida. Lisaks peaksid seda hoolikalt uurima tõlkijad, neile on siin samuti palju õpetlikku.

Arvan, et keeleteoimendaja ei saa kunagi valmis, täiuslikuks. Eesti keel on tohutult rikas ja pakub sageli üllatusi. Minagi, olles toimetanud hulgaliselt igasuguseid tekste juba ligikaudu 40 aastat ja saavutanud keeleteoimendaja 6. taseme, leian peaaegu iga päev üksjagu uut ja huvitavat. Küllap

on keeleteimetajaid, kes ei vaja pidevalt allikate vaatamist, mina aga kasutan iga päev nt kn.eki.ee lehte, sest on väga palju sellist, mida peetakse iseenesestmõistetavaks, ent ometi pole see nii. Ikka on hea kontrollida.

Sellest õpikust leidsin palju kinnitust, et olen toimetamisel õigel teel, ehkki ei osanud seda alati põhjendada. Jah, põhiasjad on kuskil olemas, kuid nii kontsentreeritult kui ses õpikus neid ei leia. Mulle meeldis väga, et õpikus on kirjas ka keeleteimetaja töö kirjeldus ja ülesanded ning põhimõisted. Väga kasulikud on hallid kastid, kus on punktidena esile toodud, mida keeleteimetaja peab tegema (nt lk 12, 47, 115, 172, 185, 196), samamoodi oleks võinud olla vast ka sidekriipsu puhul (lk 90–91).

Põhiasjad on kuskil olemas, kuid nii kontsentreeritult kui ses õpikus neid ei leia.

Suure väärtusega on tekstisisesed viited ja lisalugemise soovitused. Viimaste puhul rõõmustab, et eraldi on esitatud lausa üksikud konkreet- sed teemakohased artiklid kogumikest „Keelenõuanne soovitab“, „Oma keel“, „Õiguskeel“ jt, nt „mitte-sõna kokku- ja lahkukirjutus“, „s-lõpuliste nimisõnade liitumisest“.

Põhiosa, eri tüüpi tekstide toimetamine, heakeelsus ja õigekeelsus, lause toimetamine ja teksti toimetamine, on loomulikult meie töö piibel, ja a ja o, milles on noorel mõndagi avastamis- ja kogenumal ülekordamisväärsed. Olgu näiteks üritusenimetuste puhul vihje, et mida saab tõlkida, st mis pole pärisnimi, seda saab ka väikese tähega kirjutada (lk 63), või et „senikaua, kui nimi on kaupluse seinal, logol või plakatil, on see kujundusvõttena sobiv. Kui aga üritusest kirjutada tekstis, muutub selle nimi või nimetus teksti osaks ja kehtivad õigekirjareeglid: Startup Day, Kübernaaskel“ (lk 63).

Keeruline teema on vormistus- ja vormindusvõtted, mida on põhjalikult käsitletud omaette peatükis (lk 167–196). Hea ja selge ülevaade on loetelu vormistamisest ning kui iga päev ei pea tegelema tsitaatide, tabelite ja kirjandusele viitamisega, siis saab kiiresti mälu värskendada, kuidas neid õigesti kirja panna.

Viimase, korrektuuri peatüki parima osa moodustab tüüpiliste korrek- tuuriparanduste loetelu (lk 205–208), et ükski aspekt ei jääks kontrollimata. Kiitus muidugi ka sisujuhi eest raamatu lõpus.

Kuna toimetan palju ka tõlkekirjandust, olen tänulik, et sellelegi kül- jele on palju tähelepanu pööratud (eriti ptk 2.3, lk 48–57). See ongi see osa, mida peaksid kindlasti lugema tõlkijad ise, aga ka muid kohti, nt võõr- nimele kirjutamisest ja käänamisest (lk 70), laenamisest teistest keeltest (lk 110), sõnajärjest ja teatestruktuurist (lk 136) jm. Et teaks näiteks, et tõlketekstides on sageli lauseid, kus sihitis ei ole teatestruktuuri arvesse

võttes loomulikus positsioonis (lk 137) või võõrkeelse lühendiga koos võetakse üle ka teise keele kirjavahemärgistus (lk 67).

Mul endal oli hea meelde tuletada, et nurksulge kasutatakse ka suure algustähe asendamisel väiksega ja vastupidi (lk 172) ning tabelis ei eraldata tähise või lühendiga kirjutatud mõõtühikuid eelnevast tekstist komaga ega panda sulgudesse, samuti ei lisata neile käändelõppu (lk 184). Ja nägin tabelist, et väikeste laste vanust märgitakse semikooloniga, kui on vaja väljendada aastaid ja kuid: 1;9, 1;10, 1;11, 2;0 (lk 184).

Veel meeldis mulle lause, et kantseliit ei ole siiski stiiliomapära, vaid halb stiil, millele tasub alati tähelepanu juhtida (lk 158).

Ükskõik kui vilunud keeleteoimetaja sa oled, leiad „Keeleteoimetamise“ kõrgkooliõpikust kindlasti palju kasulikku. Mina olen tänulik.

MIRJAM LIIVAK, OÜ Stilingvist keeleteoimetaja, liidu noorliige

Pean kevadel ilmunud keeleteoimetamise õpikut alustavale toimetajale väga teadlikult ja asjatundlikult koostatud infoallikaks, mille juurde kõhkluste

Teadlikult ja asjatundlikult koostatud infoallikaks, mille juurde kõhkluste tekkides ikka ja jälle tagasi pöörduda.

tekkides ikka ja jälle tagasi pöörduda. Raamatusse on koondatud mõistagi toimetajatöös vajalikud lugemismaterjalid, aga ka viide sellele, kust leida (koha)nimede õige hääldus või millised on levinumate sümbolite

Alt-koodid. Sõbralikud tähelepanekud, mis mul õpikut lugedes tekkisid, on mõeldud eelkõige selleks, et raamatut saaks teha veel paremaks ja informatiivsemaks.

Alapeatükis 1.3.1 (lk 22–27) selgitatakse, milliste tekstitöötlusprogrammidega puutub keeleteoimetaja oma töös kokku. Kui võimalik, võiks selles peatükis ka selgitada või viidata lisalugemise hulgas, kuidas jälitada muutusi vabavaraliste tekstitöötlusprogrammidega.

Ma ei leidnud õpikust infot selle kohta, millistes olukordades tuleb kasutada üla- ja alaindeksit. Ülaindeksist oli juttu küll joonealuste viidete juures (alapeatükk 6.3), aga oleksin igatsenud pisut põhjalikumat ülevaadet selle kohta, kuidas kirjutada õigesti ruut- ja kuupmeetreid, vitamiinide nimetusi vms.

Veel oleksin tahtnud lugeda, millistes olukordades on asjakohane kasutada püstkriipsu. Olen nimelt veebilehtedele mõeldud tõlketekstides kohanud selle märgi rohket kasutust ja see tekitab minus kõhklusi.

Mõttepunktide alapeatükis 3.2.9 võinuks minu arvates pisut täpsemini selgitada, mis olemuslik erinevus on sisulise ja vormilise katkestuse vahel. Praegune selgitus on minu jaoks pisut liiga üldsõnaline.

Kui minult küsida, kas keeleteoimetajaks on võimalik õppida ainult seda õpikut lugedes ja harjutusi tehes, siis arvan, et mitte. Õppeprotsessis on siiski hindamatu väärtusega kogunud toimetajatelt saadav põhjalik tagasiside, nende kogemuslood toimetajatöö eri aspektidest ja õppijate ja õpetajate ühised arutelud. Peale selle on vaja ka aega, mis vormib toimetaja üha paremaks ja vilunumaks.

Foto: Helin Loik-Tomson

KASPAR MÜRSEPP, vabakutseline tõlkija ja keeleteoimetaja, liidu tegevliige

Peamiselt küll tõlkijana, ent arvestatavas mahus ka keeleteoimetajana tegutsedes on mul hea meel, et kõik oluline sai kenasti kahe kaane vahele köidetud. Kui seni sirutus käsi kõhklushetkedel ja ununenud reeglit meenutades lausahtlisse Helika Mäekivi ja Maire Raadiku artikli „See tühine tühik“ järele, siis nüüd on mu töölaua nurgal endale kindla koha leidnud ka vastne keeleteoimetamise õpik. Igapäevane keelekasutus me ümber jätab oma jälje: kui ikka päevast päeva kuuled, et siga on tegelikult kägu, poebki lõpuks hinge kahtluseus. Seejärel kontrollidki igaks juhuks üle, nentides lõpuks rahulolevalt, et „ma tegelikult teadsin küll“.

Kui ikka päevast päeva kuuled, et siga on tegelikult kägu, poebki lõpuks hinge kahtluseus.

Hea meel oli näha ohtraid elulisi näiteid nii teksti sees, kokkuvõtlike tabelite kui ka lisalugemise viidetena. Tabasin end tunnustavalt kaasa

mõõnisemas, kui nägin, et lisaks koostööle kliendiga käsitleti ka tõlkija ja keeleteoimetaja ühisrinnet selle kõigse parema versiooni valmimisel.

Kissitasin keskendunult silmi, kui kirjeldati, mida kõike kasulikku saab keeleteoimetaja teha programmis MS Word. Kergitasin imestunult kulme, kui lugesin ülakoma kasutamisest eesti nimede käänamisel. Jätsin meelde tarviliku lehekülje (167, muide), kus asuti selgitama arvukaid teksti vormistamise ja vormindamise võtteid. Naeratasin, kui selgitati, kuidas kedagi vajaduse korral kaunis kirjakeeles p... saata (lk 96). Jällegi – maalähedane ja eluline, kõigile midagi!

Leian, et raamat peaks lugejat kõnetama, temas tundeid tekitama, ideaalis paelumagi. Minus ei tekkinud kordagi kuiv-tuimast akadeemilisest tekstist läbinärimise tunnet. Selle asemel tundus õpik olevat kui tark mees taskus, kes annab peremehele väärt nõu, mitte kuri kubjas, kes karmilt vitsa vihistades oma tõde raiub. Ja just seda me keeletalve ootuses ja muutuste vastutuules rühkides praegu vajamegi.

Toimetajatöoga igav ei hakka

Laureaati küsitles **KADRI RAHUSAAR**, liidu tegevliige

Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna 2022. aasta laureaat on Krista Mõisnik. Ta on sündinud 1941. aastal, lõpetanud Tartu Ülikooli eesti filoloogia erialal ning töötanud 2000. aastani õpetajana. Toimetajatöole pühendus ta pärast õpetajaametist pensionile jäämist. Sellest peale on Krista Mõisniku toimetajakäe alt ilmunud eri kirjastustes ligi 180 teost, nii eesti autorite loomingut kui ka tõlkeid vene, soome, inglise ja saksa keelest.

Foto: Mikkel Mõisnik

Kadri Rahusaar ja Krista Mõisnik

Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna on ellu kutsunud Eesti Kirjanike Liit ja Eesti Keeletoimetajate Liit, et tunnustada ja väärtustada ilukirjanduslike ja/või mõttelooalaste teoste toimetajate tööd. Toimetajaauhinna eesmärk on juhtida tähelepanu toimetaja olulisele panusele ilukirjandusliku või filosoofilise teksti keelelisel ja sisulisel õnnestumisel ning tõsta esile teenekaid toimetajaid. Auhind antakse pikaajalise, viljaka ja tähelepanuväärse toimetamistöö eest.

Kust tuli mõte õpetajaametist pensioneerudes kõikide avanenud võimaluste vahel valides hakata just toimetajaks?

Ega neid valikuid pensionile jäädes nii väga olnudki: iga kingsepp jäägu siiski oma liistude juurde. Püüdsin leida ikka filoloogile sobivat tööd. Mul lihtsalt vedas, kuna selleks ajaks, kui pidin koduseks jääma, oli mu poeg Mihkel ülikooli lõpetanud ja kirjastajana tööle asunud. Temalt tuligi soovitus toimetajaametit proovida. Temalt sain ka esmase väljaõppe. Nii see algas. Iga autoriga, iga raamatuga õppisin jälle midagi juurde (see on selle töö võlu). Paraku on tulnud ette õppimist ka tehtud vigadest.

Kuidas on olnud toimetades kasu õpetajatöö kogemusest, kuidas näitlejaõppest? Veronika Einberg ütles, et loed teksti kõva häälega.

Kas toimetajal varasemast õpetajatööst just mingit kasu on, ei oska öelda, kui, siis ehk see, et nii mõnigi keelereegel on teisi õpetades tõepoolest pähe kulunud. Pigem vastanduvad need kaks ametit teineteisele: üks, mis nõuab tegijalt pidevat suhtlemist mitte ainult mõne, vaid suure hulga inimestega korraga; teine, toimetajatöö, tagab sulle täieliku üksinduse, kaaslaseks vaid internet. See on nüüd küll pisuke liialdus. Ühe raamatu tegemisest võtab ju osa palju inimesi, kellega suhtlemine pakub piisavalt vaheldust.

Olles kõige muu kõrval läbi teinud ka ühe teatristuudiumi, võin tagantjärele tarkusena öelda, et igaüks, kellel avaneb mingigi võimalus näitlemisega tegelda, seda õppida ja kogeda, haaraku sellest agaralt kinni. Tuleb igati kasuks suhtlemisel kaasinimestega, näitlemine arendab mälu ja tähelepanuvõimet. Suhtlemisoskus õpetajatöös on ilmselgelt vajalik ega tule kahjuks ka toimetajaametis.

Mis puutub toimetatava teksti häälega lugemisse, siis mind aitab see tabada neid kõlasid ja kokkukõlasid, mida me nimetame autorile omaseks stiiliks, ja avastada ebakõlasid (eriti tõlgete puhul), mis tulevad niimoodi lugedes ilmsiks. Ei maksa arvata, et ma kodus laua taga muudkui etlen. Häälega loen ikka ainult probleemseid kohti.

Toimetamine ei ole teadagi ainult korrektuurimärgid, vaid väga palju enamat: stiil, sõnavara, tõlgete puhul lähtekeele oskus, suhtlus autori/tõlkijaga. Kuidas neid oskusi omandada?

Need loetletud oskused on minu põlvkonna toimetajad omandanud kõik töö käigus. See, et Tallinna Ülikoolis nüüd juba ka keeleteimetajaid koolitatakse, peaks heade toimetajate ridu ju peagi täiendama hakkama. Aga eelkõige on vajalik ikka huvi asja vastu. Ja kuna kõige olulisem oskus toimetajatöös on lugemisoskus, siis tuleb lugeda, lugeda, lugeda.

22 aastaga 180 toimetatud teost, mis on neist kõige tähtsam, meeldejäänud, erilisem?

Mul on olnud väga palju toredat ja meelepärast tööd. Üks neist on Enn Vetemaa kuus viimast romaani, mida mul oli au ja suur heameel toimetada. Olin juba enne Enn Vetemaaaga tutvumist tema kirjanikunatuuri, leebe huumori ja äratuntava stiili austaja. Koostöö temaga on mind kui toimetajat lausa kujundanud.

Tõlkekirjanduse toimetamise kooliks on mulle olnud Boriss Akunini (Grigori Tšhartšvili) krimisarja 23 raamatut. Kokkupuude juba minu toimetajatöö alguses kolme tugeva tõlkijaga (Jüri Ojamaa, Vilma Matsov ja Veronika Einberg) on mulle väga palju õpetanud. Eriti meeldiv on olnud koostöö Veronika Einbergiga, kes on tõlkinud lõviosa Akuninist ja kellega koos oleme istunud tekstide taga veel palju kordi.

Mida soovivad noorele inimesele, kes kaalub toimetajaks hakkamist?

Kui tegemist on noore inimesega, kellel on tõsine kirjandushuvi ja kes ei pelga üksi töötamist, siis on see temale sobiv amet. See on töö, mis vajab teinekord süvenemist probleemidesse, millega ta varem pole kunagi kokku puutunud. Mul on tulnud end kurssi viia näiteks hobuste haiguste, kalade kudemispaiakade, kloonimise tehnoloogia, balleti terminoloogia ja veel palju muuga. Selle tööga juba igav ei hakka. Soovitan südamest: hakake toimetajaks.

Kampaaniast „Kutsu keeleteoimetaja külla!“ korraldaja pilgu läbi

Foto: Maria Kruusenväld

MIREL PÜSS, liidu tegevliige

Kõige alus on ettevalmistus

Kampaania „Kutsu keeleteoimetaja külla“ on toimunud viis korda. Selle sisu pole aastate jooksul muutunud: keeleteoimetajate liidu tegevliikmed toimetavad ettevõtetele, asutustele ja vabaühendustele viie lehekülje jagu teksti ning annavad tund aega keelenõu kliendile sobival keeleteemal. Teenus on klientidele tasuta, keeleteoimetajate tööd rahastab Haridus- ja Teadusministeerium.

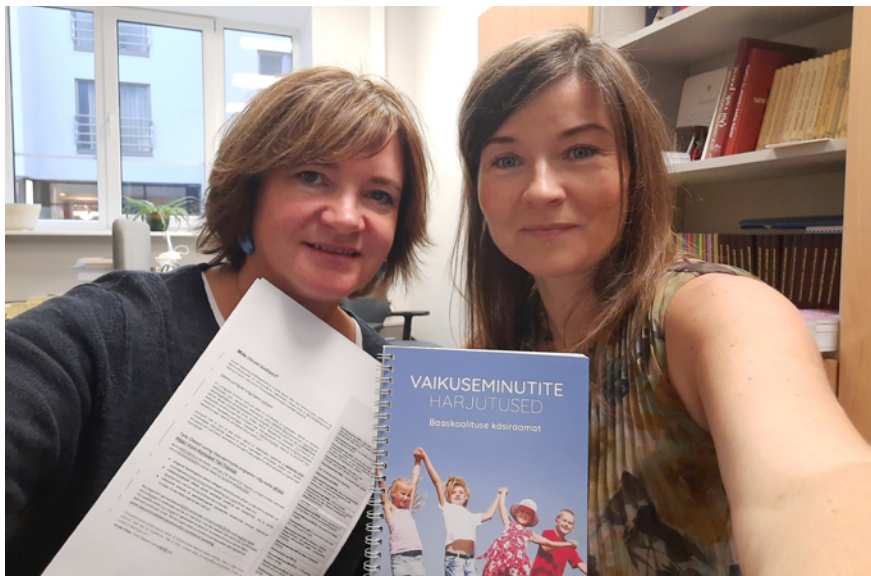
Esimesel, 2019. aastal toimus kampaania kaks korda ja mõlemal korral oli projekti juht Kristel Ress, 2020. aastal astus tema jälgedesse Brita Kaasik, neljandas kampaanias 2021. aastal oli mul au olla Brita parem käsi, aidates teda eelkõige meediasuhtluse ja turundusega, ning viiendal korral tuli võtta julgus rindu ja kõigega üksi hakkama saada. Kristel ja Brita olid tõestanud, et ka üksi on võimalik, ning mul ei jäänudki üle muud kui härjal sarvist

haarata ja endasse uskuda. Järgnev on väike tagasisivaade kahele viimasele kampaaniale minu kui korraldaja pilgu läbi.

Nagu ikka toimus kampaania osaliste jaoks oktoobris ja novembris, kuid korraldaja peamised töötunnid kogunevad ikka kampaaniaeelsel ajal, kui valmis tuleb kirjutada pressiteade, panna paika turundusstrateegia, otsida välja kontaktid, kelle kaudu teavet jagada, teha valmis Facebooki reklaam, mõelda läbi kõik korralduslik ja valmistada ette hulk meilikirju, mida asjaosalistele saata. Õnneks pärandas Brita mulle põhjaliku alusmaterjali eelmiste aastate kampaaniatest ja Kristel täiendas mu teadmisi korrektse pressiteate kirjutamisest.

Kampaania ajal on projektijuhi peamine roll olla vahemeheks klientide ja keeleteimetajate, aga mõningal määral ka liidu juhatuse ja teiste liikmete vahel. Jälgida tuleb, et kõik tööd leiaksid tegija, ning kui soovijaid pole piisavalt, siis teha jõupingutusi, et kõik kohad saaksid ikka täidetud. Olen püüdnud ka toimetajate ja klientide vahelisel suhtlusel kätt pulsil hoida, aga üldiselt on kampaaniaaeg korraldajal siiski pigem vaikne aeg, sest põhilöögi võtavad enda peale osalevad keeleteimetajad, kes suhtlevad kliendiga otse. Projektijuht sekkub vaid siis, kui kuskil on tekkinud mingi tõrge.

Ka pärast kampaaniat saabub üks pisut töö- ja ajamahukam periood, kui tuleb ette valmistada ja laiali saata tagasisideküsimustikud nii osalenud asutustele kui ka keeleteimetajatele, teha tagasiside analüüs ning kirjutada liidu juhatusele kokkuvõtte.

Killu Mei ja Malle Rajangu MTÜ-st Vaikuseminutid

Turunduses toimib kõige paremini vana hea soe soovitus

Kampaaniast teavitamiseks olen saatnud pressiteateid Eesti päeva- ja nädalalehtedele, maakonnalehtedele, tele- ja raadiojaamadele ning mõnele suurema liikmeskonnaga huvirühmale (EENA, EVEA, JCI jt). Selle tulemusel õnnestus 2021. aastal saada 7-minutiline kampaaniat tutvustav lõik ETV hommikusaatesse „Terevisioon“ ja 2022. aastal vestelda 17 minuti jooksul keeleteoimetamise ja kampaania teemal Vikerraadio saates „Vikerhommik“. Jagasin kampaaniaplakateid paljudes Facebooki gruppides, kuhu meie reklaam vähegi sobiv tundus, ning ostsin nädala-kahe jooksul näitamiseks Facebooki reklaami, et jõuda sihtgrupini ka soo, vanuse ja huvide põhjal. Viimase kampaania esimene klient kutsus meid ka oma taskuhäälingu saatesse, kus keeleteoimetaja Loone Ots muu seas ka meie tööd ja kampaaniat tutvustas.

2021. aastal soosis õnn meid hea ajastusega, tänu millele sain teha väikese üleskutse ühel avalikul Facebooki turunduskoolitusel ja ühel kinnisel umbes 30 osalejaga hoogtööpäevakul. Meie kasuks rääkis kindlasti ka asjaolu, et hoogtöös osalenute seas leidis inimene, kes oli küllakutsumiskampaanias varem osalenud ning kes ei hoidnud tagasi ei häid sõnu ega aega, et meie kampaaniat kiita ja teisi osalema innustada. Niisiis, neli osalejat olid koolituse kaudu olemas veel enne, kui kampaania ametlikult alatagi oli jõudnud, neli tulid tuttava soovitusel peale, kaks lisandus hoogtööpäevakult ja üks oli juba eelmisest aastast ootel. Temaga suhtlesin otse. Kahe nädalaga oli 13 klienti olemas.

Nagu näha (ja nagu arvata oligi), toimivad tegutsema kutsuvas turunduses kõige paremini ikka soojad kontaktid ja tuttavate soovitused. Isegi riigiteleviioonist ja -raadiost ega ka sotsiaalmeediareklaamist ole kampaaniaturunduses neile vastast. Kirjutavast meediast rääkimata. See aga ei tähenda muidugi, et aeg-ajalt pildile ilmumine ja enda olemasolust märku andmine kuidagi tulutu oleks – seda on kindlasti ka vaja.

Seevastu 2022. aasta viimane klient andis oma osalemissoovist märku alles oktoobri viimastel päevadel ja sedagi otse küsimise peale. Üldse on sel korral tulnud rohkem üks ühele tööd teha ja kirjutada otse klientidele, kelle avaldatud kirjutised on andnud alust keeleteoimetaja puudumist kahtlustada, et neis osalemishuvi äratada. Kõik pole sellest võimalusest siiski kinni haaranud. Tänapäeval avatud silmadega liidu liikmeid, kes mind vihjetega aitasid!

Aktiivseimad osalejad on eraettevõtted

Mõlemal aastal teenindasime 13 klienti (2021. aastal veel üht lisaks, sest üks keeleteoimetaja soovis osaleda ilma tasu saamata). Toimetajad on

aastast aastasse suuresti samad, kuid väikest viisi tilgub juurde ka värsket verd: 2021. aastal neli ja 2022. aastal kolm uut. Kokku on osalenud 36 keeleteimetajat.

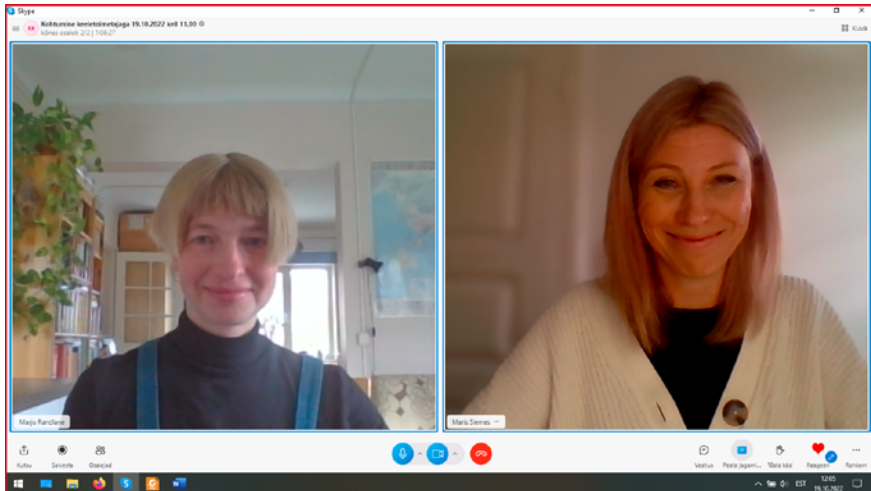
Kahe aasta klientide seas on kõige rohkem ettevõtteid (14), järgnevad MTÜ-d (7), riigi- ja munitsipaalasutused (5) ning üks sihtasutus. Viie kampania peale kokku on teenindatud 91 klienti.

Enamik osalenud organisatsioone asub ootuspäraselt suuremates linnades: 14 Tallinnas, 5 Tartus ja 1 Pärnus. Rõõmustav on, et viiendik klientidest on tulnud siiski ka väiksematest paikadest Harjumaal (4), Raplamaal (1) ja Läänemaal (1). Ühe ettevõtte kohta võib vist öelda, et ta asub igal pool (kodudes), aga kontorid on Tallinnas ja Tartus.

Kuus kliendikohtumist toimus 2021. aastal koroonaaajale omaselt veebis, kolmel korral saadi kokku silmast silma ja kolme kohta pole kohtumisaik teada. Ühe kliendiga suheldi vaid telefoni ja meili teel ning üks kohtumine jäi kliendist tulenevatel põhjustel kahjuks toimumata. 2022. aastal toimus seitse kohtumist (enamasti) kliendi töökohas, viis veebis ja üks klient loobus kohtumisvõimalusest. Veebis kohtuti peamiselt Zoomi või Skype'i vahendusel.

Organisatsioone huvitavate keeleteemade palett on kirju

2022. aasta kohta saame rääkida vaid esialgselt üldmuljest, mida kliendid ja keeleteimetajad minuga jaganud on, sest tagasisideküsitlusi pole selle artikli kirjutamise ajaks veel laiali saadetud, aga praegu teada olev tagasiside

Marju Randlane ja Maris Siemes Lääne-Nigula vallavalitsusest

on olnud valdavalt positiivne. Üht läbivat teemat, mille üle kohtumistel arutati, on raske välja tuua – tundub, et igal kliendil on olnud omad mured, ja seetõttu on ka lähenemine igale kliendile olnud isesugune. Mõne probleemiks olid jutumärgid ja suurtäht, kordused ning kantseliit. Arutati peamise sõnumi väljatoomise, loetelude vormistamise, ainsuse-mitmuse kasutamise ja pöördumisvormi teemal. Paljudele tutvustati keeleallikaid ning tehti tekstis esinenud vigade analüüs. Üks klient soovis Wordi tekstitötluse nippe.

Ka tekstid olid eriilmelised: toimetati nii veebilehe-, blogi- kui ka turundustekste, intervjuusid ja hanke tehnilisi kirjeldusi. Üks klient ootas toimetajalt suisa erilist lähenemist, kuna tekst pidi olema nii lihtsas keeles ja pilkupüüdev, et see oleks mõistetav ka MTÜ klientidele, vaimupuudega inimestele. Keeletoimetaja Nele Otto-Luts nendib, et jäi selle kogemusega väga rahule, ja lisab: „Tuleb välja, et lihtsas keeles teksti loomine on tegelikult ise hästi keeruline ülesanne.“

Järgnevalt 2021. aasta kampaania tagasisidest. Detsembris said nii kliendid kui ka keeletoimetajad tagasisideküsitlused, mõlemal pisut erinevad küsimused, millest mitmed kattusid varasemate kampaaniate järel küsituga, kuid oli ka täiesti uusi. Tagasiside andmise võimalust kasutas 13 keeletoimetajat ja 11 klienti.

Loone Ots (paremal) ja Ave Kütt Estkeer OÜ-st

92% keeleteimetajatest jäi kampaania töötasuga rahule

Üht ja selget põhjust kampaanias osalemiseks keeleteimetajad välja ei toonud. Üsna võrdselt ajendas osalema nii soov liidu heaks midagi teha, oma eriala tutvustada, erialaseid kogemusi juurde hankida kui ka raha teenida.

Paarile keeleteimetajale tegi tuska üle kivide ja kändude kulgev kliendisuhetus, kuid üldjoontes jäädi kampaanias osalemise kogemusega siiski väga rahule. Kõik vastajad leidsid, et osalemine arendas neid erialaselt, ja üks mainis ka, et tore oli olla õpetaja rollis.

Palusin tagasisides kirjeldada mõnd tähendusrikkamat kogemust kliendiga suhtlemisel, mulle omakorda oli kõige tähendusrikkam vastus järgmine. *Märkasid, et teatud žargoon on nii sisseharjunud, et ettevõttel oli minu selgitustest raske aru saada ja mul endal tekkis rääkimise ajal kahtlus, kas on mõtet neid „õigeid“ variante pakkuda ja suruda üldse (nt funktsionaalsused => funktsioonid). Teine asi, mida märkasid, oli, et kui laused on tekstis väljendatud segaselt, siis seal taga on sageli ka segane mõte... Näiteks kui pakkusin segase sõnastuse asemel oma mõtte selgemas sõnastuses, tuli mitu korda välja, et mõeldud oli kas hoopis midagi kolmandat või ei teatudki täpselt, millist mõtet neis lausetes edasi anda taheti.*

Kampaaniast saadavat tasu pidas ebapiisavaks vaid üks osaleja, seitsme jaoks oli see enam-vähem piisav ja viis vastajat jäid töötasuga täiesti rahule. Sama paljud avaldasid valmisolekut ka tulevastes samasugustes kampaaniates kaasa lüüa.

Uute ja kaalumist väärivate ideedena koorus välja, et tulevikus võiks enne ja pärast kampaaniat keeleteimetajate seas mõtete ja muljete jagamiseks ühe videokohtumise teha. (Olgu öeldud, et selle idee korjasin ma üles ja videokohtumine enne kampaaniat ka toimus. Paraku jäi kohtumine õige lühikeseks, kuna sain muljeid jagada üksnes ühe teise kogenud kampaanialisega.) Avaldati ka kahtlust, et kliendid ei oska tasuta teenust piisavalt hinnata ja ehk võiks tulevikus klientidele mingi sümboolse tasu ette näha.

Kampaania korraldusega ollakse üldiselt alati rahul olnud, ent ühele toimetajale tegi tuska, et endale sobivat klienti leida on keeruline: meelepärast ei pruugi tulla, ja kui tulebki, võib keegi teine ta nina alt ära napsata. Arutasin seda küsimust ka liidu juhatusega, kuid otsustasime siiski vanaviisi jätkata, kuna esiteks muudaks valikuvõimaluse tekitamine kogu protsessi kõigi jaoks liiga aeglaseks ja teiseks ei täidaks see ka kampaania peamist eesmärki, mis on keeleteimetaja ametist teadlikkuse suurendamine ühiskonnas.

Klientidelt soovitati küsida peamiselt seda, milliste ootustega nad kampaaniasse tulid ja kas need said täidetud. Veel sooviti teada, kas ka pärast

kampanias osalemist soovitakse keeleteoimetamisteenust kasutada ning millist hinda oleksid kliendid valmis maksma siis, kui teenus poleks neile tasuta.

Keeleteoimetaja tööd hinnatakse pigem emotsionaalselt, mitte materiaalselt

Kampanias osalema motiveeris kliente eelkõige lugupidamine korrektse ja selge eesti keele vastu (72,7%). Nad uskusid, et keeleteoimetaja suudab tekste parendada (63,6%), ning vähetähtis polnud ka asjaolu, et teenus oli tasuta (54,5%).

Ligi kolmveerandit vastajaist (72,7%) huvitas ühtviisi nii toimetatud teksti kui ka keelenõu saamine, kuid tähelepanuväärne on seejuures, et neli vastajat üheteistkümnest ootas keeleteoimetajalt lisaks klassikalisele keeleteoimetamisele ja korrektuurile tegelikult juba ka sisutoimetaja pärusmaale kuuluvate ülesannete täitmist, lootes, et toimetamise käigus kustutatakse tekstist ebavajalikke osi või lisatakse uut sisu ja vajaduse korral muudetakse ka teksti struktuuri. Nende klientide ootus oli, et keeleteoimetajalt saadakse vastu tekst, millega neil enam midagi teha pole vaja. (Vt joonis 1)

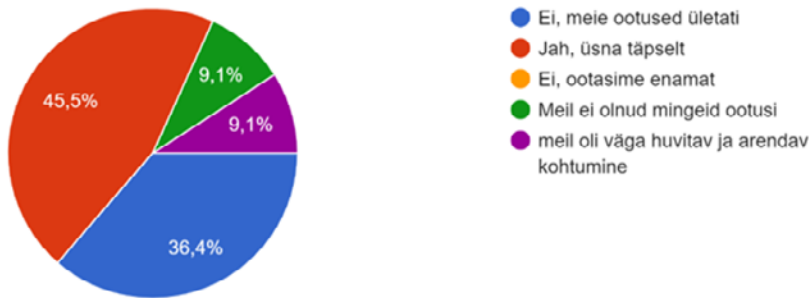

Joonis 1. Milliste ootustega kliendid kampaniaga liitusid? (11 vastanut)

Tundub, et nii ka läks, sest vastuste põhjal said kõikide klientide ootused täidetud või isegi ületatud (vt joonis 2).

Üheteistkümnest vastajast tunnistas viis, et said keeleteoimetaja tööst kampania käigus paremini aru, neli teadsid sellest varemgi piisavalt ja üks vastas, et ta arvas keeleteoimetamisest juba ennegi päris hästi, kuid nüüd arvab veel paremini.

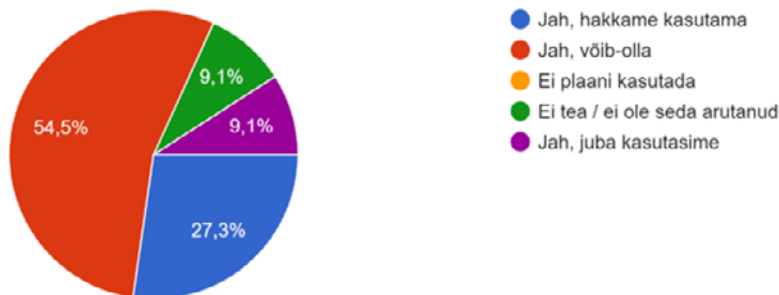
Kuus vastajat tõdes, et keeleallikate tutvustamise käigus nad midagi uut teada ei saanud, neli aga küll. Ühel vastajal olid need allikad küll juba kasutuses, ent nüüd saadi teada lisavõimalustest. Olulisimate väärtustena,

Joonis 2. Kas ootused vastasid tegelikkusele? (11 vastanut)

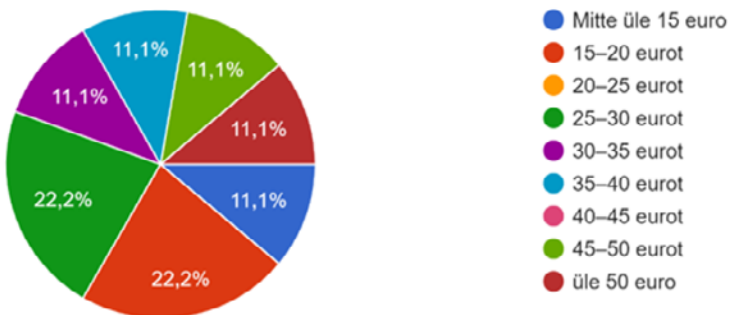
mida osalemiskogemusest saadi, nimetati näiteks seda, et nüüd osatakse oma teksti teise pilguga vaadata, teksti sisu ja sõnastust paremini analüüsida ning arvude õigekirjale tähelepanu pöörata.

Tundub, et huvi teenuse vastu oleme vähemalt suutnud äratada, sest üheksa vastajat plaanib keeleteoimetaja abi ka tulevikus võib-olla või päris kindlasti kasutada ning üks juba hakkaski seda tegema. Üks vastaja ei osanud sellele küsimusele veel vastata, kuid kindlaid äraütlejaid ei olnud (vt joonis 3).

Joonis 3. Kas kampaaniast saadud kogemuse tõttu kasutaksite keeleteoimetaja teenust ka tulevikus? (11 vastanut)

Teisalt, hoolimata suurest rahulolust ja keeleteoimetajate väga põhjalikust tööst, on eriti kõnekas tõik, et üheksast tasuküsimusele vastajast viis ei oleks samasuguse viieleheküljelise töö toimetamise eest siiski nõus üle 30 euro välja käima. Ühe vastaja pakutav hind jääks lausa alla 15 euro ehk alla 3 euro lehekülje eest. Õnneks leidub ka neid, kes toimetaja tööd rohkem väärtustavad: kaks inimest hinnastaks tehtud töö vahemikku 30–40 eurot ja kaks oleks nõus maksma ka üle 45 euro (st vähemalt 9 €/lk + km). (Vt joonis 4)

Joonis 4. Kui palju olete nõus sellise töö eest maksuma? (9 vastanut)

Kokkuvõttes ollakse kampaanias osalemise ja kliendikogemusega väga rahul, kõik sujus kenasti ja tulevikuks mingeid suuri muudatusi ei soovitata. Üks klient tänas liitu selle eest, et see aitab keeleteimetajaid leida, sest omapäi oleks see „omaette töö“. Enamasti oldi kampaania eest tänulikud ja sooviti meile oma sõnumi levitamisel jõudu.

Salapärane kutseksam. Küsimused ja vastused

Foto: Sven Zacek

Foto: Kersti Niglas

KRISTEL RESS, AIRI MÄNNIK, kutseksami hindamiskomisjoni liikmed

1. Kas võin keeleteimetajana töötada, kui mul ei ole kutsetunnistust?

Jah, muidugi. Ainus võimalus saada väga heaks keeleteimetajaks on sel erialal töötada, st pädevuse saavutamiseks harjutada ja end pidevalt täiendada. Keeleteimetajaks õpitakse kogu elu.

Seepärast ei tasuks isegi pärast luhta läinud kutseksamit jätta toimetamistööd seniks kõrvale, kuni on võimalus uuesti eksamile tulla. Vastupidi: ainult siis, kui jätkata ka ebaõnnestunud eksami järel keeleteimetamist ja enesetäiendamist, on lootust, et järgmisel korral läheb eksam edukalt.

2. Miks on kutseeksami vaja ja miks peaks kutset taotlema, kui kutsetunnistuse puudumine ei takista töö leidmist?

Praegu on kutseeksami läbimine võimalus saada nii enda kui ka oma tööandja ja/või klientide jaoks kinnitust, et sinu oskused on piisavalt kõrgel tasemel. Keeletoimetajate liidu asutajad pidasid kutse andmist kui valdkonnale kvaliteedimärgi loomist vajalikuks algusest peale ning nii on kutsestandardit mainitud ka liidu põhikirjas.

Kutsetunnistus ei ole veel tõesti kirjutatud sisse ühegi ametikoha nõuetesse, sest kutselisi keeleteoimetajaid on liiga vähe (esimese nelja aastaga on keeleteoimetaja kutse saanud 16 inimest). Usutavasti muudetakse tulevikus kutse olemasolu mõnel ametikohal kohustuslikuks, näiteks õigusakte võiksid toimetada inimesed, kes on tõestanud oma pädevuse kutseeksamil.

3. Kardan eksamil läbi kukkuda. Kui suur on eksami läbimise tõenäosus? Miks öeldakse ainult seda, mitu keeleteoimetajat sai kutse, kuid pole teada, mitu läbi kukkus?

Et eksamit on korraldatud lühikest aega, ei ole veel mõtet esitada protsentuaalseid näitajaid. Kvantitatiivsete andmete analüüsimiseks peab valim olema suurem.

Eksamile tulek on vabatahtlik. Seepärast ei soovi eksami korraldajad mingil juhul osutada inimestele, kellel sel korral ei õnnestunud eksamit sooritada. Näiteks võib mõnel eksaminandil jääda positiivsest tulemusest puudu äärmiselt vähe punkte. Vahel juhtub, et ta kaotas need n-õ tehniliste apsude tõttu, ent eksam on eksam ja komisjonil tuleb esitada tulemus otsusena „läbis“ või „ei läbinud“. Hindamiskomisjon on sellisel juhul lisanud otsusele julgustuse jätkata oma teadmiste ja oskuste lihvimist ning tulla järgmisel aastal uuesti eksamile. Punktisummast saab igaüks näha, kui kaugele ta soovitud eesmärgist jäi ja millistes valdkondades.

4. Olen kuulnud, et viis aastat võiks keeleteoimetada ja siis eksamile minna. Kas keelehooldes suuna magistriskraadist ja kaheaastasest töökogemusest piisab, et eksam edukalt sooritada?

Vastus võib olla nii ei kui ka jah⁷, sest kõik sõltub inimesest. Meie hulgas leidub neid, kes on otse gümnaasiumist tulnuna peaaegu valmis keeleteoimetajad,

⁷ [Kutse andmise korra](#) punkti 2.1 järgi peab kutse taotlejal olema kas kõrgharidus või vähemalt viie aasta pikkune keeleteoimetajana töötamise kogemus.

ja teisalt tegutseb paraku selliseidki keeleteimetajaid, kellel on töökogemust aastakümneid, aga oskused on kehvapoolsed. Kõik oleneb omandatud hariduse kvaliteedist ning hilisemast keeleteemadega kursis püsimisest ja enesetäiendamisest, inimese isiksuseomadustest ja väärtustest, töökogemuse laadist ning muudest teguritest.

Asjatundjad rõhutavad, et kui keegi soovib saavutada mingis valdkonnas tiptaseme, peab ta seda tegevust (nt klaverimängu, keeleteimetamist) teatud arv tunde harjutama, aga ta vajab sellele ka tagasisidet. Kõige parem olekski alustada keeleteimetaja karjääri sellisel töökohal, kus on toeks kogenum kolleeg. Näiteks on selline võimalus mõnes suuremas tõlkebüroos, kus eesti keele peatoimetaja vaatab uute keeleteimetajate tööd üle. Abiks on seegi, kui töötada majasisese keeleteimetajana, kellel on oma töökohas kolleege.

Tingimata peab keeleteimetaja olema enesekriitiline ja enda arengut analüüsima. Oma erialase arengu mõtestamine on ka üks kutseeksami osa.

5. Kuidas eksamiks valmistuda?

Meie hinnangul ei ole keeleteimetaja kutseksam selline ühe aine eksam nagu koolis või ülikoolis, milleks on võimalik õppida mõne raamatu või konspekti korraliku omandamise teel. Kutseksamile annab suure kaalu ennekõike see, et tuleb kasutada ülikoolis ja töö käigus, pideva enesetäiendamise, silmaringi laiendamise ja kolleegidega suhtlemise teel omandatud kogemuste ja teadmiste pagasit.

Õigekirjareeglite üksikasjalik tundmine on möödapääsmatu ja sellele lisandub kõigi kõrgemate keeletasandite (sõnast lause, lõigu ja tekstini) tundmine. Ikka sattub kutseksamile neid, kes parandavad küll ära õigekirja- ja süntaksivead, kuid ei märka näiteks sisukordust või loogikavigu. On ka vastupidiseid juhtumeid: eksaminand saavutab väga hea tulemuse teksti kõrgematel tasanditel, aga kas ajapuudusest või muul põhjusel jääb korigeerimata nii palju baastaseme vigu, et punktisumma ei küündi eksami sooritamise lävendini (81%). Eelkõige ajanappuse tõttu ei jõutagi vahel eksamitööd lihvida sama ilusaks, nagu seda tehtaks tavalisel tööpäeval.

6. Mis liiki teksti tuleb eksamil parandada?

Et kohelda erineva töökogemusega eksaminande võimalikult võrdselt, on eksamitööks valitud üldarusaadaval teemal kirjutatud tarbetekst. Poleks ju õiglane, kui ilukirjandustekstide toimetaja peaks eksamil näitama end parimast küljest muruniiduki kasutusjuhendi sõnastust toimetades või eurotekstide toimetajal tuleks kohendada novelli keelekasutust. Tarbeteksti keelt ja stiili suudab siluda aga iga hea keeleteimetaja.

7. Kuidas eksamitöö tekib?

Keeletoimetamine ei ole kergesti hinnatav ala, nii et iga eksami ettevalmistamine on aeganõudev ja vastutusrikas ülesanne. Eksamitöö koostab kutsekomisjoni moodustatud hindamiskomisjon, lähtudes [kutse-](#) ja [hindamisstandardist](#).

Toimetamisülesandeks valitakse tekst, milles on palju parandamisväärset. Et töö oleks vigade poolest mitmekülgne – eksaminand peab saama näidata oma oskusi kõigil tekstitasanditel – ning see jõutaks toimetatud ettenähtud aja jooksul, tuleb hindamiskomisjonil teatud vigu juurde teha ja osa vigu vähemaks võtta.

Korrektuuriülesanne on valminud mitmel moel. Näiteks viimase eksami korrektuuriülesande aluseks oli toimetatud ajalehetekst, millesse tehti vigu juurde.

Kui ülesanded on enam-vähem valmis, proovib paar hindamiskomisjoni liiget neid ettenähtud aja jooksul toimetada ja korrigeerida. See näitab kätte nõrgad kohad, näiteks milline viga tekitab vaidlusi, mida ei märgata või mille parandusi on raske hinnata. Seejärel tehakse veel täiendusi, et eksam oleks paraja raskusastmega ning töid saaks hinnata ja omavahel võrrelda.

8. Miks pole varasemad eksamitööd avalikult kättesaadavad?

Keeletoimetajale, kes soovib eksamile tulla, tundub võimalus varasemate tööde põhjal harjutada ehk ahvatlev. Siin on aga mitu konksu.

Esiteks oleks see ebaõiglane eelmiste aastate eksamitegijate suhtes, kellel sellist võimalust polnud.

Teiseks ei pruugi see teha head ka eksamiks valmistujale, kes võib varasemate tööde põhjal kujundada liiga piiratud ettekujutuse sellest, mis teda ees ootab. Tegelikult on senised tekstid olnud küllaltki erinevad.

Kolmandaks on tähtis seesama eksamitööde erinevus. Need on küll suure hoolega välja töötatud ja võimaldavad kutseoskust kenasti kaaluda, kuid tekstide pealiskaudne võrdlus võib tekitada arusaamatusi ja paksu verd.

9. Millistest keeleallikatest tuleb eksamil toimetades lähtuda? Kas kasutada ÕS-i või Sõnaveebi?

Eksamil võib kasutada nii kaasavõetud raamatuid, konsepte ja muid märkmeid kui ka veebiallikaid. Sõnastikke, terminikogusid ja käsiraamatuid on internetis palju ning ka sõber Google on abivalmis, nii et üldiselt ongi tuginetud just neile. Ühegi inimesega ei tohi aga nõu pidada ei suhtluskeskondades ega telefoni teel.

Keeletoimetajal tuleb ise otsustada, milliseid allikaid ja mil määral usaldada – see on üks hinnatavatest oskustest.⁸ Hea on võtta pidepunktiks eetikakoodeks, milles on öeldud, et toimetajal tuleb järgida eesti kirjakeele normi ehk ÕS-i, kuid ilukirjanduse puhul on vabadus suurem.⁹

Peale ÕS-i võib muu hulgas kasutada Sõnaveebi. Praegu, 2023. aastal tuleb keeleteoimetajal arvestada, et sealne ühendsõnastik sisaldab paljuski üldkeele infot ning ei ole kõigi tekstiliikide puhul ühtmoodi usaldusväärne. Ühendsõnastiku rubriigis „ÕS selgitab“ kirjeldatu erineb mõnikord kehtiva (2018. aasta) ÕS-i nõuannetest. Seega tuleb Sõnaveebi sobivust kaaluda oludest ja vajadusest lähtudes.

10. Kas sõnade tähendusele tuleb pöörata rohkem tähelepanu?

Sõnade tähenduse sobivust tuleb loomulikult hoolikalt kaaluda, sest toimetatud tekst peab olema arusaadav ja sõnakasutus arvestama sihtrühma. Näiteks tuleb keeleteoimetajal tekstist olenevalt otsustada, kas rikastada seda sünonüümidega või ühtlustada terminikasutust, ning märgata ja parandada nii kantseliitlikku kui ka toortõkelist sõnastust.

Kui hindamiskomisjonil tekib eksaminandi valikute kohta küsimusi, käsitletakse neid vestlusel. See annab võimaluse selgitada oma mõttekäiku ja eelistusi ning põhjendada allikavalikuid.

11. Kas korrektuuriülesandes peab kasutama korrektuurimärke?

Korrektuuriülesanne tundub paljudele just märkide tõttu hirmutav, sest igapäevaseid korrektuurimärkide kasutajaid on vähe. Peamine on paranduste arusaadavus (ja loomulikult ka õigsus), kuid võid end mõistetavaks teha ka teistsuguse tähistusviisiga.

Kui soovid korrektuurimärkide kasutamist harjutada, võta abiks keeleteoimetamise õpik¹⁰. Võid selle ka eksamile kaasa haarata.

12. Miks antakse keeleteoimetajale just 6. tase? Kuhu jäävad ülejäänud?

Esmapilgul tundub tõesti veider, et keeleteoimetajal on võimalik saada ainult 6. taseme kutse. Kui aga tutvuda kvalifikatsiooniraamistiku¹¹ kaheksa

⁸ [6. taseme keeleteoimetaja kutse taotleja hindamise standardi](#) punktis B.2.8 on muu hulgas kirjas „kasutab interneti infootsingumootoreid ja elektroonse kommunikatsiooni rakendusi, hinnates kriitiliselt otsingu tulemusi“.

⁹ [Eetikakoodeksi](#) p 5.

¹⁰ Reili Argus, Katrin Kern, Helika Mäekivi 2022. Keeleteoimetamine. Kõrgkooliõpik. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

¹¹ Loe lähemalt: <https://www.kutsekoda.ee/eesti-kvalifikatsiooniraamistik/>.

tasemega ja lugeda tasemekirjeldusi¹², saab pilt selgemaks.

Nimelt jäävad 6. tasemest allapoole oskustöötajate kutsetasemed ning ülespoole tippspetsialistid ja -juhid. 6. tase (mis on ühtlasi kõrghariduse kvalifikatsioonidest madalaim) on keeleteoimetajatele täpselt paras, nõudes töölaseid süvateadmisi ning meisterlikke oskusi keeruliste ja ettearvamatute probleemide lahendamiseks.

13. Kas kutseksamil peab parandusi põhjendades kasutama erialatermineid või piisab lihtsamast selgitusest?

Terminite tundmine kuulub erialase hariduse juurde, ent komisjon arvestab, et eksam on pingeolukord ning ei vasta täpselt keeleteoimetaja igapäevast töö olukorrale. Seepärast on eksami suulises osas kõige tähtsam see, et komisjoni esindajad (iga eksaminandiga vestleb kaks inimest) saaksid eksaminandi teadmistest ja oskustest ülevaate. Küsitakse tema kommentaare ja põhjendusi teatud muudatuste kohta, aga teinekord ka selle kohta, mida ta ei ole teinud. Komisjon ootab sisulisi ja mõtestatud selgitusi, mitte grammatikaterminite tulevärki.

Põhjendamisvajadus võib tulla ette ka keeleteoimetaja päristöös, kui klient imestab mõne muudatuse üle ja soovib kuulda selle põhjendust. Kui teksti autor mõistab, miks on tema teksti teatud viisil muudetud, on tal kergem selle muudatusega nõustuda. Seepärast on keeleteoimetaja eetikakoodeksi¹³ kirjas, et toimetatud tekst valmib koostöös autoriga. Eksami suulises osas ongi eksaminandil võimalik muu hulgas näidata oma suhtlusoskust, sest autoritega ladusa koostöö tegemiseks on need vältimatud.

¹² Loe lähemalt: <https://www.kutsekoda.ee/kvalifikatsiooniraamistiku-tasemekirjeldused/>.

¹³ [Fetikakoodeksi](#) p 4.7.

Keeletoimetajate liidu kroonika 2022

Foto: Andres Tennus

HELIKA MÄEKIVI, liidu tegevliige

2022. aasta oli keeleteojmetajate liidu juubeliaasta. Valmisid uus arengukava ja maailma esimene eesti keeleteojmetamise õpik, sügisel aga peeti pidulikku sünnipäevakonverentsi. Rekordeid löi tööpakkumiste arv, mis on kulgenud tõusujoones juba mitmendat aastat: kui 2019. aastal küsiti meilt abi 37 korda, siis 2020. aastal 57 korda, 2021. aastal 70 korda ja 2022. aasta 20. detsembri seisuga juba 99 korda.

Jätkus 2020. aasta sügisest alanud elav arutelu keelekorraldusteemadel, milles osalesid ka liidu liikmed. Tegevliige **Reili Argus** avaldas Tõlkija Hääles artikli, käis rääkimas Vikerraadio „[Keelesaates](#)“ ja [Levilas](#).¹⁴ Toetajaliige **Madis Jürviste** jagas oma mõtisklust Vikerraadio saates „[Keelesäuts](#)“.¹⁵

¹⁴ Reili Argus. Keeletoimetamise traditsioonist Eestis. Erinevad ajad, ühesugused mured. – Tõlkija Häälel, lk 91–100; Keelesaade. Keeletoimetamisest. – ERR, 22. mai; Kas Õsi koht on prügikastis? – Levila, september.

¹⁵ Madis Jürviste. Keelesäuts. Kas prantslannadel on kaunimad vennad kui eestlannadel? – ERR, 16. september.

Auliige **Reet Kasik** vahendas oma mõtteid [Postimehes](#) ning [Keeles ja Kirjanduses](#)¹⁶, noorliige **Elisabeth Kaukonen** rääkis [Postimehes](#) keeletoimetaja edukusest¹⁷, auliikmelt **Krista Kergelt** ilmusid kirjutised [Sirbis](#) ning [Keeles ja Kirjanduses](#), samuti osales ta ETV2 saates „[Kultuuristuudio](#)“¹⁸. Tegevliige **Mari Koik** võttis sõna [Sirbis](#).¹⁹ Juhatuse esimees **Helika Mäekivi** kirjutas ERRis [sõnatähendustest](#) ja [kirjakeelest](#), andis intervjuu „[Aktuaalsele kaamerale](#)“ ja [Vikerraadiole](#).²⁰ Tegevliige **Lydia Risberg** lahkas nii üksiküksimusi kui ka üldisemaid teemasid [kolme minuti loengute võistlusel](#), [Postimehe Keelekoolis](#), Vikerraadio saates „[Keelesäuts](#)“, [Müürilehes](#), ERRi rubriigis „[Keeleminutid](#)“, [eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakirjas](#), lisaks oli ta paljude kirjutiste [kaasautor](#) ja esines [keeleüritustel](#).²¹ Tegevliige **Hille Saluäär** avaldas arvamust [Sirbis](#), [Müürilehes](#) ja [Postimehes](#).²² Oli põnev ja silmiavav aasta.

¹⁶ Reet Kasik. ÕS on Eesti kultuuritraditsioon. – Postimees, 26. november; Keelekorraldus Nõukogude Eestis. Vaateid eesti keelekorralduse arenguloole. – Keel ja Kirjandus, nr 12.

¹⁷ Elisabeth Kaukonen. Digimajanduses tagab edu keeletoimetaja? – Postimees, 18. mai.

¹⁸ Krista Kerge. Targutaja tahab sõna. – Sirp, 15. juuli; Emakeele Seltsi keeletoimkond ja keelekorraldus. Vaateid eesti keelekorralduse arenguloole. – Keel ja Kirjandus, nr 12; Kultuuristuudio. Arutelu, 14. september.

¹⁹ Mari Koik. Keele-elu ja nõrgemate kaitse. – Sirp, 25. märts.

²⁰ Helika Mäekivi. Sõnatähendusest keelekorralduseni. – ERR, 22. veebruar; Keelekorraldusest kirjakeeleni. – ERR, 11. märts; Keeletoimetajad tunnevad muret tulevase ÕS-i pärast. – Aktuaalne kaamera, 14. oktoober; Lukas: Eesti Keele Instituut ei plaani keelekorralduses reforme. – ERR, 4. november.

²¹ Lydia Risberg. Sõnatähenduste uurimine aitab mõista keele toimimist. – ERR, 2. veebruar; EKI keelekool: kas pardel murrab moodsa mehe maha? – Postimees, 2. aprill; Keelesäuts. Mustad mustsõstrad. – ERR, 22. juuli; Mida on ühist eesti keel ja hruštšovkal? – Müürileht, 6. september; Keeleminutid. Käib keeletöö ja vile(koor) koos. – ERR, 17. oktoober; Mis on peidus sõnaraamatu tähendussoovituste tagahoois? Eesti omasõnade käsitus. – ESUKA, 25. oktoober; Keelekorraldajad: keele muutumisega kaasneb alati ka selle üle muretsemine. – ERR, 2. detsember; EKI seminar „Uus ÕS on meie poole teel“, 6. detsember.

²² Hille Saluäär. Sõnadest ei saa isu täis ehk Elukestva emakeeleõppe kaitseks. – Sirp, 4. veebruar; Keelearendus kui elevant värvipoes. – Müürileht, 6. oktoober; Keeleinstituut suserdab emakeele kallal, aga keegi ei saa aru, mida täpselt. – Postimees, 14. oktoober.

Jaanuar

Liit esitas Haridus- ja Teadusministeeriumi keeleteo auhinnale eesti keele arengukava, mida kandidaatide hulka ei arvatud, ja Päevakera blogi. Liiduväliselt kandideeris auhinnale ka Ann Siiman Vikipeedia keeleteoimendamistalgutega.

Juhatus pidas kaks koosolekut.

Veebruar

Juhatus pidas kolmanda koosoleku.

Liit otsustas toetada Emakeeleõpetajate Seltsi nende võitluses põhikooli eesti keele eksami 50% lävendi säilitamise pärast.

Märts

Valmis keeleteoimetaajate liidu aastaraamat 2021. Selle peatoimetaja oli Merily Šmidt, kolleegiumis olid Helin Kask, Helika Mäekivi, Airi Männik, Rita Niineste ja Ann Siiman, keeleteoimetaaja-korrektor oli Piret Joalaid ja kujundaja Krista Saare.

Lõppesid Vikipeedia viiendad keeleteoimendamistalgud. Talgute võitja oli Mariin Pantelejev, teise koha sai Kaja Randam, kolmanda koha Eve Sooneste ning kommunikatsioonibüroo Past ja Partnerid tunnustumüksu sai Sirje Tomiste. Parim uus tulija oli Inga Ritso. Žüriisse kuulusid liidust Ann Siiman, Riina Reinsalu, Mirel Püss ja Helin Kask.

Haridus- ja Teadusministeeriumi keeleteo peaahtind läks avaliku sektori valdkondliku masintõlke-tehnoloogia arendajatele, teine Ann Siimanile Vikipeedia keeleteoimendamistalgute eestvedamise eest ja kolmas Vikipeedia vabatahtlikule keeleteoimetaajale Kuriussile, kodanikunimega Valli Voorile.

[ERR-i e-etteütlluse](https://etteytlus.err.ee/tulemused/)²³ filoloogide kategoorias tuli võitjaks liidu tegevliige ja kutseline keeleteoimetaaja Kärt Normann.

Juhatus pidas neljanda koosoleku.

²³ 2022. aasta e-etteütlluse tulemused. [https://etteytllus.err.ee/tulemused/](https://etteytlus.err.ee/tulemused/).

Aprill

Toimus EKI infoseminar keeleteoimetajate liiduga. Kõneldi Sõnaveebist, kirjakeelest ja EKI teatmikust. Esinesid Margit Langemets, Peeter Päll, Sirje Mäearu, Maire Raadik ja Tiina Leemets. Osalejaid oli saja ringis.

Liidu juhatus avaldas Riina Reinsalu palvel arvamust Tartu Ülikooli keeleteoimetamise mikroraadiprogrammi kohta, pidades seda tarvilikuks, rõõmustavaks ja ammu oodatud võimaluseks, mille abil keeleteadmisi omandada ja süvendada.

Juhatus pidas viienda koosoleku.

Mai

Lõpuks ometi ilmus trükist [kõrgkooliõpik „Keeleteoimetamine“ koos harjutustikuga](#).²⁴ Õpiku idee sündis juba keeleteoimetajate liidu asutamisel, kirjutama hakati seda 2017. aastal. Õpiku autorid on Reili Argus, Katrin Kern ja Helika Mäekivi.

Juhatus pidas kuuenda ja seitsmenda koosoleku.

Peeti liidu üldkoosolek. Võeti vastu majandusaasta aruanne ja uus arengukava, tutvustati plaani uuendada liidu kodulehte, kus muu hulgas otsustati hakata pidama keelenõuannete rubriiki.

Toimus liidu 20. toimetajaseminar. Reili Argus ja Katrin Kern esitlesid keeleteoimetamise õpikut, Ann Siiman andis kätte Vikipeedia auhinnad, seejärel rääkis Merily Šmidt muutuste jälitajast ja Google'i dokumendi redigeerimisest. Tema järel kõneles Reili Argus Wordi tabelite vormistamisest. Seminar lõppes keeleteoimetaja töö tehnilist poolt käsitleva vestlusringiga, mida juhtis Riina Reinsalu.

²⁴ Reili Argus, Katrin Kern, Helika Mäekivi. Keeleteoimetamise õpiku ja harjutustiku komplekt. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus. <https://www.tlu.ee/pood/home/364-keeleteoimetamise-opiku-ja-harjutustiku-komplekt.html>.

Liit võttis vastu uue arengukava aastateks 2023–2027.

Juuni

Juhatus pidas kaheksanda ja üheksanda koosoleku.

Liit pidas suvepäevi Läänemaal Altmõisa külaliskoolis. Kohal oli pisut üle 30 keeleteimetaja. Tauri Tallermäe koolitas teemal „Tähelepanu ja mälu“, seejärel käidi saunas ja peeti pikka keskustelu arvukatel teemadel. Järgmisel päeval vaadeldi vihmasabina saatel rannalinde. Seekordsed suvepäevad jäävad muu hulgas meelde imemaitsvate ja eriliste roogade poolest.

Juuli

Foto: Ann Siirman

Suvepäevad

August

Tartus toimus [kutseksam](#)²⁵, mille järel said keeleteimetaja kutse Evelin Kivimaa, Helika Mäekivi, Helen Noormägi ja Anett Pullerits.

Foto: Siim Tiirik

Uued kutselised keeleteimetajad

²⁵ Neli inimest said keeleteimetaja kutse. – Postimees, 30. august.

²⁶ Aili Künstler. Toimetajaauhind Krista Mõisnikule. – Sirp, 30. september.

September

Kuna Fontese palgauurin-gutes olnud keeleteoimetaja ametikirjeldus ei olnud täpne ega kirjeldanud kogu toimetajaskonna töövaldkonda, tegi juhatus Helika Mäekivile ja Külli Pärtelile ülesandeks täpsustada ametikirjelduse sõnastust. Fontes võttis ettepanekud vastu ja uus sõnastus kajastus juba 2022. aasta uuringus.

Juhatus pidas kümnenda koosoleku.

Rahvusvahelisel tõlkijate päeval anti üle Edvin ja Lembe Hiedeli nimeline toimetajaauhind, mille pälvis kauaaegne õpetaja ja toimetaja [Krista Mõisnik](#)²⁶. Liitu esindasid žüriis Kadri Rahusaar (esimees) ja Sirje Ratso.

Oktoober

Algas kampaania „Kutsu keeleteoimetaja külla!“, mille raames toimetasid liidu tegevliikmed asutustele, ettevõtetele ja vabaühendustele tasuta viis lehekülge teksti ja andsid ühe tunni keelenõu. Kampaania kaudu sai keeleabi 13 ettevõtet. Asutused ja toimetajad viis kokku ja kogu kampaaniat juhtis Mirel Püss, kes käis seda ka [„Vikerhommikus“](#)²⁷ tutvustamas.

Liit tähistas oma 10. sünnipäeva konverentsiga „Keeleteoimetaja sõbrad“. Kohal oli sadakond inimest, sõna võtsid Sirli Zupping, Sirje Maasikamäe, Lydia Risberg, Ülle Madise, Mika Keränen, Kristiina Ehin, Tiit Hennoste, Raili Kadak ja Asko Künnap. Kätte anti keeleteoimetajate kutsetunnistused, Liis Normann tutvustas liidu [uut kodulehte](#)²⁸ ja sealset rubriiki [„Keeleteoimetaja soovitab“](#)²⁹ ning [„Aktuaalne kaamera“](#)³⁰ võttis Helika Mäekivilt ja Arvi Tavastilt intervjuu keelekorralduses toimuva kohta. Pärast ettekandeid toimus pidulik vastuvõtt.

²⁷ Mirel Püss. Keeleteoimetajad ei ole kurjad. – Vikerraadio, 5. oktoober.

²⁸ <https://keeleteoimetajateliit.ee/>.

²⁹ <https://keeleteoimetajateliit.ee/keeleteoimetaja-soovitab/>.

³⁰ Liisbeth Rats. Keeleteoimetajad tunnevad muret tulevase ÕS-i pärast. – „Aktuaalne kaamera“, 14. oktoober.

Haridus- ja Teadus-
ministeeriumile esitati liidu
tegevuse vahearuanne ja
uus taotlus järgmise aasta
rahastuseks.

November

Juhatus pidas 11. koosoleku.

Haridus- ja Teadus-
ministeerium saatis liidule
kooskõlastamiseks uue
teadus- ja arendustegevuse
ning innovatsiooni korral-
duse seaduse eelnõu.
Juhatus kooskõlastas
eelnõu.

Detsember

Foto: Siim Tiirik

Liidu juhatus. Vasakult: Ann Siiman, Helika Mäekivi, Rita Niineste, Airi Männik ja Helin Kask

Kuidas uurida keeleteoimetajate tööd?

KARET EESMÄE, liidu noorliige

Keeleteoimetajate liidu 2018. aasta aastaraamatus kirjutas Helen Kõrgesaar keeleteoimetajatöö mõistetamusest teiste silmis: „Nad ei hakka kunagi aru saama, mida sa teed.“ (Kõrgesaar 2019: 73) Kas toimetaja ise teab, mis tööd toimetaja teeb? Ülikoolis saab küll omandada keeleteoimetamise põhiteadmised ja -võtted ning äsja ilmus keeleteoimetamise õpik (2022), kuid üldjoontes on ju tegu üsna üksildase tööga: nokitsetakse omaette ega teatagi, kuidas kolleegid töötavad. Sestap otsustasin magistritöös vaadelda just keeleteoimetajate tööd. Ei saa üldse salata, et tegelikult lootsin ise sellest saada ka muud kasu kui sinised kaaned ja rektori käepigistus.

Tarbetekstioimetaja töö teaduslikust uurimisest

Keeleteoimetajate tööd pole palju uuritud. Välismaal on seda tehtud rohkem, nt Astrid Vandendaele (2017) ja Jocelyne Bisailon (2007), kuid siit-sealt ikka midagi leiab, näiteks kaitses sel aastal Triin Jõemets magistritöö, mis käsitles keeleteoimetaja tööprotsessi. Minu tööga sarnast teemat on diplomitöös uurinud ka Mari Hion 1971. aastal: tema vaatas küll populaarteaduslike

tekstide toimetajate tehtud muudatusi ja andis neile (mõnikord väga karmi) hinnangu.

Minu eesmärk oli välja selgitada, kuidas keeleteoimetaja (algupärase) tarbetekstiga töötab. Mulle oli väga tähtis, et tegu oleks toimetaja loomuliku olukorraga, st päris kliendile tehtud päris tööga. Minu suureks rõõmuks oli seitse toimetajat nõus lõputöös osalema. Analüüsisin toimetatud tarbetekste ning tegin toimetajatega intervjuud, et uurida mõne keerulisema või (esmapilgul) arusaamatu muudatuse kohta, ja et toimetajatöö on mitmetahuline, ka autoriga suhtlemise kohta.

Tarbeteksti kui termini määratlesin üsna laialt. Vastandasin tarbeteksti ilukirjandustekstile ja sidusin määratluse eelkõige eesmärgiga. Kui ilukirjandustekst võiks pakkuda esteetilist naudingut, siis tarbeteksti eesmärk on edastada infot (Kasik 2007: 50, 63).

Teadustöö mõttes oli suurim probleem see, et kõikehõlmavaid üldistavaid järeldusi polnud võimalik teha, sest tekstid olid eri tarbežanritest. Iseasi, kas selliseid järeldusi on üldse vaja teha. Oleks mugav, kui saaksin öelda, et näiteks meediatekstide toimetaja teeb (enamjaolt) seesuguseid parandusi. Et selliselt üldistada oleks võimalik, peaksid peale tarbežanri olema sarnased ka muud aspektid (võimalus suhelda autoriga, stiiljuhend jpm). Selliste olude loomine võib aga tekitada eksamilaadse olukorra, ja nagu ülal öeldud, seda ma ei soovinud.

On tohutult õpetlik vaadata, mida teine inimene on toimetanud. Muidugi oleksin soovinud, et toimetaja oleks kõiki muudatusi kommenteerinud, selgitanud ka seda, mis mõtteid parandus temas tekitab. Eraldi küsimus on: mis mõtteid parandus minus tekitab? Muidugi mõtlesin sellele, mis tundeid parandus minus tekitab ja kas mõni parandus tundub liigne, eriti arvestades viimase kahe aasta artikleid ja arvamusalugusid. Siiski leian jätkuvalt, et ma ei oleks saanud seda hinnata. Üks toimetaja ütles, et tema tegi tööd tuttavale, kes andis talle täiesti vabad käed. Ta tunnistas, et tegi muudatusi, mida muidu ei teeks – vähemalt ta kommenteeriks-põhjendaks neid rohkem. Teine toimetaja ütles, et kliendiga, kelle teksti ta mulle saatis, on ta koostööd teinud pikalt ja selle aja jooksul on neil välja kujunenud teatav stiiljuhend, mille järgi ta tegutseb. Kuidas sellisel juhul öelda, et tegelikult on see või too muudatus liiast?

Töö meetod oli induktiivselt deduktiivne kodeerimine (Laherand 2008), see tähendab, et koodid töö mõtestamiseks tulid materjalist, ent toetusin ka olemasolevatele teadmistele ja teooriale, sh Uuspõllu ja Mundi keeleteoimetamisharjutustikule (2005). Töös vaatasin ainult esimese tasandi ehk põhimuudatusi: ei pruugi ju üks muudatus piirduda alati selle ühega, vaid võib kaasa tuua järgmise. Näiteks kui asendada üks verb teisega, võib tekkida vajadus välja vahetada rektsioon. Minu tööst nähtub, et teise (ja

edaspidiste) tasandi(te) muudatused moodustavad väga üldistatult 20% kõigist muudatustest.

Tõenäoliselt on põnevaimad ja kütavad kõige enam kirgi need kategooriad, kus saab aimu, mis liiki muudatusi toimetaja teeb (kategooria „Muudatuse liik“) ja mida toimetaja ikkagi parandab (kategooria „Täpsustatud muudatus“). Ehkki erinevalt Hionist püüdsin mina toimetaja tegevusele hinnanguid mitte anda, ei saa väita, et seda töös üldse polnud. Neis kahes kategoorias on seda kõige enam ka näha.

Teatavat hinnangulisust toimetajale võib aimata sellest, kuidas ma nende parandusi liigitasin. Näiteks kategoorias „Muudatuse liik“ jagasin parandused keele-, stiili-, sisu- või vormimuudatusteks. Neist stiilimuudatused võisid lähtuda nii toimetaja isiklikest eelistustest (nt *kontaktläätsti* → *kontaktläätsesid*) kui ka toimetamistavast (*huvigrupi* → *huvirühma*). Sisumuudatused, kui toimetamise käigus mõte teisesenes või lisati uus (täpsustav) infokild, võisid olla nii tahtlikud kui ka tahtmatud. Ühest küljest peegeldab see kategooria Sõnaveebi ja ÕS-i seisukohti (mille kohta ma uurisin ka intervjuudest), ent ka muid aja jooksul toimunud keelemuudatusi. Kuid piirid pole alati aredad. Näiteks praeguse keelereegli järgi ei pea enam lühendi järele punkti panema, kui ei teki muud, iseseisva tähendusega sõna. Samal ajal nenditakse, et varem kehtinud reeglid ei kao kuhugi. Sel juhul tekib küsimus, kas pidada lühendite punkti kustutamist stiili- või keelemuudatuseks. Otsustasin selle liigitada keelemuudatuse alla.

„Muudatuse liik“ on tihedalt seotud kategooriaga „Täpsustatud muudatus“, mille koodide sõnastusest võib välja lugeda hinnangu tekstile. Näiteks juhendajaga kokku lepitud kood „Paljusõnalisus“ (ka Kasik 2007) kätkeb küll negatiivset konnotatsiooni, ent on leebem kui „Liigsõnalisus“, mida niisamuti kasutatakse. Koode sai sellesse kategooriasse 52, mida on tõesti palju. Sealjuures esines viis koodi vaid ühes tekstis seitsmest. Kui mõne koodi oleks võinud ehk teisega ühildada, siis alati polnud see võimalik. Näiteks ainult ühes tekstis vaid korra esinev kood „Reavahetus“ võib küll tunduda tühine, ent on sellegipoolest muudatus, mille toimetaja tegi ja mida ei saa eirata. Niisamuti esines üksnes ühes tekstis koodi „Termin“, mida ma „Sõnavaliku ja võõrmõju“ alla ei paneks ka praegu, sest terminil on tarbetekstides oma koht ja mõte, tegu pole pelgalt sobiva, soovitusliku või meelepärase keelendi küsimusega.

ÕS soovitab ja „ÕS soovitab“³¹

Üks teadustöö põhikriteeriume on see, et uurimust ja selle tulemust peab saama korrata. Loodan, et olen lõputöös piisavalt põhjalikult selgitanud oma otsuste tagamaid, mistap seda peaks saama teha, olgugi et ajas muutuvad nii keelereeglid ja -soovitused kui ka allikad, mille alusel ma otsuseid langetasin. Nüüd on paslik aeg tulla Sõnaveebi ja ÕS-i (ja AMSS-i) dilemmani.

Esiteks tuleb mõista, et kõige vanem tekst oli toimetatud detsembris 2015, kõige uuem aga novembris 2021. Kui paberkanalil püsivad soovitused vähemalt seni, kuni ilmub uus trükk, siis Sõnaveebi rubriiki „ÕS soovitab“ võivad uued soovitused ilmuda pea üleöö. See aga tähendab, et kui mäрге, et varem tehtud tähendusvahel pole mõtet, pannakse millalgi vahepeal, siis anda Hioni eeskujul hinnang sellele, kas toimetaja talitas mingit muudatust tehes õigesti, oleks olnud väärt ja toimetaja suhtes ebaõiglane. Teisalt ei saanud ma jätta mõningaid, sõnu puudutavaid parandusi ÕS-i ja Sõnaveebi soovitustega võrdlemata.

Üks huvitavamaid sõnu on *kaasaegne*, mille parandust peetakse sageli tarbetuks, mehaaniliseks. Teadupoolest on ÕS 2018 ja AMSS-i järgi sõna tähenduse laienemine ebasoovitav (st *kaasaegne* ei ole alati sünonüümne 21. sajandi või tänapäevaga). Rubriigis „ÕS soovitab“ on aga mäрге „Sõna *kaasaegne* kasutus tähenduses 'tänapäevane' on tavapärane. Üldkeele sõnade tähendusi ei saa normida, vaid sõnade tähendused kujunevad keelekasutuses“.³² Kuigi toimetaja parandust võiks pidada stiililiseks, ei tohi ära unustada konteksti, ja lõputöös pidasin seda sisumuudatuseks (nagu võib olla ka sõnajärjumuudatus või muu sõna või termini asendamine), sest toimetatud juhendis võis sõna muutmata jätmise korral tõepoolest tekkida tähendusnihe.

Mil määral soovitusi aga järgida? Milliseid soovitusi järgida? Miks peaks toimetaja järgima Sõnaveebi rubriiki „ÕS soovitab“, kuid taunitakse, kui toimetaja järgib AMSS-ist või ÕS-ist pärit soovitusi? Eks see ole mõtisklemise koht. Ka üks toimetaja täheldas, et tema ehk ei peaks ütleva, et üks soovitus on parem kui teine ehk milliseid soovitusi tuleks järgida ja milliseid mitte.

Lõpetuseks

Jätsin teadlikult suurema osa tulemustest siinses kirjutises käsitlemata, sealhulgas suhtluse autoriga. Esiteks: kõige kirjanekuks ei ole mahti ega

³¹ Artikli kirjutamise ajaks on rubriigi pealkirja muudetud. Nüüd on see „ÕS selgitab“.

³² Viimati vaadatud 30. augustil 2022. Pärast lõputöö kirjutamist on Sõnaveebi „ÕS soovitab“ juba muudetud, sest viimane muudatus on tehtud 25. novembril 2022.

mahtu. Teiseks: edastades vaid suure üldistuse, võib see hakata elama oma elu, ent töö tekste (ja tulemusi) arvestades oleks see karuteene. Viimaks: eks seegi ole kaalukas tulemus, et keeleteoimetajatöö igapäev on hoopis kirjum, kui võimaldab edasi anda lai üldistus.

Soovin aga veel kord siiralt tänada oma toimetajaid ja juhendajaid. Magistritööga saab tutvuda DSpace'i andmebaasis.³³

Kirjandus

AMSS = Ametniku soovitusõnastik; <https://www.eki.ee/dict/ametnik/>. Vaadatud 22.05.2022.

Hion, Mari 1971. Süntaktilised parandused kirjastuse „Valgus“ käsikirjades. Diplomitöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Jõemets, Triin 2022. Keeleteoimetaja tööprotsess kümne keeleteoimetaja hinnangu ja toimetamistöö näitel. Tallinna Ülikool. Magistritöö. <https://www.etera.ee/s/cBfL2jHBJk>

Kasik, Reet 2007. Sissejuhatus tekstiõpetusse. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kõrgesaar, Helen 2019. Punasest pastakast kodukontorini. – Eesti Keeleteoimetajate Liidu aastaraamat 2018, 70–74; <https://www.keeletoi-metajateliit.ee/wp-content/uploads/2019/03/Eesti-Keeleteoimetajate-Liidu-aastaraamat-2018.pdf>. Vaadatud 05.09.2022.

Laherand, Meri-Liis 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk.

Sõnaveeb: kaasaegne = EKI ühendsõnastik 2022. Eesti Keele Instituut, Sõnaveeb; <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/kaasaegne/1>. Vaadatud 30.08.2022.

Uuspõld, Ellen, Argo Mund 2015. Õpetusi ja harjutusi algajale keeleteoimetajale. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vandendaele, Astrid 2017. The newsroom's last line of defence: A linguistic ethnographic investigation into newspaper sub-editing. Doktoritöö. Ghent, Belgium: Ghent University. Faculty of Arts and Philosophy; <https://biblio.ugent.be/publication/8530389>. Alla laaditud 04.03.2022

ÕS 2018 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018. Toim. Maire Raadik. Koost. Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik, Peeter Päll, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

³³ Vt <https://dspace.ut.ee/handle/10062/82399>.

Suhtumine õigekirjanormingutesse ja nende muutumisse

HELERI PIIP, Tallinna Ülikooli bakalaureus, liidu noorliige

Viimasel ajal on sõnastikureformi teema järsku palju tähelepanu pälvinud, kaasates just keeleinimesi senisest enam aruteludesse, mida kajastavad näiteks artiklid ja seminarid. See on endaga kaasa toonud laiema arutelu keele, sealhulgas õigekirjanormingute teemal.

Eestis pole varem uuritud, kuidas suhtutakse õigekirjanormingutesse ja sellesse, et reegleid ning keelekorralduse põhimõtteid on hakatud muutma. Minu bakalaureusetöö³⁴ eesmärk oligi välja selgitada inimeste teadlikkus keelekorraldusega seotud terminitest, sõnastikureformi olemusest ja aruteludest, keeleabi allikatest ning keelekorraldusega tegelevatest asutustest, viimase nelja aasta (2018–2022) õigekirjareeglite muudatustest ja

³⁴ Heleri Piip 2022. Suhtumine õigekirjanormingutesse ja nende muutumisse. Tallinna Ülikool, humanitaarteaduste instituut. Tallinn.

institutsioonidest, kellel on õigus neid otsuseid teha. Samuti oli eesmärk saada teada, mil määral on inimesed kursis õigekirjanormingute ja nende muutumisega, ning välja selgitada teadlikkuse ehk teadmiste ja suhtumiste-hoiakute omavaheline seotus.

Inimeste suhtumiste-hoiakute uurimiseks kasutasin ankeetküsitlust, mis oli suuremalt jaolt üles ehitatud avatud küsimustele ja viiepalliskaalal antud hinnangutele: inimesed vastasid teadlikkuse küsimustele, tuues ka näiteid, ning hindasid seejärel oma teadmisi, hoiakuid ja suhtumisi. Küsimustikuga uurisin, mida inimesed teavad üldiselt keelest ja praegusest keelekorraldusest (sh õigekirjanormingutest) ning nende muutumisest, kuidas nad oma teadlikkust hindavad ja muudatustesse suhtuvad. Küsisin keelekorralduse põhimõistete ja terminite, praeguste keeleabi allikate ja keelekorraldusega tegelevate asutuste, keelekorralduse põhimõtete ja õigekirjamuutuste ning viimasena sõnastikureformi olemuse ja arutelude kohta.

Teadlikkuse ja suhtumiste-hoiakute seoste leidmiseks kasutasin Spearmani korrelatsioonianalüüsi meetodit. Kõigepealt kodeerisin omavahel seostatavad küsimused lühendite abil. Seejärel kirjutasin suhtumisküsimuste andmed Exceli tabelisse: mida iga vastaja täpselt vastas. Kindlate suhtumisküsimustega seotud vabad vastused liigitasin õigeks ja valeks ning siis kodeerisin need. Pärast seda arvutasin andmete põhjal korrelatsiooni-koefitsiendid ja p-väärtused.

Tulemuste põhjal hindasin, kas seost ei ole, see on nõrk, keskmine, tugev või väga tugev. Hinnanguküsimuste puhul tähistas viiepalliskaalal 1 seda, kui inimene ei tea midagi, ning 5 seda, kui inimene oli kas teemast väga teadlik või sellega väga hästi kursis, või seda, kas ta pooldas teemat või mitte (nt sõnastikureformi otstarbekust ja eesmärki). Küsitlusele vastas 102 inimest.

Terminid *keel* tundsid vastajad enim – selle olid oma valikutesse pannud kõik 102 vastajat. *Keelenormingu* termin oli vastajatele kõige vähem tuttav – seda teadis vaid neljandik inimestest (25,5%). Kõige enam ehk üle poole vastajatest (42) defineeris keelt suhtlusvahendina. Kõige vähem inimesi (8 vastajat) pidas keelt aga lihtsalt selleks, mida räägime. Näidetena lisati kõige rohkem eesti keelt, mainiti ka suulist ja kirjakeelt ning võõrkeelt.

Suurem osa vastajaid (63) ei olnud sõnastikureformist kuulnud, sellest teadis 39 inimest. Kõige rohkem inimesi (28 ehk peaaegu kolmandik) on sõnastikureformi kohta kuulnud avalikust meediast (sh sotsiaalmeediast), näiteks uudistest (ERR-ist, „Aktuaalsest kaamerast“, Postimehest), raadio-saadetest või -intervjuudest (Vikerraadio „Keelesaatest“) ning EKI kaudu (nende Facebooki lehel, Youtube'i vestlustest).

Reformi vaidluspunkte käsitletud küsimusele vastates viidati enim sõnastikureformi olemusele ehk sellele, et koostatakse koondsõnastik

nimega Sõnaveeb, mis ühendab varem eraldi olnud keeleallikad (kokku 11 vastust). Arutelude peamiseks poolteks peeti EKI-t (29 vastust) ja selle direktorit Arvi Tavastit (14), teise poolena nimetati keeleteimetajaid (13 vastajat).

Uuris ka keelekorraldusallikate tundmise kohta. Tuntuim oli ÕS, mida nimetas üle poole inimestest (71 vastajat), ja seda kasutatakse kõige rohkem (63 vastajat). Õigekirjaküsimuste puhul nimetas ÕS-i abivahendina 37 vastajat. Keelereeglimuutuste kohta arvati, et enim teavet leidub EKI allikates – kokku arvas nii 35 inimest.

Keelekorraldusasutustest teati enim EKI-t (86 vastajat). Üle poole inimestest (63 vastajat) arvas, et Eestis teeb keelega seotud otsuseid EKI, ja peaaegu pool vastanuist (43) ütles, et eesti õigekirjareegleid muudab samuti EKI.

Kui uurisin, kas inimesed on kursis viimase nelja aasta (2018–2022) jooksul vastu võetud keelereeglite muudatuste ja otsustega, tõi kõige rohkem inimesi (8) välja algustäheortograafia reegli, mille alusel võib ajaloosündmuste mõningaid nimetusi kirjutada ka väikese algustähega.

Samuti palusin inimestel hinnata, kas nende arvates muudetakse keelereegleid liiga tihti või mitte. Neid, kes olid muutuste poolt (16) ja vastu (17), oli peaaegu võrdselt. Keelereeglite muutmise vastased põhjendasid oma arvamust näiteks sellega, et neis tekitavad pidevad muudatused segadust ja nende arvates on reeglid muutunud liiga vabaks, ning küsisid ka retooriliselt, miks peab muutma midagi, mis praegu nii hästi töötab. Need, kes soosisid keelereeglite muutmist, põhjendasid seda peamiselt keele muutumisele. Nad olid seisukohal, et peab jälgima, kas reeglid on asja- ja ajakohased, sealhulgas seda, kas reeglid haakuvad tegeliku keelekasutusega.

Kõige sagedamini hinnati oma õigekirjaoskust hindega 4 – selle valis 44,3% vastajatest (45). Oma teadlikkust õigekirjareeglite muudatustest hinnati enim 4-ga (16 vastajat ehk 31,4%). Üle poole vastajatest (24) andis hinde 3 oma suhtumisele keelekorralduslikesse ja õigekirjareeglite muudatustesse, sealhulgas reeglite muutmisse. Suhtumist sellesse, kas keelereegleid muudetakse liiga tihti või mitte, hinnati kõige sagedamini 3 palliga (21 vastajat ehk 44,7%). 12 vastajat arvasid, et reegleid muudetakse piisavalt tihti (25,5%). Neli vastajat arvas, et reegleid muudetakse liiga tihti (8,5%). Enim vastajatest (61 ehk 57,5%) pidas keelereegleid väga vajalikuks.

Viimasena tutvustan kokkuvõtlikult olulisemaid tulemusi suhtumiste ja hoiakute seosest teadlikkusega. Selgus, et see, kuidas inimene suhtub sõnastikureformi otstarbekusse ja eesmärki, on väga tugevalt seotud sellega, kui teadlikuks ta peab end sõnastikureformist ja sellega seonduvatest aruteludest. Näiteks kui inimene on sõnastikureformi poolt

või vastu, tähendab see üldjuhul seda, et ta on kursis sõnastikureformiga, sealhulgas selle aruteludega, ja oskab tuua selle kohta asjakohaseid näiteid.

Tugev seos on ka selle vahel, kuidas suhtutakse keeleabi leidmise lihtsusse ja kas päriselt teatakse, millistest allikatest on üldse võimalik keeleabi ja infot keelereeglimuudatuste kohta leida.

Samuti selgus, et suhtumine sõnastikureformi on tugevalt seotud tege- like teadmistega reformist ja arutelu pooltest. Olenemata sellest, kas ini- mene oli sõnastikureformi poolt või vastu, oskas ta tuua näiteid reformi osaliste kohta. Tugev seos on ka selle vahel, kuidas suhtutakse keeleabi leidmise lihtsusse ja kas päriselt teatakse, millistest allikatest on üldse võimalik leida keeleabi ja infot keelereeglimuudatuste kohta.

Analüüsi põhjal selgus, et see, kuidas inimesed hindavad oma teadlik- kust õigekirjareeglite muudatustest, on seotud sellega, kuidas hinnatakse oma teadlikkust õigekirjareeglitest. Sellest saab järeldada, et see, kuidas hinnatakse oma teadlikkust õigekirjareeglite muudatustest (kas inimene enda arvates teab viimase nelja aasta õigekirjareeglite muudatusi), on väga tugevalt seotud sellega, kuidas suhtutakse keelereeglite muutmis- se ja selle sagedusse. Kui inimene teadis reeglimuudatusi, suhtus ta üldiselt muutus- tesse ja nende sagedusse positiivselt, st oldi üldiselt arvamusel, et reegleid muudetakse piisavalt tihti. Seega oskavad inimesed, kes on keelereeglite muutmise ja muudatustega kursis, oma arvamust asjakohaselt põhjendada.

Võib öelda, et teadlikkus mõjutab mõningal määral otseselt inimeste suhtumist ja hoiakuid keelde ning selle muutumisse. Inimesed aga ei olnud uurimistöö ajal veel päris teadlikud sõnastikureformist ning eri keele- allikatest, mis aitavad meil keeleliselt paremaid valikuid teha ja end pare- mini väljendada. Võis näha, et muutustesse suhtuti erinevalt, kuid üldiselt pigem neutraalselt.